

فهرست مطالب

۲	سر مقاله / فراخوان رمضان و عید سعید فطر اداره مجله
۵-۳	اخترته به ولي نه هوسپرو؟ مولوی عبدالملک حمیدی
۹-۶	اصلاح اداره عامه ناصرالدین دریز
۱۳-۱۰	نقش امنیت غذایی در سلامتی.../قسمت چهارم استاد محمدشریف رباطی
۱۶-۱۴	لیلة القدر در قدر شبه، او دهغی ارزبستونه مولوی نصیرالدین کوکب امرخیل
۱۸-۱۷	رمضان کانون آموزش، انضباط و تقوا زین العابدین کوشان
۲۳-۱۹	اهمیت و مسایل روزه رمضان مبارک مولوی عبدالرحیم نیازی
۲۵-۲۴	په قرآن کریم د فساد پر ضد مبارزه استاد محسن حنیف
۲۷-۲۶	ایمان به الله جل جلاله مولوی عنایت الله شریفی
۳۱-۲۸	حقوق و جایگاه کودک سیدمسلم شاه اسدی
۳۵-۳۲	ایمانی که ما از آن سخن می گوئیم سیدمنعم هاشمی
۳۸-۳۶	جبران خساره از دیدگاه فقه و قانون فیض الله خواجه امانی
۴۲-۳۹	بدگمانی ناوړه خوی او دگناهونو سرچینه شمس الرحمن فرحان
۴۵-۴۳	صلح خواست جامعه ما است غلام حسن زاهدی
۴۸-۴۶	په نړۍ کې د فقر عوامل او سببونه ابونافع حمیدی
۵۲-۴۹	پدیده شوم فساد اداری از دیدگاه شریعت اسلامی سیدنصیر هاشمی
۵۴-۵۳	د الله ﷻ ذکر د قرآن او حدیث په رڼا کې مولوی سیف الرحمن حبیبی
۶۰-۵۵	کارکردها و گزارش ها خبرنگار مجله / توکل بخشی

قُلْ هَلْ مِنْ شُرَكَائِكُمْ مَنْ يَهْدِي إِلَى الْحَقِّ
قُلْ اللَّهُ يَهْدِي لِلْحَقِّ أَفَمَنْ يَهْدِي إِلَى الْحَقِّ
أَحَقُّ أَنْ يُتَّبَعَ أَمْ لَا يَهْدِي إِلَّا أَنْ يَهْدِي

دیني، علمي، ادبي، تحقيقي او اجتماعي
مياشتنۍ خپرونه
دامتياز خاوند: دارشاد، حج او اوقافو
وزارت
د تاسيس نېټه: ۱۳۳۱ لمريز کال

مدیر مسؤل

مولوی عنایت الله شریفی

سكرتر مسؤل

سید مسلم شاه اسدی

هیأت تحریر

ناصرالدین دریز
استاد غلام الدین کلانتری
استاد محمد شریف رباطی
استاد نور الله صافی
مولوی عبدالملک حمیدی

دور دوم، سال هفدهم، شماره سوم
ماه جوزا ۱۳۹۸ هجری شمسی
رمضان المبارک - شوال المکرم
۱۴۴۰ هجری قمری

فراخوان رمضان وعید سعید فطر

روزه راهی است بسوی تقوا و پرهیزکاری همانطور که خداوند متعال می فرماید: (يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُتِبَ عَلَيْكُمُ الصِّيَامُ كَمَا كُتِبَ عَلَى الَّذِينَ مِن قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ). [البقرة: ۱۸۳]. ترجمه: «ای اهل ایمان بر شما هم روزه داشتن فرض گردید چنانکه بر ملت‌های پیشین و امت‌های گذشته فرض شده بود و این دستور برای آنست که شما پرهیزگار شوید».

هموطنان گرامی! ماه مبارک رمضان به پایان می رسد. از خداوند متعال می خواهیم که اعمال صالح را از ما بپذیرد و سال‌های متمادی رمضان را نصیبمان گرداند و لباس ایمان و سلامتی را بر ما بپوشاند و زندگی سعادت‌مند و نفس‌های مطمئنه را به ما مرحمت فرماید. با رمضان وداع کردیم و آن ماه مبارک را با اعمالی که در آن انجام دادیم، سپری شد. آیا از این ماه با ارزشی در مسیر تقوایرهنمون شدیم؟ آیا نفس خود را بر صبر و شکیبایی، عبادت و ترک گناه به منظور کسب رضایت الله متعال عادت دادیم و بر آن فایق آمدیم؟ آیا فقری را مورد تلافی قرار دادیم و پس از آنکه طعم گرسنگی و تشنگی را چشیدیم از او دلجویی کردیم؟ آیا با نفس خود به جهاد پرداختیم و بر شهوات نفسانی چیره شدیم؟ آیا بر عادات و رسوم نادرست غلبه حاصل کردیم؟ آیا دل‌هایمان را از خشم و کینه و حسد نسبت به برادران مسلمان خود پاک کردیم و با آنها صفحاتی روشن از محبت، همبستگی، همدلی و مهربانی را گشودیم؟ آیا... آیا... سؤال‌های زیادی که مسلتزم پاسخ‌های عملی می‌باشد، انسان مومن باید بداند که پروردگار ماه رمضان، پروردگار همه شهرور، ایام ولیالی است بناء انسان مومن بر راه شریعت الهی ثابت قدم بماند تا پروردگار ش از او خشنود باشد. خداوند متعال می فرماید: ﴿فَأَسْتَقِمَّ كَمَا أُمِرَ وَمَنْ تَابَ مَعَكَ﴾ هود: ۱۱۲ [همان گونه که فرمان یافته ای استقامت کن همراه کسانی که با تو برگشته اند]. ﴿فَأَسْتَقِمُوا إِلَيْهِ وَأَسْتَفِرُّهُ﴾ (فصلت/۶) [پس راست رو به سوی او کنید و بروید و از او طلب آموزش کنید]. پیامبر اکرم صلی الله علیه وسلم می فرماید: بگو به الله ایمان آوردم سپس بر آن ثابت قدم باش. "مسلم" اگر چه زمان اعطای زکات فطر سپری شده است، اما زکات به عنوان یک فریضه واجب همیشه قابل پرداخت است. ابواب پرداخت و قبول صدقات و کمک به فقراء و مساکین همیشه باز است. قرائت قرآن کریم و تأمل در مفهوم آن مختص به ماه رمضان نیست.

برادران متدین! کارهای نیکوی زیادی وجود دارند که همیشه می توان آنها را در هر مکان و زمانی انجام داد، تلاش کنیم تا در گفتار، رفتار و کردار خویش از کارهای حرام و منافی دوری گزینیم.

بیانید تهدد نمائیم که توبه خود را نشکنیم و در عهدی که با الله متعال بستیم خلاف وعده نکنیم و بنای تقوایی را که در این ماه مبارک با عبادت ساختیم با معصیت و بران نسازیم.

بر حذر باشیم از اینکه، تلاوت قرآن مجید و گوش دادن به آن را با شنیدن نوای شیطانی نیالوده، به مشاهده افلام و سریال‌های مبتذل عوض نکنیم.

بدانیم که از نشانه پذیرش عبادت یکی آن است که در هر حال با حضور خداوند متعال در زندگی روز مره به معصیت رویاوریم. در ایام عید بر ما لازم است، از منکرانی همچون: سهل انگاری در ادای نمازها در زمان خودش، یا با جماعت مسلمانان در مسجد، رواج انواع اسراف همچون اسراف در ولیمه دادن‌ها، خرید لباس، هدایا و به هدر دادن اموال با خرید انواع وسایل آتش بازی برای کودکان جداً پرهیز نمائیم. تجلیل این چنینی از عید به مثابه قدردانی از نعمت‌ها نیست، ما نباید ماه مبارک را این گونه به پایان برسانیم و خداوند را به جهت گرفتن روزه و شب زنده داری بدین صورت سپاس بگوییم. این عمل مادر تضاد با اخلاق روزه در بستر پر فیض ماه مبارک رمضان می باشد و نشانه پذیرش نیست. یعنی افزایش پاداش در کارهای مادی و معنوی معلول قوه ایمان و اعمال صالح است. برادران هموطن به یاد داشته باشیم در زمانی که تعدادی از هموطنان در بین خانواده خود هستیم و فرزندان ما دورما حلقه زده اند و زندگی مرفهی داریم و در امنیت و آسایش نصبی زندگی می کنیم در مقابل، برادران مسلمان خویش در بسا نقاط دیگر کشور در این عید بر گرفتاری‌ها و رنج‌های روزافزون آنها افزوده می شود و جراحاتی بر می دارند که التیام یافتنی نیست، آنها در آنچنان سختی به سر می برند که تنها خداوند متعال از حد و اندازه آنها باخبر است، آنها حتی فراموش کرده اند که چیزی به نام امنیت وجود دارد. برخی از گرسنگی و بیماری می میرند و با برخی از آنها مانند کالایی بی ارزش برخورد می شود نه ارزشی برای آنها قائل هستند و نه حق و حقوقی... چه کسی در این عید خوشحال می شود؟

همه به خاطر فرا رسیدن عید خوشحالی می کنند اما چه کسی واقعاً خوشحال می شود؟

ای عزیز! این عید از آن کسی که لباس جدید می پوشد یا مال بیشتری جمع می کند نیست بلکه عید کسی است که پروردگار ش را عبادت کرده است و روز عید آنها را دور هم گرد آورده است. عید کسی است که رضای آفریدگار را کسب کرده است.

از الله متعال می خواهیم که این عید را برای ملت مبارک گرداند و به فضل و صلح دائمی، امنیت و اخوت اسلامی رفاه و آسایش را نصیب هموطنان ما گرداند و ما را از آتش جهنم جنگ و برادر کشی و فقر نجات دهد. آمین!

اخځړنه به ولي نه هوسپړو؟

مولوی عبدالملک حمیدی

جوخت ددغه سترې عبادت په ښه انجامولو باندې دخپل رب نه یې د آسانی دعا کوله: «اللهم انی اريدالحج فيسره لی و تقبله منی». ای خدایه! زه د حج اراده لرم، ماته ئې آسانه او لمانه قبول کړی.

نوځکه الله متعال دحجاجو په اړوند دخپل پیغمبر په مبارکه ژبه فرمایي: (الحج المبرور ليس له الجزاء الا الجنة) دمبرور حج بدله یوازې جنت دي.

په بل روایت کې فرمایي: (من حج فلم يفسق و لم يرفث رجع كيوم ولدته امه)

ژباړه: څوک چې پداسې ډول سره حج وکړي چې فسق، بې حیایي او ناوړه کارونه ونکړي نو دحج نه به داسې بیرته راوگرزی لکه دموره چې نوی زیږیدلی وي.

روژه تیره شوه او هغه تکلیفونه چې الله پاک پرمسلمان باندې ددغه الهی فرض په اثر ایښی ؤ، خلاص شول، اوس نو لکه چې په مبارک حدیث کې راځی دمسلان ددرمند اخیستلو وخت راغلی:

«للسائم فرحان يفرحهما فرحة عند افطاره و فرحة عندلقاء ربه».

خوله تړي، بلکه ټول بدن یې تر خپل خاص کنټرول او مراقبت لاندی وي، پوره یوه میاشت، دا رنگه حالت غوره کوي، دڅه په خاطر؟

ددی له پاره چې خپل معبود، بادار او الله خوښ کړي، دهغه رضا ترلاسه کړي، جنتونه، نعمتونه او تلپاتی ابدی اخروی ژوند ښکلی کړي....

ځکه نو یې بدله ډیره خوږه او ترټولو نورو عباداتو خاص امتیاز او برتری لری، چې الله تعالی ورته فرمایي: ﴿إِنَّمَا يُؤَيِّتُ الصَّابِرِينَ أَجْرَهُمْ بِغَيْرِ حِسَابٍ﴾ الزمر: ۱۰

ژباړه: یقیناً دا خبره ده بله نده چې الله به د صابرانو اجر بې حساب وړکړی.

د روژه تی لپاره الله تعالی پخپله بدله او ثواب ورکوی، (الصيام لی و انا اجزی به)

روژه زما لپاره ده او زه یې پخپله اجر ورکوم، نو کله چې رب الجلیل پخپل عظمت او علو شان سره خپل بنده ته بدله ورکوی، هغه به څومره لوړ امتیاز وي؟

همدا رنگه حج چې یو بدنی او مالی سترې او سخت عبادت دی، مال پکی مصرفیږی، بدنی سختی ستړیاوی ورسره مل دي، نوځکه د اسلام ستر لارښود به کله چې دحج او یا عمرې نیت کاوه نو ورسره به یې

الله پاک انسان مکلف کړي او اسلامی شریعت یې دحلالو او حرامو په ښه سره ورته رالېږلی، ترڅو یې د بدبختی او بدمرغی له گودال نه دنجات، خلاصون او سمون په لورو خوځوي، حلال او حرام هریو پخپل ذات کې خاص حکمتونه او فضیلتونه لری ټول ددی په موخه چې بشر پدی نړۍ باندې نیکمرغه ژوند کړي او نورو موجوداتو ته هم دبدمرغی لامل و نه گرزی، بلکه دا دنیا آباءه او د الهی نعمتونو څخه دخپل ځان او چاپیریال او ټولو موجوداتو په گټه کار واخلي.

الهی شرائع که ظاهراً تکلیف معلومیږی، خو حکیم شارع پکې خپله همدغه بنده او ټولو انسانانو لپاره ډیر حکمتونه او ښیگنې اچولی دي. او دا هم الهی سنت دي چې هر عبادت چې په ډیره سختی او مشقت سره ترسره کیږی، نو ثواب او عظمت یې هم د خدای جل جلاله په وړاندی ډیر زیات وي.

دمثال په توگه روژه چې یو ډیر سخت بدنی عبادت دي او انسان دلوری او تندۍ سره مقاومت کوي، ددنیا ټول حلال نعمتونه دخپل رب د خوښۍ په منظور پریږدی، نه څه خوری، نه څه څښی او نه هم خپل انسانی ضرورت د شرعی لاری پوره کوي.

سپهار ترماښامه پورې نوه نیسی، نه یوازې

ژباړه: دروژه تې لپاره دوې خوشحالی دي چې هغه به ورباندې خوښیږي، یوه خوشحالی هغه ده چې دی افطار کوي، روژه ماتې کوي او بله خوښی هغه مهال ده چې دی پخپله دغه روژه سره دخپل رب سره ملاقي کېږي.

روژه تیره شوه او دمسلمان روژه تې دخوښۍ او اختروارځ را رسیدلې، بختور روژه تې خو هغه دی چې دغه یوه میاشت روژه یې سمه او په ټولو شرایطو او اصولو برابره دبدن په ټولو اندامونو سره نیولې دي، ډیر پکې تکلیف شوي دي، لوړه او تندې یې زغملي وي، دشپې لخوا نه یې تهجد، تروایح او دقرآن تلاوت، نیک عملونه، دغریبانو او بی وزلانو پالنه، صدقه، خیرات، زکات، دخیر او نیکی خبرې او کارونه کړي وي، نونن پدغه تاریخي ستره د خوشحالی ورځ باندې به سرلوری او ډیر خوښ وي.

دا ارزښت لری چې دغه اختر ته ډیر خوشحاله وی، خپلې نوی جامې واغوندی، خوشبوی استعمال، دخدای لومړنی شکرانه چې هغه د اختر لمونځ دی دنورو مسلمانانو سره په عید گاه کې اداء کړي، یو دبل له احوالو خبر، یوله بل سره داختر مبارکي وکړی په دغه عیدگاه کې خپل رب ته لاس به دعا شی چې ای ربه! په دغه بختوره او دخوښۍ نه ډکه ورځ می ټول آرمانونه پوره، ټول ژوند می راته آرام، آسوده او عزتمند ورگزوي، دهیواد نه می جنگ، ورور وژنه، وینه ټوئیدنه او ټولی بدبختی لیری او سوله او امن می کورته راوی....

اختر ته به ولی څوک خوشحاله نه وی، دا خوداسلامی امت دخوښۍ او جشن ورځ ده او فلسفه خويي هماغه ده چې کله داسلام ستر لارښود حضرت محمد مصطفی ﷺ له مکی معظمی نه د مدینې لورته تشریف یوړ، گوری چې دمدینې اوسیدونکی

الله پاک انسان مکلف کړي او اسلامی شریعت یې دحلالو او حرامو په بڼه سره ورته رالېږلی، ترڅو یې د بدبختی او بدمرغی له گودال نه دنجات، خلاصون او سمون په لورو خوځوي، حلال او حرام هر یو پخپل ذات کې خاص حکمتونه او فضیلتونه لری ټول ددی په موخه چې بشر پدی نړۍ باندې نیکمرغه ژوند کړي او نورو موجوداتو ته هم دبدمرغی لامل و نه گرزی، بلکه دا دنیا آباءه او د الهی نعمتونو څخه دخپل ځان او چاپیریال او ټولو موجوداتو په گټه کارواخلي.

دپخوانیو ناروا ادیانو په تقلید وړپاتی دوی ورځی اخترونه جوړوی، خوښی کوی، نور رسول الله وپوښتل: دا څه مناسبتونه چې تاسې یې لمانځئ؟ دوی وویل: داخو زموږ دخوښۍ او اختر ورځی دي، نو بیا نبی کریم ﷺ ددوی دهغه څه منع او ویی فرمایل چې زما دامت لپاره دوی ورځی داخترونو دي چې هغه دکوچنی اختر ورځ او بله هم دعید اضحی (لوی اختر) مبارکه ورځ ده.

نوله هغې ورځې نه دا دوې ورځې دمسلمانانو او اسلامی نړۍ لپاره دخوښۍ او لمانځنی ورځې وټاکل شوي.

داختر شرعی فلسفه همدا ده چې دا دمسلمانانو یوه نړیواله او ټولنیزه دخوشی ورځ ده، مسلمانان او اسلامی امت خودیوه بدن حیثیت لری لکه په یوه بدن کې چې کوم غړی ناروغه وی نو ټول بدن ورسره ناآرامه او سرگردانه کیږی، همدا رنگه په روژه کې ټول مسلمانان که نرو ی یا ښځه بهای وی یا بی وزله، تور پوستی وی که سپین یا زیر پوستی، عرب وی که عجم، دشرعی ضرورتونو پرته ټول یوشان مکلف شوی څو درمضان دمبارکې میاشتی روژه

ونیسی، نوهلته بدایان او شتمن خلک د بی وزله او غریبانو له کمزوری او بی وسه حالت څخه خبریږی او په دغه لوړه او تنده سره یې په بدن کې دتعاون، مرستې او انسانی خواخوږی احساس را ژوندی کیږی او دغه ټکی ته متوجه کیږی چې لوړه او تنده او یا یوازی وچه دودی خورل څومره کران کاردی، دا چې غریبان ورسره ټول عمر لاس او گریوان دی، څومره سخته ده، زه په دغه یوه میاشت کې څومره وکړیدم، آیا دا بیچارگان نفس نلری، اولاد یې ښی غذا، جامو او ښه ژوند ته ضرورت نلری، نور اڅه ددغې میاشتی دتیریدونه وروسته او نن داختر په دغه بختوره ورځ کې دخپل رب دخوښۍ او ثوابونو گټلو په موخه هغه ته څه ورکړه.

دا احساس هلته ډیر پیاوړی کیږی چې کله دغریبانو اولادونه ووینی چې پلرونو یې ورته دبی وزلی په وجه او یا دا چې پلرونه نلری او په یوه او بل نامه سره قربانی شوي، بیر سرې مورگانې خوی دومره وس نلری چې خپلو یتیمو بی وزله اولادونو ته نوی جامې او څو رنگه میوې، کلچې او... تیار کړی، نو دمسلمانانو د اخترونو په دغه ورځو کې دبا ایمانه بدای مسلمان ایمانی احساس را پاربیږی او دخدای ورکړې شتمنی څخه هغه مظلومو یتیمانو، بی وزلانو او خپلو کاوندیانو ته یوڅه ورکړی او د رب الجلیل هغه مبارک کلام دحال او قال په ژبه زمزمه کوی چې فرمایي:

﴿يُطْعِمُونَ الطَّعَامَ عَلَى حَيْثُ مَسْكِينًا وَيَتِيمًا وَأَسِيرًا إِنَّمَا تُطْعَمُونَ رِجْلَهُ اللَّهُ لَا يُدْخِلُكُمْ جَزَاءً وَلَا شُكْرًا إِنَّا نَخَافُ مِنْ رَبِّنَا يَوْمًا عَبُوسًا قَطَطًا﴾

ژباړه: او ورکوی طعام خواړه دزړه په هڅوښه مسکینانو، یتیمانو او بندیانو ته او دا ورته وایی چې تاسوته دا د الله د رضا لپاره درکوم او پدی سره له تاسو څخه

دېدلې او مني غوښتنه نکوم، يقيناً موږ دخپل رب نه ويريږو چې د قيامت په ورځ رانه په غوسه او ناراضه او مخ اړوونکي وي.

اخترته به ولي خوشحاله نشي، اختر خو دخوښي، عفوي، بشي، تيريدني سولي او پخلايني ورځ ده، پدي ورځ ډير بندگان بښل کيږي او يا خوئي په بندونو او د زندان مودو کې تخفيف راوستل کيږي، د کلونو کلونو مرور وروڼه، تربروڼه، کليوال او هيواد وال يوله بل سره خپلي ټولي تربگني، دښمني، بد بيني پريږدي، يو بل ته غاړه ورکوي، مروتوب نور ختميږي.

د ډيرو قومونو او ياهم افرادو ترمنځ چې شخړي، جنگونه او وژني تير شوي وي نو داختر د ورځي په حرمت او مناسبت سره يوبل ته تيريږي او په تيرو شوو ټولو کړنو باندې هره خوا پشيماني څرگندوي او پدغه ورځ يوله بل سره ټينگ هوډ او تعهد کوي چې تورنو شخړه او وژنه بس ده!

پدي ورځ ډير خداي نيك بندگان خپل پورونه او حقونه نورو ته وربښي.

اخترته به ولي څوک نه هوسپيږي، په تيره بيا هغه مظلوم درېدنه او جنگ خپلي انسانان، چې هره ورځ يي په کور او کلي د غم تغر خوروي، هره ورځ يي په کور بمونه او راکتونه اوږيږي، هره ورځ يي ورور، دتره زوی، گاونډي او خپلوان په يوه او بل نامه سره وژل کيږي، هره ورځ يي وړوکی زوی او يا لور دپيسو او يا نورو شومو اهدافو او اغراضو دلاسته راوړلو په موخه د انسان تبستوونکو وحشي ځناورو لخوا نه تبستول يا وژل کيږي.

هره ورځ په انتحاري، انفجاري يا راکتي حملو کې په سل گونه هيوادوال، ښځي، ماشومان، ځوانان، دښوونځي زده کوونکي، دخداي په کور کې خداي ته په سجده مسلمان هيواد وال او بالاخره هغه چې ديوې گولي ډوډي د راپيدا کولو په موخه په بازار او کوڅو کې

پلاستيکونه خرڅوي او يا کراچي کې کچالو خرڅوي په شهادت رسپري او د بدن هډوکي او اندامونه نه راتوليږي.

هره ورځ غم، هره ورځ ماتم، اوبښکي، ژړاوي، يتيمان، ټپيان، ټول هيواد مي راته په هديره بدل شو، هرې خواته چې گوري هلته دشهداوو بيرغونه رپيږي....

نو اختر خو اصلاً دهغو اختر دي چې دا ناوړينونه يي په هوسونو او خوښيو بدل شي، دا تياري يي په رڼا ورته عوض شي، جنگونه يي په تلپاتي دايمي سوله، دښمني يي په وروړولي او کنډوالي يي په لس منزله باندې بدلي شي.

اختر خو هماغه دی چې نور جنگ او ورور وژنه بنده او يوبل ته ديوه مسلمان او افغان په حيث غاړه ورکړو، خپل رب ته توبه گارشو او خپلي ټولي تيروتې بيا را تکرار نکړو.

يومتل دی چې وايي: غرکه هرڅومره لوړ وي خو په سړي لاره وي.

سوله او ټيگاو که هرڅومره په ظاهري بڼه سره ستونزمن ښکاري، خو دالله تعالي په خاص فضل او رحم او زموږ مسلمانانو په پوره هوښياري، بيداري او له تيرو ناخوالونه په پند اخيستلو، دا کار ناشوني ندي، خو قوي عزم، اخلاص، تيريدني، سرښندنې او خداي او دهغه دين دتسليميدو ته اړتيا لري.

راځي دخداي په خاطر، ددغه مبارکې مياشتې او اختر نيکمرغه ورځې په حرمت دخپل رب سره په دغه ورځ دا تعهد وکړو چې نور به يوبل ته ورور وايو، سوله به پخپله راولو، نور به بيخايه تربگني نکوو، نور به پخپل لاس خپل کور نه ړنگوو، نور به دخداي په کلام (قرآن) باندې منگولي لکوو چې راته وايي: ﴿وَأَعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللَّهِ جَمِيعًا وَلَا تَفَرَّقُوا وَاذْكُرُوا نِعْمَتَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ إِذْ كُنْتُمْ أَعْدَاءً فَأَلَّفَ بَيْنَ قُلُوبِكُمْ فَأَصْبَحْتُمْ بِنِعْمَتِهِ

إِخْوَانًا﴾ = آل عمران: ۱۰۳

او ټول د الله په رڼي- دين- باندې منگولي ولگوي او اختلاف مکوي او د الله هغه نعمت درياد کړي چې تاسې خپل منځ کې سره دښمنان وي نو ستاسې زړونو کې يي مينه واچوله او د الله تعالي په نعمت سره وروڼه وگرزیدلي.

او راته فرمايي:

﴿وَأَطِيعُوا اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَلَا تَتَزَوَّجُوا فَفَاشًا وَاذْهَبَ رِيحًا وَأَصْبِرُوا إِنَّ اللَّهَ مَعَ الصَّابِرِينَ﴾ = الأنفال: ۴۶

ژباړه: او دالله او دهغه درسول پيروي وکړي او منازعه او اختلاف مکوي چې بيا به سره تيت وپرک او قوت به مو ختم شي او صبر کوي چې الله تعالي دصبر کوونکو سره مل دي.

په دی ستراميد سره چې زموږ دغه نيکمرغه کوچني اختر کې الله رب العزت راته سترې خوښي راکړي، هغه خوښي چې موږ کلونه کلونه ورته سترگي په لاره ؤ، چې هغه دايمي سوله او جنگ بنديدل او يوبل ته دوروري او ميني محبت لاس ورکول دی، نو هله به زموږ اختر اختر شي، هله به زموږ ماشومان لاسونه په نيکريزو سره او خپل نازنين وربلونو کې به گلان دتومي او په آزاده فضا کې به د اختر مبارکي ته پرته له هرډول ويري نه له کوره را بيرون شي.

يا الله ته خو دغه ورځ موږ ته راوله او زموږ دغه راتلونکي اختر په دايمي لوی اختر باندې بدل کړه.

و ما ذالک علی الله بعزیز

اصلاح اداره عامه

Public Administrative Reform

ناصرالدین "دریز"

هماهنگی، شاید نتایج عالی به دست ندهد. حتی گاهی ممکن است خطر آسیب پذیری را بیشتر ساخته و در بلندمدت، تطبیق اصلاحات را با چالش مواجه نموده و همه زحمات، هزینه ها و فرصت های پیش آمده در این مسیر را به هدر دهد.

باید یادآور شد، در حالی که اصلاح اداره عامه جزئی از بدنه اصلاحات به شمار می آید، اصلاحات اداری یکی بخش های عمده برنامه کلان اصلاح اداره عامه می باشد.

اصلاحات اداری (Administrative Reform)

روند پیوسته تغییر است که به اصلاح نظام اداری می پردازد تا سطح عرضه خدمات عامه بهبود یابد. کشورهای جهان با این برنامه از حالت نامطلوب به وضعیت مطلوب تغییر مسیر داده و ظرفیت مدیریتی و تولیدی خویش را افزایش بخشیده اند.

اصلاحات اداری به تغییر تدریجی و بنیادی نظام اداری می پردازد؛ زیرا آوردن اصلاحات در اداره عامه به شکل مرحله وار حسب ضرورت های مالی، تخنیکی و ظرفیتی حکومت صورت می گیرد.

اصلاحات اداری دسترسی مردم را به خدمات سریع، با کیفیت و بدون

به طور معمول تمام بدنه دولت زیر چتر یک برنامه بزرگ راهبردی و در قالب چندین برنامه جداگانه توسط یک اداره مسلکی مدیریت می گردد تا هر یک از بخش دولت تحرکت و توانمندی لازم را برای رویایی با چالش های جدید حاصل نماید.

اصلاح اداره عامه زمینه ساز برای ساختن یک اداره سالم، کارا و عاری از فساد اداری است. افغانستان یکی از پرچالش ترین کشورهای جهان به شمار می آید، طبیعی است که تطبیق برنامه اصلاح اداره عامه نیز در آن به همان پیمانه مشکل است.

اصلاح اداره عامه سبب دسترسی شهروندان و رسانه ها به اطلاعات، ترویج فرهنگ حسابدی، حساب گیری، نظام محوری، و تقلیل مداخلات سیاسی، قومی و فساد اداری می گردد. اصلاح اداره عامه با پیروی از روش های مدرن برای شایسته سالاری، زمینه ایجاد حکومتداری خوب را مهیا می سازد.

اصلاح اداره عامه سبب ازدیاد اعتماد مردم نسبت به دولت شده و اعتبار داخلی و جهانی نظام اداری و سیاسی را ارتقا می بخشد.

در همین حال اصلاح جداگانه هر یک از ارکان دولت بدون استراتیژی و

برنامه ایست که به اصلاح دستگاه دولت (ارکان ثلاثه) می پردازد تا این کتله بهم پیوسته در مسیر زمان فرسوده و از پامانده نگردد. دولت به موجود زنده و پیکر واحدی تشبیه می گردد که همه اعضای وجود آن نیاز به تداوی، توانمندی، جوان ماندن و مراقبت دوامدار دارد.

اصلاح اداره عامه و خصوصی جهت مصوونیت حقوقی شهروندان، اداره عاری از فساد، ایجاد ثبات اقتصادی، سیاسی و اجتماعی در جامعه و توسعه ملی نقش اساسی را ایفا می نماید و این امر مسوولیت دولت است که به آن توجه جدی و اساسی نماید.

اصلاح اداره عامه، نهادهای خدمات عمومی (دولتی و خصوصی) را با وضع قوانین، زمینه سازی برای ارتقای ظرفیت و نظارت از اجرای وظایف، جهت دستیابی به نتایج مطلوب و ارایه خدمات بهتر به شهروندان مدیریت و تقویت می نماید. اصلاح اداره عامه سبب شفافیت و حسابدی بهتر عملکرد مسوولان گردیده و اعتماد بیشتر ملت را جلب و اعتبار دولت را افزایش می بخشد.

در کشورهای پیشرفته جهان

تبعیض فراهم می سازد. اصلاحات اداری از طریق منطقی سازی ساختار تشکیلاتی و استفاده معقول از منابع داخلی، زمینه های خود کفایی ملی را فراهم می سازد.

اصلاحات اداری با ارتقای ظرفیت کاری کارکنان و کیفیت بازدهی خدمات، سطح رفاهیت اقتصادی و اجتماعی جامعه را بلند می برد.

اصلاحات اداری با استخدام رقابتی، ارزیابی اجراءات و ارتقای ظرفیت کارکنان اداره عامه، بنیاد یک اداره سالم را تهداب گذاری می کند.

اصلاحات اداری با طرح و تطبیق قوانین همگون با شرایط جدید جامعه و جهان، و نیازهای اجتماعی به میزان ظرفیت اداره عامه افزایش به عمل می آورد.

اصلاحات اداری با اصلاح ساختار تشکیلاتی، استخدام رقابتی، تعدیلات منطقی، ارتقای ظرفیت، ایجاد مصوونیت کاری، ارزیابی اجراءات و حسابدی، ساختار یک اداره مردم محور را پایه گذاری می کند.

اصلاحات اداری تشکیلات اداره را متناسب تر، عرضه خدمات را بهتر، معاش را مطابق کار انجام شده و مولدیت و موثریت اداره را در قالب یک سیستم کاراو پویاافزایش می دهد.

اصلاحات اداری عرضه خدمات با کیفیت و ظرفیت مسلکی اداره را تقویت بخشیده و دسترسی به تکنالوژی جدید را آسان می سازد. اصلاحات اداری ساختارهای اداری و روش های مدیریتی را بر مبنای نیازهای مشتریان و تغییرات جهانی سازگاری می بخشد. اصلاحات اداری شاخص وظایف هر کارکن و اداره را بدون تداخل کاری در سطوح مختلف اختیارات تشخیص، تعویض و تعیین می کند.

بدیهست که اصلاحات اداری، حقوق، امتیازات و مصوونیت شغلی کارکنان

خدمات ملکی را تضمین می کند. اصلاحات اداری خدمات ارزان، آسان، زودرس، ثمربخش، بهتر، مناسب، شفاف و با کیفیت را برای شهروندان عرضه می نماید. افزون برآن، اصلاحات اداری با ایجاد نوعی بیداری و خود آگاهی در باورهای کارکنان، می خواهد تا تجسم نتایج ثمربخش خود را با افزایش کمیت و کیفیت تولید، عینیت بخشد.

اصلاحات اداری روحیه خلاقیت را در کارکنان زنده ساخته و اجراءات کاری آنان را به مسیر هدف های تعیین شده هدایت می دهد. برنامه های اصلاحات اداری با شکیبایی هوشمندانه تحقق می یابد. شایسته سالاری، منطقی سازی ساختار تشکیلاتی، ترویج فرهنگ آموزشی، و استخدام رقابتی از عناصر اساسی اصلاحات اداری به شمار می آید. یکی از هدف های اصلاحات اداری ایجاد یک اداره قانونمند، جدید، خدمت گزار، حسابدی و جوابگو در برابر قانون و مردم است. البته استحکام و استتقرار یک اداره سالم از طریق تطبیق اصلاحات اداری ممکن می گردد.

روشن است که با تطبیق برنامه اصلاحات اداری، فساد اداری تقلیل یافته و فضای اعتماد متقابل میان ملت و حکومت تقویت می یابد. ولی تطبیق بهتر و ثمربخش اصلاحات اداری در گرو عملکرد مسوولان حکومت است.

روپهم رفته شریک ساختن نظریه های منطقی مردم و جامعه مدنی در پروسه تطبیق اصلاحات اداری از زمینه های مورد نیاز برای تطبیق بهتر آنست. همچنان نظارت مداوم از روند اصلاحات اداری، امکان بازرسی به مشکلات ناشی از روند تطبیق را بر ملا می سازد.

اصلاحات اداری در کشورهای مختلف با نام های متفاوت مورد اجرا قرار می گیرد. این برنامه در افغانستان توسط کمیسیون مستقل اصلاحات اداری و خدمات ملکی زیر نام "اصلاحات اداری" به پیش برده می شود.

برنامه اصلاحات اداری با آهستگی در

قالب سه صفحه (پی آر آر، پار، و رتب و معاش) در اداره های خدمات ملکی کشور تطبیق گردیده که توأم با موفقیت ها و عقب نشینی هایی بوده است.

از آنجا که افغانستان یکی از کشورهای در حال جنگ است و با مشکلات عدیده ای دست و پنجه نرم می کند و بیشتر معضلات آن مولود نابسامانی های اجتماعی، اقتصادی و اداری است، باید از هرفرصتی برای اصلاح نظام اداری استفاده به عمل آید.

شاید دور از انصاف باشد که دستاوردهای اصلاحات را در کشور نادیده شمرد. در ضمن نباید فراموش کرد که اصلاحات اداری در افغانستان برخلاف بسیاری از کشورهای جهان، از سطح پایانتز از صفر آغاز شده، و تطبیق آن ممکن است مدت های طولانی را در برگیرد و نتایج آن دیرهنگام ظاهر گردد.

در بحث بعدی شگردهایی از سه صفحه اصلاحی برنامه اصلاحات اداری مورد کنکاش قرار می گیرد که مطالعه آن به ویژه برای کارکنان خدمات ملکی عاری از دلچسپی نخواهد بود.

پی آر آر یا بازسازی ابتدایی اصلاحات

(Primary Reconstruction Reform)

این برنامه برای دو سال (۸۲-۱۳۸۴) مورد تطبیق قرار گرفت. در

این مرحله ساختار تشکیلاتی و لایحه وظیفه هر کارکن به شکل ابتدایی ترتیب گردید تا به رویت آن اجراءات کاری صورت گیرد. پیش از آن لایحه وظایف کتبی برای کارکنان وجود نداشت و استقامت کاری هر فرد و اداره درست مشخص نبود.

نخست یکی یا دو اداره کلیدی هشت وزارت و اداره مستقل خدمات ملکی شامل

این برنامه گردیدند؛ ولی در نهایت در حدود (۸۰) درصد مورد تطبیق قرار گرفت.

اهداف این برنامه در دو مرحله به منصفه اجرا قرار می گرفت که عبارت بودند از:

مرحله اول، شامل شش مورد می شد:

۱. انجام مصاحبه رهنمودی با رهبری ادارات

۲. گرفتن تعهد وزارت و اداره برای تطبیق اصلاحات اداری

۳. ترتیب استراتیژی برای اداره

۴. تهیه و تنظیم ساختار تشکیلاتی

۵. ترتیب پروسه اداری تغییرات به طور فشرده در داخل یک پیشنهاد (پروپوزل)

۶. بررسی پروپوزل توسط کمیته مشورتی وزرا برای تأیید یا تردید با توجه به مطابقت آن با طرزالعمل اصلاحات اداری.

مرحله دوم، مشتمل بر نه مورد می شد:

۱. ساختن چهارچوب استراتیژی و پلان های استراتیژیک برای اداره ها

۲. اصلاح ساختار تشکیلاتی با تفکیک هر بست

۳. ترتیب لایحه وظایف برای کارکنان در فارمت های واحد

۴. ترتیب پلان کار و گزارش اجراآت مامورین

۵. ارزیابی اجراآت مامورین

۶. استخدام افراد از طریق پروسه رقابتی با در نظر داشت اصل شایسته

سالاری

۷. مشخص ساختن نحوه جدول معاش برای اداره

۸. پرداخت معاش اضافی بهتر

۹. ترتیب پلان تطبیقی یا پروسه عملیاتی برای برنامه اصلاحات اداری.

پار یا اصلاح اداره عامه (Public Administrative Reform)

اصلاح اداره عامه با کسب تجربه و درک بهتر از چگونگی مسیر حرکت اصلاحات، از روش های

علمی و شاخص های میتودیک برای انکشاف سازمانی و اصلاح ساختارهای تشکیلاتی استفاده به عمل آورد. باید گفت که این پروگرام بخشی از برنامه اصلاحات اداری بود و از اصلاح اداره عامه به معنای جامع کلمه فرق داشت.

این برنامه از سال ۱۳۸۵ شروع و در کنار رتب و معاش (برای یک سال) تا سال ۱۳۸۸ ادامه یافت و در حدود (۹۰) درصد مورد تطبیق قرار گرفت.

اهداف این دور عبارت بودند از:

۱. اصلاح ساختار تشکیلاتی

۲. اصلاح سیستم انکشاف اداره

۳. اصلاح قوانین و پروسه جبرهای اداری

۴. طرح دیدگاه، ماموریت، استراتیژی و هدف های استراتیژیک برای اداره ها

۵. ترتیب حجم وظایف کلیدی برای اداره ها

۶. ساختن لایحه وظایف برای هر یک از بست ها

۷. تطبیق پلان عملی پروسه استخدام رقابتی در چوکات زمانی معین

۸. پرداخت معاش موقت اضافی برای کارکنان برنده بست های رقابتی.

رتب و معاش (Pay and Grading)

رتب و معاش که در سال ۱۳۸۷ شروع شد و تا سال ۱۳۹۱ ادامه یافت، در حدود (۹۰) درصد مورد تطبیق قرار گرفت.

این یک برنامه هشت بستی با پنج قدم است که در آن اجراآت کاری بر اساس لایحه وظایف، پلان کار، صلاحیت ها و مسوولیت های وظیفوی ارزیابی صورت می گیرد.

در این سیستم استخدام بر بنیاد اصل لیاقت و شایستگی و ارتقا به قدم و مزد بالاتر، مطابق ارزیابی موفقانه و اجراآت وظیفوی در آخر سال انجام می یابد که در نتیجه خدمات ارزنده، ارزان، بهتر و موثر به هموطنان عرضه می گردد.

متأسفانه دیده می شود که از برنامه اصلاحات نیز سو استفاده به عمل می

آید. موجودیت فساد در برخی ادارات چنان آشکاراست که تنها کافیسست بدانید نفر اول اداره از کدام سمت، ولایت، قوم، زبان و جناح سیاسی است، اتومات به هویت افراد دیگر آن اداره پی می برید. اکثر از ارزیابی اجراآت نیز به شیوه نادرست برای زدن حریفان استفاده صورت می گیرد تا جا برای استخدام همبهاران و همفکران باز شود.

به هر رو، گفتنیست که اصلاحات اداری جزئی از برنامه کلان اصلاح اداره عامه است. در حالی که پی آر آر، پار، و رتب و معاش بخشی از اصلاحات اداری می باشند. برنامه رتب و معاش پنج هدف اساسی دارد:

۱. ایجاد چهار چوب قانونی

۲. اصلاح اداره و ساختار تشکیلاتی

۳. استخدام رقابتی

۴. پرداخت بهتر

۵. ارتقای ظرفیت کارکنان خدمات ملکی.

اهداف عمومی شامل موارد ذیل می گردد:

- تطبیق سیستم رتب و معاش در اداره عامه کشور غرض افزایش کمیت و کیفیت تولید و کارایی اداره ها
- استخدام کارکنان خدمات ملکی بر اساس لیاقت، اهلیت و شایستگی، بدون تبعیض به طور شفاف از طریق رقابت آزاد

- تنظیم حقوق و وجایب کارکنان خدمات ملکی و امور ذاتی آن ها

- ایجاد اداره سالم، مسلکی، حسابه، بی طرف و فارغ از دخالت سیاسی و فساد اداری

- تشویق مامورین برای دستیابی به نتایج مثمر و ثمربخش با معاش بالاتر در بدل کار بهتر

- ایجاد سیستم واحد رتب در تمام خدمات ملکی

- تثبیت و تصنیف وظایف خدمات ملکی بر اساس وظایف اداره، دیپارتمنت و لایحه وظیفه

• ایجاد سیستم رسیدگی به شکایات، سیستم اطلاعاتی داده ها (دیتابیس) و اداره منابع بشری در اداره های خدمات ملکی

• معیاری سازی و مرتبط ساختن دیدگاه، ماموریت، استراتیژی، پلان های استراتژیک با هدف های ایجابی و استراتژیک اداره ها

• انکشاف سازمانی و منطقی سازی ساختار تشکیلاتی برای تصنیف وظایف مامورین با نظر داشت نیازهای وزارت ها و تناسب ظرفیت های کاری افراد با بازدهی اداره

• طرح و ترتیب لایحه وظایف روشن برای کارکنان

• انکشاف و ارایه معیارهای بروز و روزآمد، شفاف و موثر جهت استخدام، ارتقا، تنظیم و ارزیابی اجراآت کاری کارکنان خدمات ملکی

• عرضه خدمات معیاری، مورد نیاز و بهتر جهت رضایت شهروندان.

مدت تطبیق و مستفید شوندگان

تطبیق رتب و معاش چهار سال را در بر گرفت و بخش اعظم کارکنان خدمات ملکی مطابق جدول ذیل، تحت پوشش این برنامه گرفتند. برنامه رتب و معاش دارای دوصفحه بود:

صفحه اول: شامل بازنگری ساختارهای تشکیلاتی، دیتابیس، ساختن لایحه وظایف و حجم وظایف برای اداره های خدمات ملکی.

صفحه دوم: شامل تطبیق عملی پروسه رتب و معاش در اداره ها و استخدام کارکنان.

صفحه اول آن در سال ۱۳۸۷ شروع و در سال ۱۳۹۱ پایان یافت؛ اما بیشتر مسؤولیت های صفحه دوم به دوش خود اداره های خدمات ملکی است. تطبیق به ویژه پروسه استخدام و ارزیابی تا اکنون همچنان ادامه دارد و کمیسیون مستقل اصلاحات اداری در این راستا بیشتر نقش نظارتی را ایفا می نماید.

دوره	سال	فیصدی	تعداد
اول	۱۳۸۷	۱۰	۳۰۰۰
دوم	۱۳۸۸	۳۰	۹۰۰۰
سوم	۱۳۸۹	۳۰	۹۰۰۰
چهارم	۱۳۹۰	۳۰	۹۰۰۰
به طور مجموعی	۱۳۹۱	۱۰۰	۴۰۰۰۰

مطابق پلان برای افغانستان یک اداره کوچک خدمات ملکی در نظر گرفته شده بود که حد اعظم مجموعی کارکنان آن از مرز (۲۰۰) هزار نفر تجاوز نمی کرد؛ اما نظر به مصلحت در آن افزایش به عمل آمد.

یکی از دلایل عمده این بود که در آن زمان احصائیه دقیق از مجموع تعداد کارکنان خدمات ملکی کشور در دست نبود و از سوی دیگر تعاملات و تغییرات بعدی و ناگزیری های حکومت باعث شد که این شمار تا (۳۰۰) هزار نفر افزایش یابد؛

ولی اکنون تعداد از این مرز هم فراتر رفته است. بنابر اظهارات مسوولان کمیسیون مستقل اصلاحات اداری اکنون در اداره خدمات ملکی کشور در حدود (۴۲۴) هزار کارکن وجود دارد.

خبر خوب اینست که کمیسیون اصلاحات اداری می گوید در نظر دارد تا یکسال آینده (۱۳۹۹) مشخصات همه کارکنان خدمات ملکی ثبت دستگاه بایومتریک گردد. قرار است که این برنامه به همکاری اداره احصائیه مرکزی و وزارت مخابرات و تکنالوژی معلوماتی به پیش برده شود. به این ترتیب شمار و مشخصات تمام کارکنان واضح می شود.

سیستم اطلاعات کارکنان خدمات ملکی افغانستان به گونه طراحی شده که در کنار مشخصات هویتی کارکن، معلوماتی چون تاریخ تقرر در اداره

دولت، ایمیل آدرس، شماره تماس، درجه تحصیل و رشته تحصیلی، معلومات درمورد وظیفه (عنوان وظیفه، موقعیت وظیفه، موقف وظیفوی، نوعیت مقرری و نوعیت معاش) کارکنان دولتی را دربر گیرد.

به هر حال، نظر به مصلحت ها نه تنها از پندیدگی تشکیلاتی کاسته نشد؛ بلکه افزون بر ازدیاد کارکنان خدمات ملکی به تعداد وزارت ها و ادارات مشابه نیز افزایش به عمل آمد، با وجود این که پیش از آن طرح ۱۸ وزارت ارایه شده بود.

در همین حال هرگاه استقامت کاری برخی وزارت ها و ادارات مورد مطالعه قرارگیرد، دیده می شود که مشابهت ها و تداخل کاری فراوان میان آنها وجود دارد؛ طورمثال: بسیاری از وظایف وزارت انرژی و آب، زراعت و مالداري و آبیاری، و انکشاف دهات ... با هم مشابهت و تداخل کاری دارند که اکثر دیده شده در یک ناحیه کوچک، زاید از ضرورت، چند پروژه همسان بدون هماهنگی قبلی اعمار گردیده است. همچنان وزارت انکشاف دهات نه تنها با وزارت های یاد شده که با وزارت های معادن و شهرسازی نیز مداخله کاری مستقیم و غیرمستقیم دارد.

افزون برآن، استقامت کاری وزارت شهرسازی و شهرداری، و وزارت فواید عامه و ترانسپورت قابل تفکیک نیست. به همین گونه نه تنها

مشابهت و تداخل وظیفوی میان برخی ادارات و وزارت ها وجود دارد که موجودیت شماری از آنها پرسش برانگیزنیزمی باشد.

نام شماری از وزارت ها (فواید عامه و...) و اداره ها (اداره آمادگی مبارزه با حوادث طبیعی و...) نیز نامناسب است و

ضرورت به تجدید نظر دارند.

نقش امت غذایی

در سلامتی انسان از دیدگاه اسلام

قسمت چهارم

محمد شریف ریاضی

بخش سوم: مسایل ذبح شرعی حیوانات

حکمت ذبح شرعی

خون در ابتدا و تا وقتی که در بدن است، بهترین ابزار برای دفاع در برابر میکروب هاست، اما بعد از مرگ جانور با توجه به ترکیبات موجود در آن، بهترین مکان برای رشد میکروب ها خواهد شد و ذبح شرعی باعث خارج شدن خون به نحو احسن می شود، آن هم به خاطر بریده شدن رگ گردن و شریان های اصلی خون و حرکاتی که حیوان هنگام ذبح انجام می دهد تا به خروج بهتر خون کمک کند.

در کتاب (الز ص ۶۳) بخش تحقیق بر

گوشت ها آمده است: گوشت

هایی که به طور کامل، خون از

آن ها خارج نشده باشد، سالم

نیستند گرچه مقدار خون خارج

شده زیاد باشد علت این امر به

مایع زلالی بر میگردد که در

رگ ها جاری است و به انتشار

سریع میکروب ها در گوشت

کمک می کند.

اعجاز علمی قرآن و سنت ص ۱۸۱.

شرایط ذبح شرعی

۱- باید شاهرگ حیوان به وسیله آلتی که لبه تیز دارد از ناحیه گردن قطع شود و یا یک وسیله برنده یا نوک تیز در سینه اش فرو برده شود به نحوی که خون از آن جاری گردد و رگهای گردنش به کلی قطع شوند البته آلت لبه تیز حتماً لازم نیست که فقط از جنس آهن باشد بلکه چوب یا سنگ لبه تیز هم مانعی ندارد. از عدى پسر حاتم طائی نقل شده که «گفتم ای رسول الله، ما که شکار می کنیم کارد و چاقویی جز سنگ، چوب و نی نوک تیز در اختیار نداریم، پیغمبر فرمود:

(امر الدم بما شئت و اذكر اسم الله عليه)^(۱)

(خونش را به هر وسیله ای که باشد بریز و به هنگام سربردن، نام خدا را ذکر کن).

۲- لازم است مرگ حیوان، در اثر قطع شاهرگهای گردن یا شکافتن سینه آن باشد. بهترین و کامل ترین ذبح شرعی آن است که حلقوم و مری حیوان، همان دو رگ بزرگ گردن تا سینه ادامه دارند و مجرای علف و آب می باشند قطع

گردد. اما بعضی اوقات که ذبح از ناحیه گردن و سینه ممکن نمی باشد این شرطها واجب نیست مثلاً حیوانی به چاه یا پرنده ای در آتش می افتد که در این حال امکان ذبح حیوان از جاهای مشخص شده وجود ندارد، در چنین شرایطی کافی است که به وسیله آلتی نوک تیز و برنده جایی از بدن آن زخمی شود، خواه این زخم به روی گردن و سینه اش باشد یا خیر.

و یا مانند حیوانی اهلی که حالت اهلی بودن خود را از دست می دهد و به صورت وحشی درمی آید که حکم آن هم مثل حیوان شکاری است که هر جایی از بدنش با آلت برنده زخمی شود و به وسیله آن از پای در آید کافی و حلال است. در حدیث صحیح مسلم و بخاری از رافع بن خدیج نقل شده که می گوید: ما درسفری با پیغمبر ﷺ بودیم یکی از شترهای کاروان پا به فرار گذاشت و از جماعت دور شد و آن جماعت اسب نداشتند تا آن را برگردانند، یکی از آنان، شتر را با تیر زد و شتر افتاد، پیغمبر ﷺ فرمود:

۱۰

خبرگزاری
۱۳۹۸

(إِنَّ لَهُذِهِ الْبِهَانِمَ أَوَابِدَ كَأَوَابِدِ الْوَحْشِ فَمَا فَصَلَ مِنْهَا هَذَا فَافْعَلُوا بِهِ هَكَذَا) «۲»

(این حیواناتی اهلای بعضی اوقات مثل حیوان وحشی حالت خشم دارند، هرگاه چنین حالتی از خودشان نشان دادند همین طور با آنها رفتار کنید" و آنها را با تیر بزنید".

۳- سومین شرط ذبح شرعی آن است که به هنگام سربردن حیوان اسم غیر خدا بر روی آن گفته نشود. این است که کلیه علمای اسلام بر آن متفق القول می باشند چون مردم در زمان جاهلیت حیواناتی را به خاطر بتها و خدایان خود ذبح می کردند تا با این کار به آنان نزدیک شوند و محبت آنها را به دست آورند. نشانه اینکه حیوان به خاطر آنها ذبح می شد این بود که به هنگام ذبح و سربردن آن نام بتها را با سرور و شادی و صدای بلند بر روی آن حیوان ذکر می کردند و یا حیوان را بر روی بت مخصوص و مورد نظر سر می بردند اما قرآن کلیه اینها را حرام نمود. ﴿وَمَا أَهْلَ لَغَيْرِ اللَّهِ بِدْعٍ... وَمَا ذُبِحَ عَلَى التُّصْبِ﴾ المائدة: ۳ (هرحیوانی که اسم غیر خدا به هنگام ذبح روی آن ذکر شود... و آنچه بر روی بتها سرببریده می شود... حرام می باشند).

۴- چهارمین شرط ذبح شرعی آن است که به هنگام سربردن حیوان، اسم خداوند متعال بر آن ذکر شود. این شرط به صورت واضح و روشن از نص آیه های قرآن به دست می آید که می فرماید:

﴿وَلَا تَأْكُلُوا مِمَّا لَمْ يَذْكُرْ أَسْمُ اللَّهِ عَلَيْهِ وَاتَّقُوا اللَّهَ ۚ إِنَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ﴾ الأنعام: ۱۲۱

یعنی: "گوشت هر حیوان را که اسم خدا بر آن ذکر نشده است نخورید چون این عملی است گناه و خلاف

دستور خدا است".

و پیغمبر ﷺ می فرماید:

(مَا أَنْهَرِ الدِّمَ وَ ذَكَرَ اسْمَ اللَّهِ عَلَيْهِ فَكُلُوا) «۳»

(هرحیوان ذبح شده ای که خون آن جاری شده و نام خدا بر آن ذکر شده باشد حلال است و از آن بخورید).

یکی دیگر از دلایلی که رعایت شرط اخیر را لازم و واجب می گرداند احادیث صحیحی است که در مورد واجب بودن گفتن اسم خدا به هنگام تیر اندازی به سوی شکار و فرستادن سگ شکاری تعلیم دیده به دنبال شکار که از پیغمبر ﷺ روایت شده آمده است.

اما بعضی از علما عقیده دارند که ذکر اسم خدا واجب است ولی لازم نیست که حتماً به هنگام ذبح حیوان باشد بلکه اگر موقع خوردن گوشت آن باشد کافی است در حدیث صحیح بخاری آمده است.

(عَنْ عَائِشَةَ أَنَّ قَوْمًا حَدِيثِي عَهْدٍ بِجَاهِلِيَّةٍ قَالُوا لِلنَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ: إِنَّ قَوْمًا يَأْتُونَنَا بِاللَّحْمَانِ لَانْدَرِي أَذْكُرُوا اسْمَ اللَّهِ عَلَيْهَا أَمْ لَمْ يَذْكُرُوا؟ فَأَنَاكِلُ مِنْهَا أَمْ لَا؟ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ: أَذْكُرُوا اسْمَ اللَّهِ وَكُلُوا) «۴»

(از حضرت عایشه رضی الله عنها روایت شده است که جماعتی که تازه مسلمان شده بودند به پیغمبر ﷺ گفتند که عده ای برای ما گوشت می آورند و ما نمی دانیم که به هنگام ذبح، اسم خدا بر آن ذکر شده است یا خیر؟ آیا از آن گوشت بخوریم یا نخوریم؟ رسول خدا فرموده بسم الله بگوئید و بخورید).

چرا اسلام حلیت گوشت را مبنی بر تذکیر کرد؟ توضیح سؤال اینکه ما پذیرفتیم که خلقت بشر طوری است که هم مجهز به جهاز گیاه خواری است، و هم جهاز گوشتخواری، و فطرت و خلقت گوشتخواری را برای انسان جائز می داند، و بدنبال این حکم فطرت، اسلام هم که شرایعش مطابق با فطرت است خوردن

گوشت را جایز دانسته، لیکن این سؤال پیش می آید که چرا اسلام به خوردن گوشت حیواناتی که خودشان می میرند اکتفاء نکرد، با اینکه اگر اکتفاء کرده بود مسلمین هم گوشت می خوردند، و هم کار بدست نمی گرفتند، و با کمال بی رحمی حیوانی را سر نمی بردند، در نتیجه عواطف و رحمتشان جریحه دار نمی شد؟

جواب این سؤال قبلاً گذشت روشن گردید، چون در آنجا گفتیم رحمت به معنای رقت قلب واجب الاتباع نیست، و عقل پیروی آن را لازم نمی داند، بلکه پیروی از آن را باعث ابطال بسیاری از احکام حقوقی و جزایی می داند، و خواننده عزیز توجه فرمود که اسلام در عین اینکه احکامش را تابع مصالح و مفاسد واقعی قرار داده، نه تابع عواطف، مع ذلک در بکار بردن رحمت به آن مقدار که ممکن و معقول بوده از هیچ کوششی فروگذار نکرده، هم مصالح واقعی را احراز نموده، و هم ملکه رحمت را در بین نوع بشر حفظ کرده.

علاوه بر اینکه (همه می دانیم بیشتر گاو و گوسفند و شترانی که می میرند علت مرگشان بیماریهایی است که اگر گوشت آنها خورده شود انسانها هم به همان بیماریها مبتلا می گردند)، و مزاج آنان تباه و بدن آنها متضرر می شود، و این خود خلاف رحمت است، و اگر بشر را محکوم می کرد به اینکه تنها از گوشت حیوانی بخورد که مثلاً از کوه سقوط کردند، آن وقت میبایستی همه افراد بشر دور دنیا بچرخند ببینند کجا حیوانی از

کوه سقوط کرده است، و این برای بشر حکمی حرجی و خلاف رحمت است.^{۵۰}

چطور اسلام کشتن حیوان را تجویز کرده با اینکه رحم و عاطفه آن را جایز نمی‌داند؟

چه بسا که این سؤال به ذهن بعضی وارد شود، که حیوان نیز مانند انسان جان و شعور دارد، او نیز از عذاب ذبح رنج می‌برد، و نمی‌خواهد نابود شود و بمیرد، و غریزه حب ذات که ما را وامی‌دارد به اینکه از هر مکروهی حذر نموده، و از آلم هر عذابی بگریزیم، و از مرگ فرار کنیم، همین غریزه ما را وامی‌دارد به اینکه نسبت به افراد هم‌نوع خود همین احساس را داشته باشیم، یعنی آنچه برای ما درد آور است برای افراد هم‌نوع خود نپسندیم، و آنچه برای خودمان دشوار است برای هم‌نوع خود نیز دشوار بدانیم، چون نفوس همه یک طور اند.

و این مقیاس عیناً در سایر انواع حیوان جریان دارد با این حال چگونه به خود اجازه دهیم که حیوانات را با شکنجه‌ای که خود از آن متالم می‌شویم متالم سازیم، و شیرینی زندگی آنها را مبدل به تلخی مرگ کنیم، و از نعمت بقاء که شیرین‌ترین نعمت است محروم سازیم؟ و یا اینکه خدای سبحان ارحم الراحمین است، او چرا چنین اجازه‌ای داده؟ و رحمت واسعه‌اش چگونه با این تبعیض در مخلوقاتش می‌سازد؟ که همه جانداران را فدایی و قربانی انسان بسازد؟

جواب از این سؤال در یک جمله کوتاه این است که اساس شرایع دین و زیر بنای آن حکمت و مصالح حقیقی است، نه عواطف و وهمی، خدای تعالی در شرایع اش حقائق و مصالح حقیقی را

رعایت کرده، نه عواطف را که منشأ اش وهم است.

انسان تنها از گیاهان لذت و نفرت ندارد، بلکه طعم خوب و بد انواع گوشتها را تشخیص می‌دهد، و از خوب آنها لذت می‌برد، در حالی که گوسفند چنین تشخیص نسبت به گوشت، و گرگ چنین تشخیص نسبت به گیاهان ندارد، در مرحله سوم به جهاز هاضمه او می‌پردازیم، می‌بینیم جهاز هاضمه انسان نسبت به انواع گوشتها اشتها دارد، و به خوبی آن را هضم می‌کند، همه اینها هدایتی است تکوینی و حکمی است که در خلقت می‌باشد، که تو انسان حق داری گوسفند را مثلاً ذبح کنی، و از گوشت آن ارتزاق نمایی، آری ممکن نیست بین هدایت تکوین و حکم عملی آن فرق بگذاریم، هدایتش را بپذیریم و تسلیم آن بشویم، ولی حکم اباحه‌اش را منکر شویم.

اسلام هم همانطور که بارها گفته شد دین فطری است همه به جز احیای آثار فطرت که در پس پرده جهل بشر قرار گرفته ندارد، و چون چنین است به جز این نمی‌توانسته حکم کند، که خوردن گوشت پاره‌ای حیوانات حلال است، زیرا این حکم شرعی در اسلام مطابق است، با حکم اباحه‌ای تکوینی.

اسلام همانطور که با تشریع خود این حکم فطری را زنده کرده، احکام دیگری را که واضع تکوین وضع کرده نیز زنده کرده است، و آن احکامی است که قبلاً ذکر شد، گفتیم با موانعی از بی بند و باری در حکم تغذی منع کرده، یکی از آن موانع حکم عقل است که اجتناب از خوردن هر گوشتی که ضرر جسمی یا روحی دارد را واجب دانسته، مانع دیگر، حکم عواطف است، که از خوردن هر گوشتی که

اسلام دین تعقل است، نه دین عاطفه، و در هیچ یک از شرایع اش عاطفه را بر احکام عقلی که اصلاح گر نظام مجتمع بشری است مقدم نداشته، و از احکام عاطفه تنها آن احکامی را معتبر شمرده که عقل آن را معتبر شمرده است، که برگشت آن نیز به پیروی حکم عقل است.

طبیعت بشر مستقیم الفطره آن را پلید می‌داند نهی کرده، و ریشه‌های این دو حکم نیز به تصرفی از تکوین بر می‌گردد، اسلام هم این دو حکم را معتبر شمرده، هر گوشتی که به نموی جسم ضرر برساند را حرام کرده، هم چنان که هر گوشتی که به مصالح مجتمع انسانی لطمه بزند را تحریم نموده، مانند (گوشت گوسفند یا شتری که برای غیر خدا قربانی شود)، و یا از طریق قمار و استقسام به ازالام و مثل آن تصاحب شده باشد، و نیز گوشت هر حیوانی که طبیعت بشر آن را پلید می‌داند، را تحریم کرده است.

و اما اینکه گفتند حس رأفت و رحمت با کشتن حیوانات و خوردن گوشت آنها نمی‌سازد، جوابش این است که آری هیچ شکی نیست که رحمت خود موهبتی است لطیف، و تکوینی، که خدای تعالی آن را در فطرت انسان و بسیاری از حیوانات که تا کنون به وضع آنها آشنا شده‌ایم به ودیعت نهاده، الا اینکه چنان هم نیست که تکوین حس رحمت را حاکم علی الاطلاق بر امور قرار داده باشد، و در

انسان بسازد؟

خود
سال
۱۳۹۸

۱۲

هیچ صورتی مخالفت آن را جایز نداند، و اطاعتش را بطور مطلق و در همه جا لازم بشمارد، خوب وقتی تکوین خودش رحمت را بطور مطلق و همه جا استعمال نمی‌کند ما چرا مجبور باشیم او را در همه امور حاکم قرار دهیم، دلیل اینکه تکوین رحمت را بطور مطلق استعمال نمی‌کند وجود دردها و بیماریها و مصائب و انواع عذابها است.

از سوی دیگر این صفت یعنی صفت رحمت اگر در حیوانات بطور مطلق خوب و نعمت باشد در خصوص انسان چنین نیست، یعنی مانند عدالت بدون قید و شرط و بطور علی الاطلاق فضیلت نیست، چون اگر اینطور بود مؤاخذه ظالم به جرم اینکه ظلم کرده، و مجازات مجرم به خاطر اینکه مرتکب جرم شده درست نبود- و حتی زدن یک سیلی به قاتل جنایتکار صحیح نبود، زیرا با ترحم منافات دارد و همچنین انتقام گرفتن از متجاوز، و به مقدار تعدی او تعدی کردن درست نبود، و حال اگر ظالم و مجرم و جانی و متجاوز را به حال خود واگذاریم دنیا و مردم دنیا تباه می‌شوند.

و با این حال اسلام امر رحمت را بدان جهت که یکی از مواهب خلقت است مهمل نگذاشته، بلکه دستور داده که رحمت عمومی گسترش داده شود، و از اینکه حیوانی را بزنند نهی کرده، و حتی زدن حیوانی را که می‌خواهند ذبح کنند منع نموده، و دستور اکید داده ما دام که حیوان ذبح شده جانش بیرون نیامده اعضایش را قطع و پوستش را نکنند، و تحریم منخنقه و موقوذه از همین باب است، و نیز نهی کرده از اینکه حیوانی را پیش

روی حیوان دیگری مثل آن ذبح کنند، و برای ذبح کردن حیوان راحت‌ترین و ملایم‌ترین وضع را مقرر فرموده، و آن بریدن چهار رگ گردن او است، (دو تا لوله خون و یک لوله تنفس و یک لوله غذا)، و نیز دستور فرموده حیوانی را که قرار است ذبح شود آب در اختیارش بگذارید، و از این قبیل احکام دیگری که تفصیل آنها در کتب فقه آمده است.

و با همه اینها اسلام دین تعقل است، نه دین عاطفه، و در هیچ یک از شرایع اش عاطفه را بر احکام عقلی که اصلاح گر نظام مجتمع بشری است مقدم نداشته، و از احکام عاطفه تنها آن احکامی را معتبر شمرده که عقل آن را معتبر شمرده است، که برگشت آن نیز به پیروی حکم عقل است. و اما اینکه گفتند رحمت الهی چگونه با تشریع حکم تزکیه و ذبح حیوانات سازگار است؟ با اینکه خدای تعالی ارحم الراحمین است، جوابش اینست که این شبهه از خلط میان رحمت و رقت قلب ناشی شده است، آنچه در خدای تعالی است رحمت است نه رقت قلب، که تاثیر شعوری خاص است در انسان که باعث می‌شود، انسان رحم دل نسبت به فرد مرحوم تلافی و مهربانی کند، و این خود صفتی است جسمانی و مادی که خدای تعالی از داشتن آن متعالی است، - تعالی الله عن ذلك علواً کبیرا- و اما رحمت در خدای تعالی معنایش افاضه خیر بر مستحق خیر است، آن هم به مقداری که استحقاق آن را دارد، و به همین جهت بسا می‌شود که عذاب را رحمت خدا و به عکس رحمت او را عذاب تشخیص می‌دهیم، - هم چنان که تشریع حکم تذکیه حیوانات را برای حیوانات عذاب

می‌پنداریم-، پس این فکر را باید از مغز بیرون کرد که احکام الهی باید بر طبق تشخیص ما که ناشی از عواطف کاذبه بشری است، بوده باشد، و مصالح تدبیر در عالم تشریع را بخاطر اینگونه امور باطل ساخته، و یا در اینکه شرایعش را مطابق با واقعیات تشریع کرده باشد مسامحه کند.

پس از همه مطالب گذشته این معنا روشن گردید که اسلام در تجویز خوردن گوشت حیوانات و همچنین در جزئیات و قید و شرطهایی که در این تجویز رعایت نموده امر فطرت را حکایت کرده، فطرتی که خدای تعالی بشر را بر آن فطرت خلق کرده، { فَطَرْتُ اللَّهَ إِلَهِي فَطَرَ النَّاسَ عَلَيْهَا لَا تَبْدِيلَ لِخَلْقِ اللَّهِ ذَلِكَ الدِّينُ الْقَيِّمُ }.^۶

ادامه دارد...

مآخذ:

- ۱- این حدیث بوسیله احمد و ابوداود وابن ماجه و حاکم وابن حیان نقل شده است، ت: ۳۴.
- ۲- مسلم و بخاری این حدیث را روایت کرده اند ت: ۳۵.
- ۳- بخاری و غیر بخاری این حدیث را نقل کرده اند، ت: ۳۶.
- ۴- ترجمه تفسیرالمیزان - با اندک تغییر - تألیف: علامه سیدمحمد حسین طباطبائی، مترجم: حجة الاسلام و المسلمین سید محمد باقر موسوی همدانی رح محل چاپ "چاپخانه دفتر انتشارات اسلامی. ج ۵ ص ۳۰۰.
- ۵- تفسیرالمیزان ج ۵ ص ۲۹۶.

ليلة القدر (قدر شپه) او دهغي ارزښتونه

مولوي نصيرالدين کوكب امر خيل

په دې آيت کې هم دي اړخ ته اشاره شوې ده **﴿مِنْ كُلِّ أَمْرِ سَلَمٌ﴾** ^{القدر: ۴ - ۵}

ژباړه: دغه شپه به ترسپاي پورې د هر آفت څخه په امن وي.

۳- د روح څخه بله ځانگړي ملايکه مراد ده چې دغه ملايکه نورو ملايکو ته نه ښکاري لکه مونږ ته چې ملايکې نه ښکاري او ددې راتلل دنيا صرف تر همدې شپې پورې مختص دي.

۴- د روح څخه حضرت عيسيٰ عليه السلام مراد دی چې هغه د محمد صلي الله عليه وسلم د امت دنیکو اعمالو دليدو په خاطر راکوزيږي په دغه شپه.

۵- دا يو خاص مخلوق دی چې نه انسانان دي او نه ملايکي او خورل، څښل نکوي مظاهر حق ليکلی په دی شپه ملايکي پيدا شوي، په دی شپه ادم عليه السلام دختي څخه جوړشوی، په دی شپه ونی او بوتی په جنت کی لگيدلي، په دې شپه عيسيٰ عليه السلام آسمان ته ختلی، او په دی شپه دعا کانی قبلېږي. ^(مضاهرق ج اول ص ۲۳۴)

دا چې ملايکې په څه خاطر راکوزيږي نو په دي کي ډير اقوال دي چې مونږ یی دوه قولونو ته خلاصه کوو .

۱- د ا د الله ﷻ د رحمت نېنه ده اود امن او سلامتيا دليل دي .

۲- دغه ملايکې د هر مومن بنده کور ته د جبريل عليه السلام يا د روح ملايکې په امر ځي او

شپه ملايکې په کثير تعداد کې د نيا ته داسمانونوڅخه د روح ملايکې په قيادت او مشرۍ کې راکوځيږي. لکه په دې آيت کې الله ﷻ فرمايې: **﴿نَزَّلَ الْمَلَكُ وَالرُّوحُ فِيهَا بِإِذْنِ رَبِّهِمْ﴾** ^{القدر: ۴} **ژباړه:** را ښکته کيږي ملايکې او روح په دغه شپه کې په حکم د الله ﷻ دا چې روح څوک دي؟ په دې اړه غوره تفسير هغه دي کوم چي علامه ابن کثير او امام رازي رحمتهما او بيان القرآن کړې دي. او دوي د روح په اړه (۵) توجه گانې کړي دي.

۱- روح د حضرت جبرائيل عليه السلام لقب دي. لکه په دی آيت شريف کی هم ورته اشاره شوې ده. **﴿وَلَقَدْ آتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ وَقَفَّيْنَا مِنْ بَعْدِهِ بِالرُّسُلِ وَآتَيْنَا عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ الْبَيِّنَاتِ وَأَيَّدْنَاهُ بِرُوحِ الْقُدُسِ﴾** ^{البقرة: ۸۷} **ژباړه:** په تحقيق سره مونږ ورکړې موسی عليه السلام ته کتاب . او مونږ مضبوط کړې وو وروسته دهغي څخه په ليرلو د نورو رسولانو سره . او مونږ ورکړو عيسى عليه السلام زوې د بی بی مریم ته واضحه معجزې.

او مونږ قوي کړې وو په مرسته د روح القدس (جبرائيل عليه السلام سره) .

۲ - د روح څخه راحت، تسکين او خوشالي دروحوونو مراد ده چې په دغه شپه به طبعاً روحونه خوشاله او په سکون وي. او دغه شپه به هم داسی خوشاله وي لکه

الحمد لله و کفی والصلوه والسلام علی من لانی بعده. اما بعد

د ليلة القدر کلمه د نحوی ترکیب له مخی د بنایي مرکباتو د جملی څخه ده. چی اوله کلمه یی لیلة، په معنی د شپې او دویمه کلمه یی القدر په معنی د قدر، یعنی عزت سره ده. یعنی د قدر او عزت شپه.

او دا هغه شپه ده چې الله ﷻ په شپو کې پته کړې. دا چې ولی یی پته کړې نو وروسته یی د څیړنې لاندې نیسو. او دغه د قرآن کریم د نزول شپه ده د لوح محفوظ څخه تر اول آسمانه پورې، لکه الله ﷻ فرمایي:

﴿إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةِ الْقَدْرِ وَمَا أَدْرَاكَ مَا لَيْلَةُ الْقَدْرِ لَيْلَةُ الْقَدْرِ خَيْرٌ مِنْ أَلْفِ سَهْرٍ﴾ ^{القدر: ۱ - ۳}

ژباړه: بيشکه مونږ نازل کړې دې قرآن کریم په شپه د قدر، او ته څه پوه کړې چې څه ده دغه د قدر شپه. د قدر شپه غوره ده

د زرو مياشتو څخه. او په دغه شپه بندي او عبادت، الله ﷻ ته د زرو هغو مياشتو څخه چې دغه شپه پکې وجود ونلري غوره ده. دا چې څومره غوره ده، هغه الله ﷻ د ځان سره ساتلې، او ممکن دغه غوره والې د بنده په بندي کی تر خلوص پوري تعلق وساتي . ځکه په اعمالو کې د اجر په لحاظ دروند والې او سپک والې تر نيت او خلوص پورې تعلق لري . او په دغه

د هغه کور هغه مومنانو سره چې په عبادت بوخت وي دهغوی په دعاگانو آمین وایی، عامه خبره ده چې دغه مومنان په اعتکاف ناست وي او یا نور عبادت کوونکي وي. او په بل حدیث شریف کې راغلي دي و عن انس(رض) قال قال رسول الله(ص) اذا كان ليلة القدر نزل جبریل فی کبکة من الملائكة يصلون علی کل عبد قائم او قاعد يذكر الله عزوجل الخ (رواه البیهقی فی شعب الایمان و کذا فی مشکوٰۃ).

ژباړه: د انس ﷺ څخه روایت دي ، دې وایی چې رسول الله وفرمایل: کله چې د لیلة القدر شپه وي، نو جبریل علیه السلام د ملایکو په یو ټوولګي کې راکوځيږي. او د رحمت دعا وي کوي هر هغه چاته چې ولاړ وي، او یا پروت وي او د الله ذکر کوي. او ددې حدیث په آخر کې راغلی چې په دغه شپه باندې د دغی بنده گانو گناهونه الله ﷻ په نیکې بدلوي.

دا چې دغه شپه کومه یوه ده. نو د امام ابو حنیفه رحمه الله او ځني نورو علماو څخه نقل دي چې دغه شپه په ټول کال کې گرځي او د رمضان المبارک تر میاشتې پورې لزوم نلري. البته امام محمد، ابو یوسف او ځني نور علمای کرام رحمه الله وایی دغه د رمضان په میاشت کې ده خو په رمضان المبارک کې پته ده لکه په حدیث شریف کې راغلي دي. چې رسول الله درمضان المبارک په اوله عشره کې اعتکاف شو بیا په دویمه عشره کې او بیا په دریمه عشره کې نو وی وفرمایل: ما په اوله عشره کې لیلة القدر تلاش کړه خو و می نه مونده بیا می په دویمه عشره کې. او بیا می په دریمه عشره کې او مونده تاسوی هم په آخره عشره کې تلاش کوئ.

د دغی شپې په فضیلت کې خودیرزیات روایتونه راغلي دي خو دلته د هغی د جملی څخه د دوه حدیثونو په ذکر کولو بسنه کوو.

(عن انس ﷺ قال دخل رمضان فقال رسول الله ﷺ ان هذا الشهر قد حضرکم و فيه لیلة خیر من الف شهر من حرمها فقد حرم الخیر کله ولا یحرم الا محرم) رواه ابن ماجه و اسناده حسن و کذا فی الترغیب و الترهب

ژباړه: د انس ﷺ څخه روایت دی. دی وایی د رمضان المبارک میاشت راغله نو رسول الله وفرمایل په تاسو د رمضان میاشت را داخله شوه چې په دې کې یوه شپه ده چې د زړه میاشتو نه غوره ده. څوک چې ددی نه محرومه شونو د ډیر لوی خیر څخه محرومه شو. او نه محرومه کیږي له دی څخه مگر هغه څوک چې په رشتیا د خدای له دربار څخه محرومه وي.

او همدا راز د ابو هریره ﷺ څخه روایت دی چې رسول الله فرمایلي دي: (من قام لیلة القدر ایماناً و احتساباً غفر له ما تقدم من ذنبه) کذا فی الترغیب عن مسلم و البخاری

ژباړه: څوک چې د لیلة القدر په شپه الله ته په عبادت ودریږي. تیر شوي ټول گناهونه ورته بخښل کیږي.

دا چې په آخره عشره کې کومه یوه شپه ده، نو د حضرت عائشې ﷺ څخه روایت دی دا وایی: قال رسول الله ﷺ تحرو لیلة القدر فی الوتر من العشر الاواخر من رمضان (رواه البخاری ج اول)

ژباړه: رسول الله وفرمایل: ولټوئ لیلة القدر د رمضان د آخری لسیزی په ټاکو شپو کې. (کذا فی المشکوٰۃ) او د عباد بن صامت ﷺ څخه روات دی چې د رسول الله څخه د لیلة القدر په اړه پوښتنه وشوه، نو رسول الله وفرمایل: دا شپه د رمضان په آخری لسیزی په ټاکو یعنی یویشتمه، درویشتمه، پنځه ویشتمه، اوه ویشتمه او نه ویشتمه او په آخری شپو کې ولټوئ. د آخری شپې ذکر یې ځکه وکړ چې کله میاشت د یو کم ډیر شو هم راځي.

د دی شپې د نښو نښانو په اړه د درمنثور په روایت کې راغلي چې دغه شپه تر نورو شپو ډیره، په سکون، روڼه، نه ډیره یخه او نه ډیره گرمه او په آسمان کې خغلیدونکي ستوري ډیر کم وي نسبت نورو شپو ته.

او په ځینې روایتونو کې راغلي دي چې د دغی شپې په سهار چې لمر سترګه را وځیږي نورنګ به یې ځر، او رڼا به یې تر لږ وخته پورې کمه

وي او داسی نوری نښې نښانې هم په روایتونو کې شته. او کله دغه یوه نښه هم نه په سترګو کیږي. خو اړینه، ضروري او ګټه ورکار په دغه شپه، بندګي او عبادت دې نه لیدل د نښو او آثارو د دغی شپې.

دا چې ددی شپې په پټیدو کې د الله ﷻ حکمت، او فلسفه څه ده؟

د عباد بن صامت ﷺ څخه روایت دي: (قال خرج النبی ﷺ لیخبرنا لیلة لقدر فتلاحی رجلا من المسلمین فقال خرجت لا اخبرکم بلیلة القدر فتلاحی فلان و فلان فرفعت و عسی ان یكون خیر لکم فالتمسوها فی التاسعة والسابعة والخامسة) (رواه مشکوٰۃ عن البخاری)

ژباړه: عباد بن صامت فرمایي. چې رسول الله راووت تر مونږ ته د لیلة القدر د شپې په اړه خبر راکړي. په دغه وخت کې دوه مسلمانانو پخپل منځ کې جنګ وکړ. نو رسول الله وفرمایل، زه را ووتم تر څو تاسو ته د لیلة القدر په اړه خبر درکړم خو د دغی دوه کسانو د جګړې لامله له ما څخه هیڅ شوه خو ممکن پدې کې ستاسو خبر وي. نو دغه شپه وه لټوئ په نه ویشتمه، اوه ویشتمه او پنځه ویشتمه شپه د رمضان کې. که پورتي حدیث ته زير شو نو یوه اهم خبره ورڅخه دا راملومیږي چې جنګ او جګړه د مسلمانانو ترمنځ د ډیرو غټو نعمتونو د زائله کیدو او محرومیت سبب دي. زه نه پوهیږم چې مونږ ته به په دی حدیث عمل کله نصیب کیږي.

ځینی علماو یې لاندی لاملونه ذکر کړي دي

۱- خلک به نوری شپې عبادت پرېږدي او یواځې په دغه شپه به عبادت کوي او د الله ﷻ د خپلو بندګانو بندګي هره شپه خوښه ده.

۲- که له چا څخه دغه شپه د مرض او یا بل عذر په اساس پرته د عبادت څخه تیره شي نو ډیر به ما یوسه شي او نور به عبادت په خوند نه کوي. او مایوسي او نا امیدي پخپله یوه گناه

۱- خلک به نوری شپې عبادت

پرېږدي او یواځې په دغه شپه به عبادت کوي او د الله ﷻ د خپلو

بندګانو بندګي هره شپه خوښه ده.

۲- که له چا څخه دغه شپه د مرض

او یا بل عذر په اساس پرته د عبادت څخه تیره شي نو ډیر به ما یوسه شي

او نور به عبادت په خوند نه کوي. او مایوسي او نا امیدي پخپله یوه گناه

ده او د الله ﷺ نه خو ښیږي.

۳- په قصدي توګه به یو شخص د دغې شېې د هتک او بې حرمتۍ په موخه ګناه وکړي او کفرته به ووځي. ځکه دا د شعائرالله سپکاوی دی. او د شعائرالله سپکاوی کفر دی او الله ﷻ د چا په کفرندی خوښ. لکه د حضرت علی کرم الله وجهه څخه روایت دی. دی فرمایي رسول الله په جومات کی لمونځ کاوه او زه هم ورسره وم، او یو شخص ویده وه ماته رسول الله وفرمایي: دغه شخص لمانځه ته راپورته کړه، ما راپورته، او بیا می ورڅخه ماته د امرکولود حکمت په اړه وپوښتل، نو وی فرمایي دغه شخص به ماته دنه پورته کیدو په انکارکولوسره کافر شوی وای، او تاته په انکارکولو کفرته نه رسیده.

۴- ځني علما وایی چی ددی شېې قدر او عزت په همدی کی دی چی پته ده، که چیري ښکاره وي بیا به یی دومره قدر نه وو. ځکه ډیر قدرمن شیان الله په نورو شیانو کی نغښتي او پټ کړي دي لکه اسم اعظم یی په قران کریم کې او د جمعی د دعا قبلیدو وخت یی په ورځ د جمعی کې او داسی نور. او داځکه چی ترڅو په خلکو کې طلب پیدا شي او هر شېې چې د طلب له لارې لاس ته راشي هغه قدرمن وي نسبت بل ته. او دا یو روڼ حقیقت دی چی کوم شی په طلب سره لاس ته راشي هاغه دغی شخص ته ګټه رسوي. لکه باران په ټوله ځمکه ورپري خود باران فایده هغه خاوره مومي په کومه خاوره کې چی د اوبود طلب او جذب ماده پرته وی، او په کومه خاوره کې چی طلب نه وي په هغې خاوره اوبه خوی تیریري او فایده نه ورکوي.

په درمنثور کی د حضرت انس ابن مالک په روایت کی راغلي، چې دغه شپه یواځی الله د محمد ﷺ ته ور نصیب کړی، نه نورو امتونو ته. داچي دغه نعمت الله دی محمدي امت ته نصیب کړه ددی اسباب او لاملونه علما په لاندې ډول بیانوي.

۱- محمد ﷺ د نورو امتونو ډیرو عمرونو، اونیکيو ته زیر شو او بیا یی

د خپل امت نیک اعمال په دی سبب چی عمرونه یی کم دي دهغوی سره مقایسه کړل نو طبعاً دخپل امت د نیکو اعمالو په کمښت خفه شو. نو الله ﷻ د محمد ﷺ خفګان و نه زغمه او دغه شپه یی دده امت ته ورکړه.

۲- د صحاباو ترمنځ د حضرت ذکریا، یوشع، حزقیل او حضرت ایوب علیهم السلام ذکر وشو چی دوی هر یو اتیا کاله د الله ﷻ داسی عبادت کړي وو چی دسترګی د رب په اندازه یی هم نافرمانی نه وه کړي نو محمد ﷺ د خپل امت په اړه الله ته متوجه شو او جبر اییل وحی راوړه د لیلة القدر په اړه.

۳- رسول الله د یو بنی اسرائیلی مجاهد تذکره وکړه صحابه ووته چی اتیا کاله یی په صف د جهاد کې تیر کړي وو صحابه خپلو عمرونو، اونیکيو ته متوجه شول، او د دغی مجاهد عمل ته وپسندیدل نو جبریل د قدر د شېې زیری راوړ. ممکن دغه ټول ددې شېې د نصیب کیدو لاملونه وي. نو اوس که یو مسلمان ته په ټول عمر کې الله لس دغه شېې نصیب کړي، نو څه دپاسه د اتو سوو (۸۰۰) کلنو برابر ثواب ورته نصیب شو. الله دې زمونږ هم نصیب وگرځوي.

په ځینو خلکو کې دا عقیده خپره شوي ده چې په دغه شپه د قارون خزانی په ځمکه کې روانی وي او چې څوک ځمکې ته په خپه د زر ورکړي نو دغه خزانی یی نصیب کېږي. ځینی وایی په دغه شپه چې کوم شي ته لاس وروړي هغه د سرو زرو کېږي. ځینی کسان بیا ناست وي په دغه شپه او دنښو نښانو دلیدو په طمعه تر څوی نښی وویني نو بیا به عبادت کوي. ځینی کسان بیا په جوماتونو کی ټول ناست وي او خواړه اونور توکی یی د ځان سره راوړي وي او توکې ټکالي کوي او قوالیانی وایی او په ځینو نورو مواضعو کې خو ښځې هم جوماتونو ته راوتلې وي. او داسی نور.

دا هغه څه دي چی په اسلام کې ورته هیڅ اصل نشته او دا د هغه چا په مثال دي چې ټکي سیند ته ولاړ او بیرته ورڅخه ټکي راغې.

او داځکه چې د دغې شېې عبادت، نفلی عبادت دی او نفلی عبادت چې څومره په پته وشي. بهتر، او اجر لري. ځکه چې د ریا، او ځان ښودنې څخه معرا وي.

اوهر چې د قارون د خزانو، او د توکو څخه د سرو زرو جوړیدل دي دا هسې خرافات دي. د دی شېې د موندنی او نصیب کیدو بهترینه لاره اعتکاف دی، او اعتکاف دی د همدی لپاره دی ځکه چې د معتکف خوړل، څښل، خوب او ټول کارونه یی په عبادت کی شمیرل کېږي.

او د حضرت عایشه رضی الله عنها څخه روایت دی چی ما د رسول الله پوښتنه وکړه که زه پوه شم چی دغه شپه دلیلة القدر ده نو کومه دعا وکړم. نور رسول الله وفرمایي. دا دعا ولوله: اللهم انک عفواً تحب العفو فاعف عنا.

ژباړه: یا الله ته عفوه کوونکی د ګناهونوی، او عفوه دې خوښه هم ده. نو ماته عفوه وکړه. د حدیث په شرحه کی شارحین لیکي چی د دغی دعا اختصاص په دغه شېې پوری، او یا ددغی شېې اختصاص په دغی دعا پوری نشته. البته رسول الله د دعا غوښتنی او تعلیم ته اشاره کړی چی باید د ځینو ناچیزه او کم ارزښته شیان دالله څخه په دعا کې و نه غواړو. او زیاته توجه اخرت ته وي او بیا بالخصوص په دغه شپه. نور هره مشروعه دعا غوښتل په دغه شپه جائز او روا دی.

له تاسو ټولو وروڼو او خویندو څخه مې غوښتنه دا ده که الله درته د دغی شېې دعا نصیب کړه نو ګران وطن مو ضرور په دعاکی یاد کړئ.

ماخذونه:

- ۱- قرآن کریم
- ۲- صحیح البخاری
- ۳- ابن ماجه
- ۴- در منثور
- ۵- مشکوٰۃ المصابیح
- ۶- احیاء العلوم الدین
- ۷- العینی علی البخاری تفسیر ابن کثیر
- ۸- تفسیر کبیر
- ۹- تفسیر بیان القرآن
- ۱۰- مظاهر حق.

رمضان کلون آموزش، انضباط و تقوا

زین العابدین کوشان

قرآن کریم آمده است: ﴿كَذَلِكَ يَبْيُطُّ اللَّهُ
ءَاتِيَتِهِ لِلنَّاسِ لَمَّا هُمْ يَتَّقُونَ﴾ ^{البقرة: ۱۸۷}
"همچنان خداوند عزوجل بیان می کند برای
مردم آیت های خود را، تا باشند که به
تقوا برسند".

و توبه کنندگان را چنین می ستاید:
﴿إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ التَّوَّابِينَ وَيُحِبُّ الْمُطَهِّرِينَ﴾ ^{البقرة: ۲۲۲}
"یقیناً خداوند عزوجل دوست میدارد توبه
کنندگان را و کسانی را که خود را پاک
نگه میدارند".

در رابطه به صابرين می فرماید:
﴿وَأَصْبِرُوا إِنَّ اللَّهَ مَعَ الصَّابِرِينَ﴾ ^{الأنفال: ۴۶}
"و صبر نمایید، بدون شک خداوند عزوجل
با صابران است".

و در حدیثی که امام بخاری و مسلم ^(رحمة الله علیهما)
در صحیحین خود روایت نموده
اند، بدین شرح آمده است: «عن ابی هريرة
قال: قال رسول الله ﷺ: «كل عمل ابن آدم
يضاعف الحسنة بعشر امثالها الى سبعمئة ضعف
قال الله تعالى إلا الصوم فإنه لی وأنا أجزی به یدع
شهوته وطعامه من أجلی للصائم فرحان، فرحة
عند فطره و فرحة عند لقاء ربه و لخلوف فم
الصائم أطيب عند الله من ریح المسک
والصيام حنة و إذا کان يوم صوم أحدکم
فلا یفرث و لا یصخب فإن سابه أحد أو
قاتله فلیقل إنی امرأ صائم».
(۱۳، ۱۲، ۱۱، ۱۰، ۹، ۸، ۷، ۶، ۵، ۴، ۳، ۲، ۱ ص ۱۵۵)

"از ابو هريرة روایت است که
رسول الله فرمودند: ثواب هر
عمل آدمی از ده برابر الی
هفتصد برابر افزوده می شود
(یعنی در مورد اعمال خیر این
امت قانون عام الهی چنین است
که پاداش یک نیکی به لحاظ

دین مقدس اسلام که دین کامل، شامل و
در مطابقت به نیاز مندی های انسان در
هرزمان و مکان بوده و به خواسته های
مشروع انسان جواب های مقنع و منطقی
میدهد، هیچگونه زیادت، نقصان و
تحریف را در خود نمی پذیرد، و یگانه
چوگاتی است که می تواند بصورت
درست و صحیح نفس انسانی را شکل
داده و شهوات و خواهشات آنرا در قید
نظم و انضباط در آورد و نظامیست که توان
تأمین مصالح همگان را دارا میباشد.
بناءً اسلام تنها راه نورانی است که باید
همگان مطابق آن حرکت نمایند.
پروردگار عالمیان می فرماید:

﴿أَوَمَنْ كَانَ مِيتًا فَأَحْيَيْنَاهُ وَجَعَلْنَا لَهُ نُورًا يَمْشِي
بِهِ فِي النَّاسِ كَمَنْ مَثَلُهُ فِي الظُّلُمَاتِ لَيْسَ بِخَارِجٍ
مِنْهَا﴾ ^{الانعام: ۱۲۲}

"آیا کسی که مرده بود، سپس او را زنده
کردیم، و نوری برایش قرار دادیم که با
آن در میان مردم راه برود، همانند کسی
است که در ظلمت ها باشد و از آن خارج
نگردد؟". خداوند تبارک و تعالی در آیات
متعدد اهمیت و ماهیت تقوا را توضیح
میدهد چنانچه می فرماید:

﴿إِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي جَنَّاتٍ وَعُيُونٍ﴾ ^{الطور: ۱۷}
"یقیناً متقیان در جنتها و نعمت ها می باشند".
و می فرماید: ﴿إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُتَّقِينَ﴾ ^{التوبة: ۴}
"خداوند عزوجل متقیان را دوست دارد".

و برای اینکه مؤمن بتواند تقوا را در قلب
خود جابجا سازد باید طریق آنرا بیپیماید
و بهترین راههای دست یابی به تقوا،
صیام، قیام، اذکار، دعا، تلاوت قرآن کریم،
انفاق در راه خداوند عزوجل، اعتکاف، صبر و
استغناء می باشد. در جای دیگری از

مدیریت و در کنترل داشتن لجام
نفس امریست بس مشکل و در عین
حال هیچ فردی نمیتواند از آن بی
نیاز باشد، چون هر فردی دارای عقل
و ضمیر سالم بخوبی درک خواهد کرد
که هرگاه جلو خواهشات نفسانی در
میادین مختلف آزاد گذاشته شود و
به همه تمایلات آن جامه عمل
بپوشاند، بی تردید زندگی انسانیت
در جهان هستی طی مدت کوتاهی
غروب خواهد نمود، و یا هم کم از کم
زندگی بصورتی در خواهد آمد که
برای هرش خص زندگی طاقت فرسا
و مجال زندگی تنگ و تنگ تر خواهد
شد. واقعیت های عینی جامعه
امروزی بخوبی نشان میدهد که در
اثر عدم التزام و پابندی بشریت
امروزی به اصول و مقرراتی که باید
مرعی الاجرا قرار گیرند، که به چه
مشکلات و سرگردانی های گوناگون
دچار شده و راه برون رفت ازین
دغدغه ها را سراغ ندارند. و آن
قواعد و مقررات، عبارت از آن
اصولی است که خداوند علیم و
حکیم برای بشریت وضع نموده تا در
روشنائی آن روابط متقابل خود هارا
استوار و برقرار نمایند.
زیرا فقط شایسته شأن و مقام آن
ذات مقتدر و توانا است که حدود و
ثغور زندگی بندگان خود را مشخص
و معین نماید تا درین چوکات زندگی
یومیه خود را تنظیم نمایند. زیرا تنها
او صاحب امر و نهی و نسبت به همه
دانا، حکیم و مهربان تر است.

امت های پیشین حد اقل ده برابر خواهد شد و گاهی اوقات در اثر حالات خاص عمل کننده از نظر اخلاص، خشیت الهی و غیره بیش از بندگان مقبول هفتصد برابر داده خواهد شد، پس رسول اکرم ﷺ این قانون عام رحمت الهی را ذکر فرمود (ولی فرموده خداوندی است: روزه از این قانون عام مستثنی و بالاتر است، آن هدیه خاص بنده من برای من است و من هر طوری که بخواهم) اجر و پاداش آنرا خواهم داد، بنده من برای رضا و خوشنودی من، هوای نفس و خوردن و نوشیدن را ترک کرده است. (پس من خودم بر حسب مشیت خود پاداش این فدا کاری او را خواهم داد) برای روزه دار دو خوشی و مسرت وجود دارد، یکی به وقت افطار و دیگری به هنگام شرفیابی به بارگاه مالک و مولای خود، و سوگند به خداوند که بوی دهن روزه دار به نزد خداوند ﷻ از مشک خوشبوتر است و روزه (در دنیا برای حفاظت از حملات نفس و شیطان و در آخرت برای حفاظت از آتش دوزخ) سپری است. و چون یکی از شما روزه گرفته باشد، بروی لازم است که سخن های بیهوده و فحش نگوید و جنگ و جدال نکند، و اگر کسی با او جدال و بدگویی کرد، پس بگوید که من روزه دارم."

و از سهل بن سعد رضی الله عنه روایت است که رسول الله فرمودند: «إِنَّ فِي الْجَنَّةِ بَابًا يُقَالُ لَهُ الرِّيَّانُ يَدْخُلُ مِنْهُ الصَّائِمُونَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ لَا يَدْخُلُ مِنْهُ أَحَدٌ غَيْرُهُمْ يُقَالُ: أَيْنَ الصَّائِمُونَ؟ فَيَقُومُونَ لَا يَدْخُلُ مِنْهُ أَحَدٌ غَيْرُهُمْ فَإِذَا دَخَلُوا أَغْلَقَ فَلَمْ يَدْخُلْ مِنْهُ أَحَدٌ» (۱۲۰ ج ۱۸۹)

"از دروازه های بهشت یک دروازه مخصوصی است که به آن باب «الریان» گفته می شود، از آن دروازه در روز قیامت فقط روزه داران داخل می شوند (کسی دیگر غیر از آنها داخل نمی شود) در آن روز اعلام می شود: کجااند کسانی که برای خدا

روزه می گرفتند؟ پس آنها حرکت می کنند و جز آنها دیگر کسی از آن دروازه وارد نمی شود، وقتی از آن دروازه وارد بهشت می شوند، آن دروازه بسته می شود و دیگر کسی از آن وارد نمی شود."

پس روزه ماه مبارک رمضان بهترین رمز عملی ضبط نفس در دین مقدس اسلام محسوب می شود، و چنانچه رکنی از ارکان اساسی این آئین مقدس را تشکیل می دهد، بهترین و خوبترین راه رسیدن و نایل شدن به حقیقت تقوا و تعبیر عملی تمسک مسلمانان به دین مقدس و آسمانی اسلام می باشد.

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُتِبَ عَلَيْكُمُ الصِّيَامُ كَمَا كُتِبَ عَلَى الَّذِينَ مِن قَبْلِكُمْ لِمَ تَكْفُونَ﴾
الفرقة: ۱۸۳

"ای کسانی که ایمان آورده اید! بر شما روزه فرض کرده شده است، همانگونه بر کسانی که قبل از شما بوده اند فرض کرده شده بود، باشد که پرهیزکار شوید."

وقتی روزه و ماه مبارک رمضان را کانون تربیت در راه ایجاد تقوا و در کنترل نمودن و مدیریت کردن نفس و تمرین نمودن مکلفیت های انسانی می خوانیم، بی تردید عاری از مفاد نخواهد بود که بطور نمونه و موجز و غرض هرچه بارور شدن بحث خویش به چند حدیث رسول خدا در رابطه به فضایل و برکات این ماه مبارک اشاره ای داشته باشیم: عن ابی هريرة رضی الله عنه قال: قال رسول الله ﷺ: «إِذَا دَخَلَ رَمَضَانُ فَتُحْتَفَتُ أَبْوَابُ الْجَنَّةِ وَتُغْلَقُ أَبْوَابُ جَهَنَّمَ وَتُسَلِّتُ الشَّيَاطِينُ وَفِي رَوَايَةٍ أَبْوَابُ الرَّحْمَةِ» (بخاری ۱۸۹۹ ج ۳/۱۲۲)

"از ابو هریره رضی الله عنه روایت است که رسول اکرم ﷺ فرمودند: هنگامی که رمضان فرا می رسد، دروازه های بهشت باز می شود، و دروازه های دوزخ بسته می شوند و شیطانها به زنجیر کشیده می شوند. و در یک روایت به جای ابواب جنت، ابواب رحمت ذکر شده است."

چیز اساسی در روزه، امتناع از خواسته های بطن و فرج است و این دو غریزه،

از سرکش ترین شهوات انسان است. و اگر کسی توانست در خلال یکماه خود را از این دوخواسته نفسانی حفاظت نماید، سائر غرایز خود را به آسانی مهار کرده می تواند. و بعد از ماه رمضان میتواند بقیه خواهشات و غرایز خود را تنظیم نموده و نگذارد که از حدود حلال خارج گردد.

لذا ماه مبارک رمضان یگانه وسیله است که انسان را به تمام راههای تقوا به پیش می برد، بشرط آنکه روزه رمضان را در مطابقت به سنت پیامبر ﷺ اداء نماید. درین صورت تمام راه های تقوا در برابر مسلمان گشوده گردیده و آثار آن در قلب وی نقش می گیرد و در نهایت رمضان، قلب مؤمن مملوء از نور یقین و تقوا می گردد.

فهرست مراجع:

- ۱- قرآن کریم.
- ۲- المصلى، عبد الله بن محمود بن مودود، الاختيار لتعليل المختار، المكية الاسلامي استانبول تركيا، ۱۹۵۱
- ۳- نيسابورى، مسلم بن الحجاج، صحيح مسلم، ج ۱ ص ۲۷ قديمي كتب خانه كراچي ۱۳۷۵ هجرى.
- ۴- خضرى بك، محمد، تاريخ التشريع الاسلامي، دار القلم بيروت، ۱۴۰۳
- ۵- الهی البرنی، محمد عاشق، التسهيل الضروري لمسائل القدوری، مكبة رشيدية سرکي رود کوته.
- ۶- نعمانی، محمد منظور، معارف الحديث، انتشارات سیلاب صدف پلازه محله جنگی پشاور.
- ۷- الخن، مصطفى سعيد، نزهة المتقين شرح رياض الصالحين، مؤسسة الرساله بيروت، ۱۴۰۷
- ۸- البانی، محمد ناصر الدین، مختصر صحيح البخاری، مكتب الاسلامی بيروت، ۱۴۰۶
- ۹- فیروز هروی، دکتر عبدالرحیم، فیض الباری شرح مختصر صحيح البخاری، دار الندوة العالمية رياض ۱۴۲۸ هجرى.
- ۱۰- زحلی، دوکسور وهبه، الفقه الاسلامی وادله، دارالفکر دمشق ۱۴۳۱ هجرى.
- ۱۱- آل فوزان، فوزان بن عبد الله، الملخص الفقهي، دارالغد الجديد، منصوره- قاهره ۱۴۲۸ هجرى.
- ۱۲- بخاری، ابو عبدالله محمد بن اسماعیل بن ابراهیم بن مغیره بن بردزبه، صحيح البخاری، دار احیاء التراث العربی بیروت، ۱۴۰۶
- ۱۳- المنذرى الدمشقي، زكى الدين عبد العظيم، مختصر صحيح المسلم، مكتب اسلامي بيروت ۱۴۰۵.

اهمیت و مسایل روزه رمضان مبارک

مولوی عبدالرحیم نیازی

والحسنۃ بعشر أمثالها). و فی روایة لمسلم: (کل عمل ابن آدم یضاعف؛ بعشر أمثالها إلى سبع مئة ضیف، قال الله تعالى: إلا الصوم فإنه لی و أنا اجزی به یدع شهوته، من أجلی؛ للصائم فرحتان: فرحة عند فطره و فرحة عند لقاء ربه، و لخلوف فيه أطیب عند الله ریح المسک).^(۱)

ترجمه: از ابو هریره رضی اللہ عنہ روایت شده است که پیامبر فرمودند: «خداوند عزوجل می فرماید: هر عملی از اعمال انسان برای خود او و به نفع خود اوست، جز روزه که آن برای من است و من پاداش آن را می دهم؛ و روزه سپر است، پس وقتی یکی از شما روزه دار بود، دشنام و ناسزا نگوید و یا با صدای بلند بردیگری داد نزند و اگر یکی به او بد گفت و یا با او جنگید،

بگوید: من روزه هستم؛ و

سوگند به کسی که روح محمد در دست قدرت اوست، بوی دهن شخص روزه دار، در نزد خدا از بوی مشک خوش تر و با ارزش تر است؛ و شخص روزه دار دو خوشی دارد که به آن دو بسیار شادمانی می کند: یکی هنگامی که افطار می

کند، به افطارش خوشحال می شود و دیگری، هنگامی است که با خدای خود ملاقات می

کیفیت و کمیت تفاوت داشته باشد. روزه گرفتن سبب تقوا و سبب اجتناب از گناه ها می باشد. روزه ماه رمضان روز های معدود است که سبب حرج نمی گردد. شخصی که مریض باشد توان گرفتن روزه را ندارد و یا مسافر باشد برایش جایز است که روزه را بخورد و به تعداد آن روزها روزهای دیگر را وقتی که صحت یاب شد بگیرد، ماه رمضان ماه پربرکت و خیر است که در آن ماه پرفضیلت قرآن کریم نازل شده است، شخصی که مکلف و دارای صحت کامل مقیم و توانایی جسمی داشته باشد روزه ماه رمضان برایش لایبی و ضروری است که بگیرد.

احادیث رسول الله که در باره فضیلت روزه رمضان وارد شده است از آن جمله:

و عن ابی هریره رضی اللہ عنہ قال: قال رسول الله: (قال الله عزوجل: کل عمل ابن آدم له إلا الصیام، فإنه لی و أنا اجزی به؛ والصیام جنة فاذا کان یوم صوم احدکم، فلا یرفث ولا یصخب، فان سابه احد او قاتله، فلیقل: انی صائم، والذی نفس محمد یدعه لخلوف فم الصائم اطیب عند الله من ریح المسک؛ للصائم فرحتان یفرحهما: اذا افطر فرح بفطره، و اذا لقی ربه فرح بصومه). و هذا لفظ روایة البخاری، و فی روایة له: (یترک طعامه، و شرابه، و شهوته، من أجلی الصام لی و أنا اجزی به،

الحمد لله رب العالمین، والصلاة والسلام علی اشرف الانبیاء والمرسلین و علی آله و اصحابه اجمعین، اما بعد:

در مورد ماه پربرکت رمضان مبارک آیات زیادی وارد شده است که از آن جمله این آیه متبرکه هم میباشد. و قال الله تعالى: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا كُتِبَ عَلَيْكُمُ الصِّيَامُ كَمَا كُتِبَ عَلَى الَّذِينَ مِن قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ أَيَّتَمَّا مَعَدُودَاتٍ فَمَن كَانَ مِنكُم مَّرِيضًا أَوْ عَلَى سَفَرٍ فَعِدَّةٌ مِّنْ أَيَّامٍ أُخَرَ ۚ﴾^{البقرة: ۱۸۳ - ۱۸۴}

ترجمه: ای کسانی که ایمان آورده اید روزه بر شما فرض شده است همان گونه که بر کسانی که پیش از شما {بودند} فرض شده بود، باشد که پرهیزگاری کنید. ماه رمضان {همان ماه} است که در آن قرآن فرو فرستاده شده است {کتابی} که مردم را راهبر و {متضمن} دلایل آشکار هدایت و {میزان} تشخیص حق از باطل است پس هرکس از شما این ماه را درک کند باید آن را روزه بدارد و کسی که بیمار یا در سفر است {باید به شماره آن} تعدادی از روزهای دیگر {را روزه بدارد}.

از این آیات چنین مستفاد می گردد: روزه برای مؤمنان فرض است. چنانچه که روزه به امتهای گذشته فرض گردیده بود ولو که در

کند که از روزه اش شادمان است». و این لفظ بخاری است و روایتی دیگر از او آمده است: «خداوند می فرماید: انسان روزه دار خوراک و آشامیدنی و شهوت و آرزویش را به خاطر من ترک می کند، و روزه مال من است و من به آن پاداش می دهم و هر نیکی، ده برابر پاداش و اجر دارد». در روایتی دیگر از مسلم آمده است: «هر اعمال انسان دو چندان و هرنیکی، ده برابر تاهفت صد برابر پاداش داده می شود، خداوند ﷻ می فرماید: جز روزه که آن، مال من است و به آن پاداش می دهم، چون که روزه دار، آرزو هایش و خوراکش را به خاطر من ترک می کند؛ و روزه دار دو خوشی دارد: یکی هنگام افطار و دیگری هنگام دیدار پروردگارش و به تأکید نزد خداوند، بوی دهان روزه دار از بوی مشک خوش بو تر است».

و عن أبي سعيد الخدري قال: قال رسول الله: (ما من عبد يصوم يوماً في سبيل الله، إلا باعده الله بذلك اليوم وجهه عن النار سبعين خريفاً).^(۲)

ترجمه: از ابوسعید خدری روایت شده است که پیامبر ﷺ فرمودند: «هر بنده ای که روزی را در راه خدا، روزه بگیرد، خداوند یقیناً صورت او را به خاطر آن روزه، به مدت هفتاد سال از آتش (دوزخ) دور می کند».

و عن أبي هريرة عن النبي ﷺ قال: (من صام رمضان إيماناً واحتساباً، غفرله ما تقدم من ذنبه).^(۳)

ترجمه: از ابو هریره روایت شده است که پیامبر ﷺ فرمودند: «هر کس از روی ایمان و اخلاص و انتظار پاداش از خدا، رمضان را بگیرد، گناهان گذشته ی او آمرزیده می شوند».

امت اسلام اجماع دارند بر این که روزه ماه رمضان مبارک

فرض و عین است بر هر مسلمان و مکلف مرد و زن، و در فرضیت آن احدی از مسلمانان مخالفت نکرده است.

روزه در لغت: (امساک) (خود را نگاه داشتن است)،

و در اصطلاح شرع: خود داری از تمام شکننده های روزه است از طلوع بامداد تا غروب خورشید به همراه نیت کردن روزه.

روزه رمضان بر چه کسی فرض است: روزه رمضان، در اداء و قضاء بر کسی فرض است که در وی شرطهای آتی یکجا گردیده باشد.

اول اینکه: بالغ باشد، پس روزه بر کودک فرض نیست ۲- اینکه مسلمان باشد پس روزه بر کافر فرض نیست. ۳- اینکه عاقل باشد پس روزه بر دیوانه فرض نیست. ۴- اینکه، در دار اسلام باشد، و یا اگر چنانکه در دار حرب است بروجوب روزه دانا باشد.

ادای روزه بر چه کسی فرض می گردد؛ ۱- اداء روزه بر کسی فرض می گردد که مقیم باشد پس ادای آن بر مسافر فرض نیست.

۲- آدای آن بر کسی فرض می گردد که سالم و تندرست باشد، پس آدای آن بر مریض فرض نیست.

۳- ادای آن بر زن در صورتی فرض می گردد که از حیض و نفاس پاک باشد پس ادای آن بر زن حیض و بر زن در حال نفاس فرض نیست چه وقت اداء روزه صحیح است؟ ادای روزه صحیح است وقتی که شرطهای آتی فراهم باشد:

۱- اینکه شخصی نیت روزه را در وقتی بنماید که در آن نیت صحیح می گردد. ۲- اینکه زن از حیض و نفاس پاک باشد. ۳- اینکه روزه دار از اشیای فاسد کننده هستند خالی باشد همچون خوردن، آشامیدن، جماع و آنچه که در حکم این چیزها است.

۴- و برای صحت اداء روزه شرط نیست که روزه دار از جنایت خالی باشد.

انواع روزه به شش نوع تقسیم می شود:

۱- فرض ۲- واجب ۳- سنت ۴- مستحب ۵- مکروه ۶- حرام.

۱- **روزه فرضی:** آن روزه رمضان است. ۲- **روزه واجب عبارت است:** (الف): قضاء آوردن آنچه را که فاسد گردانیده است از روزه نافله. (ب): روزه نذر. (ج): روزه كفاره ها- روزه كفاره ها در صورت های آتی لازم می گردد: (الف) شکستن عمدی روزه رمضان بدون عذر. (ب) جماع کردن در روز رمضان به قصد. (ج) روزه كفاره ظهار. (د) شکستن سوگند، ارتکاب بعضی از ممنوعات در زمان احرام برای حاجی یا معتمر- کشتن به خطاء و آنچه که در حکم آن است.

۳- **روزه سنت عبارت است از:** روزه روز عاشورا به همراه روز نهم و یا یازدهم از محرم.

۴- **روزه مستحب عبارت است از:** (الف) روزه گرفتن- سه روز از هر قسمت ماه که باشد.

(ب) روزه گرفتن روزهای بیض (۱۳-۱۴-۱۵) از هر ماه.

(ج) روزه گرفتن روز- دوشنبه و روز پنجشنبه در هر هفته.

(د) روزه گرفتن- شش روز از ماه شوال روزه گرفتن روز عرفه برای غیرحاجی.

(و) روزه حضرت داوود علیهِ السلام. و آن این است که یک روز را روزه می گرفت و یک روز را می خورد و آن بهترین روزه است به نزد خداوند تعالی.

۵- **روزه مکروه عبارت است از:** (الف) روزه گرفتن- روز عاشورا اگر آنرا تنها گرفت و روز نهم و یازدهم را به آن پیوست ساخت.

(ب) روزه گرفتن روز شنبه اگر آنرا تنها گرفت.

(ج) روزه وصال- و آن این است که روزه دارد بعد از غروب اصلاً افطار

نکند و روزه فردای آن را به آن متصل و پیوست گرداند.

۶- و اما روزه حرام عبارت است از: (الف) روزه گرفتن روز عید فطر،

(ب) روزه گرفتن - روز عید قربان.

(ج) روزه گرفتن روز های تشریق. و آن عبارت است (۱۱-۱۲-۱۳) از ماه ذوالحجه.

وقت نیت کردن روزه، روزه صحیح نمی شود مگر بانیت. محل نیت: قلب است روزه بانیت کردن از هنگام شب تا پیش از نیمه روز صحیح می شود: در، ادای رمضان. ۲- در نذر معین. ۳- در روزه نفل. ادای روزه رمضان با نیت صحیح می شود: و همچنین به نیت نفل نیز صحیح می شود. و روزه نذر معین به نیت نفل صحیح می شود و در روزه های آتی تعیین کردن و نیت کردن در شب شرط است و نیت کردن بعد از طلوع بامداد صحیح نیست: ۱- در قضاء آوردن روزه رمضان. ۲- در قضاء آوردن آنچه را که فاسد گردانیده است از روزه نفل. ۳- در روزه های كفاره ها. ۴- و در روزه نذر چگونه رؤیت ماه به اثبات می رسد: چنانچه رسول الله فرموده است:

و عن ابی هريرة، أن رسول الله (صلی الله علیه وسلم) قال: (صوموا الرؤیته، و افطروا الرؤیته، فإن غبی علیکم، فأكلوا عدة شعبان ثلاثین). وفي رواية مسلم: (فإن غم علیکم، فصوموا ثلاثین يوماً). «۴»

ترجمه: از ابوهریره رضی الله عنه روایت شده است که پیامبر صلی الله علیه و آله فرمودند: بادیدن آن (هلال ماه رمضان) روزه بگیریید و بادیدن آن (هلال ماه شوال)، روزه بگشایید و اگر بر شما پوشیده شد و آن را ندیدید، پس سی روز شعبان را کامل کنید.

ماه رمضان بایکی از دو امر آتی ثابت می شود. ۱- بادیدن هلال رمضان. ۲- باتمام شدن شمار ماه شعبان به تعداد سی روز تمام، اگر چنانچه هلال ماه دیده نشد. رؤیت هلال رمضان باخبردادن یک مرد و یا یک زن به

اثبات می رسد، یعنی شرط نیست که بگوید گواهی می دهیم برثبوت رؤیت هلال رمضان اما رؤیت هلال عید با شهادت دو مرد «یعنی شرط است که دو مرد و یا یک مرد دو زن بگویند گواهی می دهیم برثبوت رؤیت هلال عید» بایک مرد و دو زن ثابت می شود اگر چنانچه در آسمان علتی از ابر، یا غبار، یا دود موجود بود. اما اگر علتی از ابر و غیر آن در آسمان موجود نبود، پس رؤیت هلال رمضان و رؤیت هلال عید ثابت نمی شود مگر با دیدن جمع بزرگی که به دیدن آنان گمان غالب حاصل شود رؤیت هلال بقیه ماه ها با شهادت دو مرد عاقل، یا یک مرد و دو زنی که حد قذف بر آنها جاری نگردیده باشد به اثبات می رسد اگر رؤیت هلال در منطقه ای ثابت گردید، روزه گرفتن بر سایر مناطق و سرزمینهای همجوار آن لازم است چرا که طلوع گاه آنها یکی است به شرط این که رؤیت هلال از راه که واجب آورنده روزه است به ایشان رسیده، و اگر کسی به تنهایی هلال عید را دید و سخن وی قبول قرار نگرفت بازهم روزه گرفتن بر وی لازم است و خوردن آن برای او جواز ندارد.

حکم روزه گرفتن در روز شک:

روز شک همانا روز بعد از بیست و نهم شعبان است در صورتی که دانسته نشد آیا هلال عید در آن طلوع کرده است یاخیر: روزه گرفتن در روز شک بانیت فرضی، یا نیتی که در حال تردد میان فرض و نفل باشد مکروه است، اما روزه گرفتن در روز شک بانیت نفل مکروه نیست؛ اگر چنانچه قاطعانه نیت نفل را نمود. شخصی که در میان گرفتن روزه و خوردن آن متردد بود، روزه وی صحیح نمی شود، برای مفتی لازم است تا عامه مردم را در روز شک به انتظار کشیدن تا قبل از چاشتگاه بدون نیت روزه دستور دهد، سپس اگر وقت نیت تمام شد و وضعیت مشخص و متعین

نگردید آنگاه ایشان را به خوردن دستور دهد. کسی که در روز شک به نیت نفل روزه گرفت، سپس آشکار گردید که این روز از رمضان بوده است آن روزه از وی به جای روزه رمضان پذیرفته می شود و بر او قضاء آوردن این روز لازم نیست.

اشیایی که با آنها روزه فاسد نمی شود:

- روژه در صورت های آتی فاسد نمی شود: ۱- اگر به فراموشی خورد.
- ۲- اگر به فراموشی آشامید.
- ۳- اگر به فراموشی جماع کرد.
- ۴- اگر بر سر خویش روغن مالید.
- ۵- اگر سرمه کشید، هرچند که مزه آنرا در حلق خویش یافته باشد.
- ۶- اگر حجامت کرد.
- ۷- اگر غیبت کسی را کرد.
- ۸- اگر نیت خوردن روزه را کرد اما نخورد.
- ۹- اگر به حلق وی بدون فعل وی دودی داخل شد.
- ۱۰- اگر به حلق وی مگس داخل شد.
- ۱۱- اگر جنوب گردید همچنین روزه فاسد نمی شود. اگر در طول روز هم جنوب باقی بماند، ولیکن این امر مکروه تحریمی است به جهت ترک فریضه نماز.

۱۲- اگر به جوی فرو رفت و آب در گوش وی در آمد.

۱۳- اگر به بینی وی مخاطی داخل شد پس آنرا عمداً استنشاق کرد یا بلعید.

۱۴- اگر قی به دهان او بالا آمد و سپس بدون فعل آن دو باره به حلقش برگشت به آن قی اندک باشد چه بسیار.

۱۵- اگر به قصد قی کرد و آن قی کمتر از پری دهان آن بود، و بدون فعل وی دوباره به شکم وی برگشت.

۱۶- اگر چیزی را که در میان دندانهای وی باقی

مانده بود خورد، و آن چیز خرده شده کمتر از دانه نخودی بود.

۱۷- اگر چیزی را از خارج دهان به دهان خویش داخل کرد و آنرا جوید مانند کنجی تا آنرا متلاشی گرداند، و برای آن در حلق خویش مزه ای نیافت. ۱۸- روزه با آمپول فاسد نمی شود چه در جلد تزریق شود چه در شریان.

۱۹- اگر گوش خویش را با چوبی خلال کرد، پس بر سر آن چوب پلییدی ای از گوشش بیرون آمد، سپس آن چوب را چندین بار در گوش خویش فرو برد. چه وقت به همراه قضاء آوردن كفاره نیز واجب می شود:

روزه در صورتهای آتی فاسد می گردد و در آن به همراه قضاء آوردن كفاره نیز واجب است: ۱- اگر روزه دار غذائی را خورد که طبع بدن مایل است و شهوت شکم با آن برآورده می شود. ۲- اگر روزه داردوائی را بدون عذر شرعی خورد.

۳- اگر روزه دار آب، یا آشامیدنی دیگری را نوشید.

۴- اگر روزه دار جماع کرد. ۵- اگر روزه داربارانی را که به دهان آن داخل شده بود بلعید.

۶- اگر روزه دار گندم را خورد و آنرا با دندان هایش میده کرد.

۷- اگر دانه گندم را بدون میده ساختن آن را بلعید.

۸- اگر دانه کنجد یا مانند آنرا از خارج دهان خویش بلعید.

۹- اگر اندک نمکی خورد.

۱۰- اگر سیگاری یا چیزی را دود کرد. ۱۱- اگر گل خورد و او

به خوردن گل معتاد بود اما اگر چنانچه به خوردن گل معتاد نبود، پس كفاره بر وی لازم نمی گردد.

شرط های وجوب كفاره:

كفاره لازم نمی گردد مگر آنگاه که شرط های آتی فراهم بوده باشد:

۱- اگر در حال ادای روزه

رمضان خورد یا آشامید پس اگر در غیر رمضان خورد یا آشامید كفاره لازم نمی گردد همچنین كفاره لازم نمی گردد اگر چنانچه در قضاء آوردن روزه رمضان خورد یا آشامید. ۲- اگر به قصد خورد یا آشامید پس كفاره لازم نمی گردد اگر و قتی که به فراموشی خورد یا آشامید.

۳- در صورتی که در خوردن و آشامیدن خویش خطا کار نباشد. پس اگر به خطاء خورد یا آشامید. به گمان اینکه هنوز شب باقی مانده است یا مغرب داخل شده است پس برای وی آشکار گردید که او روزه خورده است كفاره لازم نمی گردد. ۴- اگر به خوردن یا آشامیدن ناچار نبود پس اگر به خوردن و آشامیدن ناچار گردید كفاره لازم نمی گردد. ۵- اگر زیر فشار و اجبار وادار به خوردن آشامیدن نگردید. پس اگر چنانچه به زور برخوردن یا آشامیدن وادار ساخته شد كفاره لازم نمی گردد.

بیان كفاره:

كفاره ای که همین اکنون از آن سخن گفتیم عبارت است از: ۱- آزاد ساختن برده ای چه آن برده مؤمن باشد و چه غیر مؤمن. ۲- روزه گرفتن دو ماه پیاپی که در میان آنها روزهای عید و روز های تشریق نباشد. ۳- طعام دادن شصت مسکین از اوسط آنچه که عادتاً خودش می خورد، كفاره به ترتیب فوق واجب می گردد، پس کسی که برده ای را برای آزاد کردن نیافت دوماه پیاپی روزه بگیرد، و اگر توانایی روزه گرفتن دوماه پیاپی را هم نداشت شصت مسکین را طعام بدهد برای هر مسکین دو نوبت وعده کامل از غذا واجب است که در میان مساکین کسانی نباشد که نفقه آنان بر كفاره دهنده لازم است.

همچون پدر و مادر و فرزندان و

همسر، اگر می خواست تا به مساکین غله بدهد، پس بر اوست که برای هرفقیری نیم صاع از گندم یا آرد آن یا قیمت نیم صاع از گندم یا یک صاع از جو، یا خرما یا قیمت یک صاع از جو یا خرما را بپردازد. «۵»

چه وقت قضای بدون كفاره واجب می گردد: روزه در صورت های آتی فاسد می گردد و قضای آوردن در آنها واجب است ولیکن در آنها كفاره واجب نیست: ۱- اگر روزه داری به جهت عذری از عذر های شرعی همچون سفر، بیماری، بارداری، شیردهی، حیض، نفاس، بیهوشی و دیوانگی روزه را خورد.

۲- اگر روزه دار چیزی را خورد که عادتاً خورده نمی شود و شهوت شکم به آن برآورده نمی شود، همچون دارد. اگر آنرا به جهت عذری شرعی خورد و همچون آرد و خمیر، و نمک بسیار به یک دفعه، و پنبه و کاغذ، و هسته خرما و گل؛ اگر چنانچه عادت وی به گل خوردن نبود.

۳- اگر روزه دار چیزی از اشیای آتی را بلعید سنگ ریزه آهن سنگ، طلاء نقره، سرب و غیره.

۴- اگر روزه دار به زور برخوردن یا آشامیدن وادار ساخته شد و خورد یا آشامید.

۵- اگر روزه دار به خوردن یا آشامیدن ناچار گردید، پس خورد آشامید.

۶- اگر روزه دار به خطای خورد به گمان اینکه شب باقی مانده است، یا خورشید غروب کرده است سپس برایش آشکار گردید که صبح طلوع کرده بوده، یا خورشید هنوز غروب نکرده است.

۷- اگر در مضمضه یا استنشاق، چنان زیاده روی و مبالغه کرد که آب به سوی شکم سبقت گرفت.

۸- اگر به قصد قی به پری دهان آن بود.

۹- اگر به حلق وی بارانی داخل شد یا برفی آمد که آنرا با فعل خود نبلعید. ۱۰- اگر روزه اش را در غیر ادای رمضان فاسد گردانید.

۱۱- اگر با فعل خود دود را در حلق

خویش داخل کرد.

۱۲- اگر در بین دندانهایش چیزی از طعام به اندازه یک نخود باقی ماند، پس آنرا بلعید.

۱۳- اگر چیزی را به قصد خورد، بعد از آنکه به فراموشی خورده بود. ۱۴- اگر بعد از آنکه در روز نیت روزه کرد در حالی که به شب آن را نیت نکرده بود خورد.

۱۵- اگر مسافر گردید پس نیت اقامت کرد و بعد از آن خورد.

۱۳- اگر سفر کرد بعد از آنکه مقیم گردیده بود پس خورد.

چه چیز برای روزه دار مکروه است:

امور آتی برای روزه دار مکروه است پس بر وی لازم است تا از آنها اجتناب کند، برای اینکه به روزه او هیچ نقص وارد نشود:

۱- جوییدن چیزی یا چشیدن آن بدون نیاز. ۲- جمع کردن آب دهان در دهان و سپس بلعیدن آن. ۳- هر آن چیزی که سبب ضعف و ناتوانی وی است همچون حجامت کردن.

چه چیز برای روزه دار مکروه نیست:

اوامر آتی در حال روزه داری مکروه نیست.

۱- روغن مالیدن بر سبیل و ریش.

۲- سر مه کشیدن به چشم.

۳- غسل کردن برای خنک ساختن بدن.

۴- پیچاندن تن خود با جامه مرطوبی برای خنک ساختن بدن.

۵- مضمضه و استنشاق برای غیر وضوء. ۶- مسواک زدن در آخر روز، بلکه حتی مسواک زدن در آخر روز همچون مسواک زدن در اول است سنت است.

عذر های مباح نمودن و خوردن روزه:

اسلام دین فطرت است پس انسان را بیشتر از طاقت و توان آن مکلف نمی گرداند و خداوند ﷻ به بندگان خویش مهربان است زیرا برای ایشان خوردن روزه و قضاء آوردن آن در روز های دیگری را اجازه داده است، اگر چنانچه به سبب روزه گرفتن به ایشان زیان یا مشقتی وارد می گردید پس در صورتهای آتی ترک روزه جایز است:

۱- برای مریض، اگر روزه گرفتن به او زیان می رسانید یا برخورد از افزون مرض از طولانی شدن مدت مرض بیم داشت. ۲- برای مسافری که سفر طولانی را در پیش می گیرد که در آن سفر، نماز کوتاه می گردد.

۳- برای کسی گرسنگی سخت بر وی روی می دهد و برگمان وی چنین غالب می گردد که اگر روزه را نخورد هلاک می شود.

۴- برای زن باردار اگر چنانچه روزه گرفتن به خود وی یا به جنینش زیان می رسانید.

۵- برای زن شیرده اگر چنانچه روزه گرفتن به خودش، یا به طفل شیر خوارش زیان می رسانید.

۶- برای زن حیض و زن در حال نفاسه، بلکه برای این دو روزه، خوردن واجب است. و روزه گرفتن آنها صحیح نمی شود.

۷- برای شیخ فانی به جهت کبرسن وی قضاء آوردنی نیست بلکه بر وی فدیة واجب است.

۸- خوردن روزه برای شخصی که روزه نفلی گرفته است بدون عذر جایز است و بر وی واجب است که آن را در روز دیگری قضاء آورد.

۹- خوردن روزه برای کسی که در حال جنگیدن با دشمن است جواز دارد. برای کسی که بر وی روزه قضایی است مستحب است تا اینکه به قضاء آوردن روزه های قضایی خویش شتاب کند، ولیکن اگر قضاء آوردن آنها را به تأخیر افگند این امر جواز دارد. «۶»

و برای او جواز دارد که ایام قضایی را پی در پی یا به طور پراگنده روزه بگیرد. اگر قضای آوردن را تا آنگاه به تأخیر افگند که رمضان دوم آمد، ادای را بر قضای مقدم گرداند، و به سبب تأخیر در قضای آوردن بر وی فدیة ای نیست.

وفا به نذر چه وقت واجب می گردد؛ چنانچه رسول خدا فرمودند:

(من نذران یطیع الله فلیطعه ومن نذران یعصی الله فلا یعصیه) «۷»

هر که نذر کرد که اطاعت خداوند ﷻ را بنماید، پس باید که او را اطاعت کند. و هر که نذر کرد که نافرمانی خداوند را بنماید باید (او را) نافرمانی نکند.

شروط نذر:

۱- اینکه از جنسی چیزی نذر کرده شده واجبی وجود داشته باشد هم چون روزه و نماز.

۲- اینکه چیزی نذر کرده شده به ذات خود مقصود باشد.

۳- اینکه چیزی نذر کرده شده قبل از نذر واجب نباشد.

۴- اینکه نذر کرده شده باید حریص نباشد.

پس نذر آزاد ساختن برده و نذر اعتکاف و نماز غیر فرض صحیح است و نذر کردن وضوء صحیح نیست زیرا که وضوء گرفتن به ذات خود مقصود نیست و هم چنین نذر کردن سجده تلاوت صحیح نیست زیرا که سجده تلاوت بدون نذر هم واجب است و نذر کردن عیادت بیمار صحیح نیست زیرا که از جنس این نذر واجبی وجود ندارد اگر به روزه گرفتن روز های دو عید، یا به روزه گرفتن روز های تشریق نذر کرد. نذر وی صحیح است اما بر وی واجب است که در این روز ها بخورد، به جهت نهی شریعت روزه گرفت در آنها و بعد از آنها نذر خویش را قضاء آورد.

منابع و مؤخذ:

۱- صحیح بخاری حدیث شماره (۱۸۹۴)

صحیح مسلم، حدیث شماره (۱۱۵۱).

۲- صحیح بخاری حدیث شماره (۲۸۴۰)

صحیح مسلم، حدیث شماره (۱۱۵۱).

۳- صحیح بخاری حدیث شماره (۱۸۹۸)

صحیح مسلم، حدیث شماره

(۱۰۷۹).

۴- صحیح بخاری حدیث شماره

(۱۹۰۰) صحیح مسلم، حدیث شماره

(۱۰۸۱).

۵- و در فقه میسر گفته است که

یک صاع و معادل سه کیلو و شصت گرام است.

۶- فقه میسر.

۷- صحیح بخاری حدیث شماره

(۶۶۹۶).

په قرآن کریم د فساد پر ضد مبارزه

استاد محسن حنيف

ښايسته نومونه وركړي.

د فساد ډولونه:

په قرآن کریم کې فساد په هره بڼه غندل شوی دی که هغه د نظام سره تړلی وي، که د اخلاقو سره تړلی وي او که د بل څه سره. په دې باب ئې څرگنده بېلګې ستاسو حضور ته وړاندې کوو:

اول د نظام فساد: د دغه ډول فساد غندنه او په وړاندې ئې د پېغمبرانو مبارزه د قرآن کریم په ډېرو ځایونو کې ياده شوې ده؛ د بېلګې په توګه: سورة طه ۴۷ والشعراء: ۱۶-۱۷ کتلاى شئ.

دويم: اداري فساد: اداري فساد او د نظام فساد کېدای شي چې ځينې دوستان ئې يو شى وګڼي، خو توپير ئې داسې کېدای شي چې د نظام فساد داسې وي چې خپله په نظام کې د ظلم او فساد لارې ځای پر ځای شوي وي؛ لکه د فرعون نظام چې د بني اسرائيلو په وړاندې ظلم ئې د قانون يوه برخه ګڼله. (سورة المؤمنون: ۴۷ وغافر: ۲۵ وګوره) اداري فساد هغه دی چې اصل قانون اجازه نه ورکوي، خو په عمل کې فساد حاکم وي چې موږ ئې په خپل وخت کې ډېرې بېلګې وينو.

د ادارې فساد پر ضد مبارزه هم په قرآن کریم کې په ډېر ټينګار ياده شوې ده، د هغه جملې د سورة البقرې: ۱۸۸ نمبر آيت هم دی چې وروسته به د ترجمې سره را شي.

دلته د فساد د تعريف څخه وروسته د هغه ډولونو ته هم اشاره شوې ده چې فساد هم فکري فساد کېدای شي، هم بدني فساد کېدای شي او هم د بل هر هغه شي اړوند کېدای شي چې د سمون څخه خرابي ته وځي؛ لکه نظام په ګډوډۍ بدلول، امنيت له منځه وړل او د مشروع نظام پر ضد وسله را پورته کول. (په دې اړه سورة المائدة: ۳۳ وګوره). يو څه دلته د يادوني وړ دی چې د فساد مفهوم او تعريف هم د ډېرو نورو مفاهيمو په څېر هر څوک د خپل باور سره سم تعبيروي؛ د بېلګې په توګه: دا وينو چې فرعون خپله تګلاره سمه ګڼله او موسى عليه الصلاة والسلام ئې په فساد او دين وړانګولو تورن کړی دی. (سورة غافر: ۲۶ وګوره) دا رنگه د محمد ﷺ د دين په مقابل کې منافقان خپله دوه مخيزه تګلاره اصلاح نوموي او د محمد عليه الصلاة والسلام او ملګرو تګلاره ئې فساد نوموي. (سورة البقرة: ۱۱ وګوره) خو الله تعالى په همدې ځای کې په ورپسې ۱۲ نمبر آيت کې په صراحت وايي چې خپله همدا منافقان په فساد کې واقع او د فساد پلويان دي. خو دوی ته خپل فساد اصلاح ښکاري.

نود فساد پېژندنې اصلي تله يا ترازو همدا د الله تعالى فرقان (حق د باطله بېلوونکی) کتاب دی. کوم شى چې د الله قانون فساد وباله هغه فساد دی، که څه هم خلک

قد رمنو لوستونکو! په دغه لنډ بحث کې دغه خبرې تاسو ته وړاندې کېږي:

فساد څو ځله په قرآن کریم ياد شوی؟ تعريف ئې څه دی؟ ډولونه ئې کوم دي؟ د فساد پر وړاندې مبارزه څه ډول کېدای شي؟

فساد په قرآن کریم کې څو ځايه ذکر شوی دی؟

فساد او د هغه څخه جوړ شوي توري په قرآن کریم په څلورو يشت لفظونو پنځوس کرته ذکر شوي دي.

(أ.د. محمد زكي محمد خضر، معجم كلمات القرآن الكريم ۲۲/ ۵).

په دغه ټولو مواردو کې يو ځای هم قرآن کریم د فساد يا د هغه د فاعل ستاينه نه ده کړې، بلکې په ټولو ځايونو کې ئې هغه غندلی دی او الله تعالى په صراحت ويلي:

﴿وَاللَّهُ لَا يُحِبُّ الْفُسَادَ﴾ البقرة: ۲۰۵

ترجمه: الله تعالى فساد نه خوښوي.

د فساد تعريف:

راغب اصفهاني ويلي: فساد د منځلارې څخه د يو شي د وتلو په معنا دی، که دا وتل لري وي که ډېر. د فساد ضد صلاح ده چې د سمون معنی لري. فساد د انسان د ذهن، بدن او ټولو هغه شيانو په هکله کارېږي چې د استقامت د کچې وتلي وي.

(المفردات في غريب القرآن للراغب الأصفهاني ۱/ ۲۳۶)

دربیم مالي فساد: دغه ډول فساد د تجارت او معاملاتو فساد ته هم شاملېږي. د دغه ډول فساد غندنه او پړواندي ئې مبارزه قرآن کریم ډېر ځایونه یاد کړي ده، آن تردې چې د ځینو پېغمبرانو د دعوت په سرتیکو کې یاده شوې ده؛ لکه شعيب عليه السلام چې په قوم کې ئې مالي فساد زیاد نشر شوی وو، نو ده ئې پر ضد کلکه مبارزه کوله: په دې اړه د تفصیل لپاره راتلونکي ځایونه کتلاى شئ:

سورة الاعراف: ۸۵، هود: ۸۵ والشعراء: ۱۸۱ - ۱۸۳.

د فساد د مخنیوي لارې:

د فساد د مخنیوي ښه لاره د هغه قانون حاکمول دي چې د هغه له مخې فساد پېژندل کېږي. دا چې د افغانستان ولس مسلمان ولس دی او قانون ئې د الله د دین څخه سرچینه اخلي، نو د فساد د مخنیوي لپاره ښه لاره د دین سم پوهاوی او په سمه توګه نوی نسل په دیني مفاهیمو روزنه ده. ترڅو ئې د الله وېره په زړه کې حاکمه وي؛ لکه د لمانځه او اذکارو د ګټو څخه چې قرآن کریم یوه دا خبره هم یاده کړې ده. (العنکبوت: ۴۵ و طه: ۱۴ و آل عمران: ۱۹۱ و الأنفال: ۲ و ګوره) دا رنگه د روژې فایده الله تعالی دا ښوولې ده چې په انسانانو کې تقوا را منځ ته شي. (سورة البقرة: ۱۸۳ و ګوره) د همدې درس په پای کې الله تعالی ويلي:

﴿وَلَا تَأْكُلُوا أَمْوَالَكُمْ بَيْنَكُمْ بِالْبَاطِلِ وَتُدْلُوا بِهَا إِلَى الْمُكَامِرِ لِيَأْكُلُوا فَرِيقًا مِّنْ أَمْوَالِ النَّاسِ بِالْإِثْمِ وَأَنْتُمْ تَعْلَمُونَ﴾^{البقرة: ۱۸۸}

ترجمه: تاسي یو د بل مال په خپل منځ کې په ناحقه مه خورئ او واکمنانو ته ئې د دې لپاره مه رسوئ چې د خلکو د مال څه برخه په ناروا وخورئ په داسې حال کې چې پوهېږئ.

دغه آیت په قرآن کریم کې د روژې د آیتونو پسې متصل راغلی دی. د دې آیت ارتباط د روژې د آیتونو سره دا دی چې د روژې وروسته هم پرهېزګاري اړین کار دی. مسلمان دي خپله تقوا یوازې روژې ته نه ځانګړي کوي. داسې دي نه کوي چې په روژه کې ئې ډېر زیار ایستلی وي، خو د کوچني اختر په ورځ ئې بیرته دسترخوان یې په حرامو ډک

وي. مسلمان باید د روژې څخه دومره چارچ واخلي چې د روژې وروسته هم پرهېزګار پاته شي. د (الباطل) لفظ هر ډول نامشروع طریقه را نغاړي؛ لکه: غلا، غصب، سود، رشوت او داسې نور.

﴿وَتُدْلُوا بِهَا إِلَى الْمُكَامِرِ لِيَأْكُلُوا فَرِيقًا مِّنْ أَمْوَالِ النَّاسِ بِالْإِثْمِ وَأَنْتُمْ تَعْلَمُونَ﴾:

مطلب دا چې د هغه مال څخه په رشوت ورکولو ځانونه حاکمانو ته مه رسوئ د دې لپاره چې د خلکو د مال څه برخه په ناروا وخورئ په داسې حال کې چې پوهېږئ. د فریق مطلب دا چې ټول ئې تاسو ترلاسه کولای هم نه شئ، بلکې څه لږه برخه ئې په ناروا طریقه خورئ او نور ئې حاکمانو ته په رشوت کې ورکړئ. دا د کومې غلطۍ په وجه هم نه وي، بلکې ښه پوهېږئ چې دا د بل چا حق دی. وروستی جمله دا هم ښیي چې که څوک حاکم یا قاضي ته چل جوړ کړي تېر ئې باسي د دروغو شاهدان او اسناد برابر کړي، د هغه پر بنسټ فیصله ده ته ورکړه شي، بیا هم ده ته د بل حق نه حلالېږي: پېغمبر ﷺ ويلي: «إِنَّمَا أَنَا بَشَرٌ، وَإِنَّكُمْ تَخْتَصِمُونَ إِلَيَّ، وَلَعَلَّ بَعْضَكُمْ أَنْ يَكُونَ الْحَنُّ بِحُجَّتِهِ مِنْ بَعْضٍ، وَأَقْضِي لَهُ عَلَى نَحْوِ مَا أَسْمَعُ، فَمَنْ قَضَيْتَ لَهُ مِنْ حَقِّ أَخِيهِ شَيْئًا فَلَا يَأْخُذْ، فَإِنَّمَا أَقْطَعُ لَهُ قِطْعَةً مِنَ النَّارِ».

[صحیح البخاري: ۶۹۶۷ و صحیح مسلم: ۱۷۱۳]

ترجمه: اې خلکو! زه یو انسان یم، تاسو ماته دعوې راوړئ او کېدای شي چې ستاسو ځیني تر نورو په خپل دلیل کې ډېر زیغراندي وي، نوزه ده ته فیصله وکړم همغسې چې اورم، نو که ما چا ته د هغه د ورور د حقه کوم شی فیصله کړ، دی دي هغه نه اخلي، ما صرف د اور یوه ټوټه ده ته پرې کړې ده.

د پورته لارې ترڅنګ د فساد مخنیوي بله لاره دا هم ده چې د ادارو په رأس کې په کار پوه پرهېزګار خلک راوستل شي او هغوی ته د بشپړ کنټرول صلاحیت ورکول شي؛ ترڅو خپل ترلاس لاندې خلک د فساد په بند وساتلاى شي. الله تعالی ويلي: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا قُوا أَنْفُسَكُمْ وَأَهْلِكُمْ نَارًا وَقُودُهَا النَّاسُ وَالْحِجَارَةُ عَلَيْهَا مَلَائِكَةٌ غُلَاظٌ شِدَادٌ لَا يَعْصُونَ

اللهَ مَا أَمَرَهُمْ وَيَفْعَلُونَ مَا يُؤْمَرُونَ﴾^{التحریم: ۶}
ترجمه: اې مؤمنانو! خپل ځانونه او کورنۍ د داسې اوره وساتئ چې د سوند شیان ئې انسانان او ډبرې دي، داسې ملانګ ورباندي مقرر دي چې سخت ټینګ دي، په هغه څه کې د الله بې امرې نه کوي چې امر ئې ورته کړی او هغه څه کوي چې دوی ته ئې امر کېږي.

دربیمه لاره دا چې د مجرم په مجازاتو کې قانون بې پرې تطبیق شي، داسې و نه شي چې غریب دي مجازات کېږي او واسطه والا دي خوشي ګرځي. که د قانون په تطبیق کې دا خبرې را منځ ته شي، هلته ولس تباه کېږي. الله تعالی فرمایلی دي:

﴿إِنَّا أَرْزَلْنَا إِلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ لِتَحْكُمَ بَيْنَ النَّاسِ بِمَا أَرَاكَ اللَّهُ وَلَا تَكُن لِّلْخَافِينَ خَاصِمًا﴾^{النساء: ۱۰۵}

ترجمه: یقیناً ما په رښتیا دا کتاب درنازل کړی د دې لپاره چې د خلکو ترمنځ په هغه څه پرېکړه وکړې چې الله درښوولي او د ځانانو په دفاع کې دعوا مه کوه.

پېغمبر ﷺ ويلي: إِنَّمَا أَهْلَكَ الَّذِينَ قَبْلَكُمْ، أَنَّهُمْ كَانُوا إِذَا سَرَقَ فِيهِمُ الشَّرِيفُ تَرَكُوهُ، وَإِذَا سَرَقَ فِيهِمُ الضَّعِيفُ أَقَامُوا عَلَيْهِ الْحَدَّ، وَإِنَّمَا اللَّهُ لَوْ أَنَّ فَاطِمَةَ بِنْتَ مُحَمَّدٍ سَرَقَتْ لَقَطَعْتُ يَدَهَا ". (صحیح البخاري: ۳۴۷۵ و ۱۶۸۸)

ترجمه: ستاسو تر مخه قومونه په همدې وجه هلاک شول چې کله به په دوی کې مخور سړي غلا وکړه، هغه به ئې پرېښووی او چې کله به کمزوري غلا وکړه، سزا به ئې ورکوله. قسم په الله که زما لور فاطمې هم غلا کړې ما به ئې لاس پرې کړی وای.

لنډه دا چې د فساد د مخنیوي لپاره ښه لاره سم دیني پوهاوی، پرهېزګارو خلکو ته د ادارو په رأس کې صلاحیت ورکول او په بې پرې ډول قانون حاکمول دي.

ایمان به الله جل جلاله

مولوی عنایت الله شریفی

پیرامون نفی هر گونه رب و معبودی سواى ذات یگانه‌اش مى‌فرماید: ^{الانبیاء: ۲۲} «اگر در آسمانها و زمین به جز خدای یکتا، خدایان دیگری وجود مى‌داشتند و امور جهان را مى‌چرخانیدند نظم عالم هستی بهم مى‌خورد. (زیرا چندین مرکز تصمیم‌گیری باعث بهم خوردن نظم جامعه و جهان مى‌شود) پس اوست مالک عرش و از هر چه که کفار درباره او مى‌گویند پاک و منزّه است».

۲- حدود یکصد و بیست و چهار هزار پیامبر در باره وجود و ربوبیت او سخن گفته و او را بعنوان تنها آفریننده و مالک کل کاینات معرفی نموده‌اند، و پیرامون اسماء و صفات خدا، با مخاطبین خود سخن گفته‌اند، و هیچ پیامبری نیامده که خدا با وی سخن نگفته، یا فرشته‌ای بسوی او نفرستاده، یا مطالب را به او الهام نکرده باشد. و چون این الهام و القاء همراه با شواهد و قرائینی بوده است، بدین جهت مخاطبین آنها صددرصد یقین کرده و اذعان نموده‌اند که آنچه او (پیامبر) مى‌گوید، از جانب پروردگار است. خبر دادن این جمعیت انبوه که از برگزیدگان خلق و بهترین انسانها بوده‌اند، حاکی از این است که مطمئناً گفته آنان صحیح است. و عقل انسان هم نمی‌تواند آنها را تکذیب کند، همانطور که توافق آنان بر خبری که برای آنها مجهول باشد، از محالات عقلی است. زیرا توافق یقینی و تحقیق در مورد صحت مطلبی که پایه و اساسی نداشته‌باشد، از پیامبران که برگزیده‌ترین و منزّه‌ترین فرزندان آدم هستند، و از نظر عقل، دانایتر از همه و در سخن

پاک و منزّه و پروردگار جهانیان است». در سوره قصص، آنگاه که خدا، پیامبر خود حضرت موسی علیه السلام را مورد خطاب قرار داد، چنین فرمود: ^{القصص: ۲۰} «ای موسی! من خدا و پروردگار جهانیان هستم». و در سوره حشر در تجلیل از خود و ذکر اسماء و صفات خویش چنین مى‌فرماید: ^{الحشر: ۲۲-۲۴}

«خدا کسی است که جز او پروردگار و معبودی وجود ندارد. دانای پیدا و پنهان است. بخشنده و مهربان است (رحمت او در دنیا شامل حال همه و در آخرت شامل حال مؤمنان است) اوست معبود بر حق که جز او معبودی وجود ندارد. او پادشاه مقتدر، منزّه، بی عیب و نقص، امان دهنده محافظ و مراقب، قدرتمند چیره، بزرگوار و شکوهمند، والا مقام و پاک و منزّه است از هر چیزی که برای او شریک سازند. او آفریدگار، هستی بخش و صورت‌گر (همه موجودات) است. نام‌های زیبا از آن او هستند. همه موجودات آسمانها و زمین او را به پاکی یاد می‌کنند (به تسبیح و ستایش او مشغول اند) و او خدای غالب و دانا است». در سوره فاتحه در باره توصیف خود مى‌فرماید: ^{الفاتحه: ۱-۳}

«تمام تعریف‌ها شایسته ذاتی است که پروردگار جهانیان است. بخشنده و مهربان است (در دنیا برای همه و در آخرت برای مؤمنان)». و خطاب به مسلمانان مى‌فرماید: ^{الانبیاء: ۹۲} «شما مسلمانان امت واحدی هستید و من پروردگار شما هستم. پس تنها مرا عبادت کنید». و مى‌فرماید: ^{المؤمنون: ۵۲} «من پروردگار شما هستم. (باید از معصیت و نافرمانی) من بپرهیزید». در سوره انبیاء

بحث ایمان به لحاظ اهمیتی که دارد، مقدم بر سایر مباحث است. زیرا ایمان محور زندگی مسلمان است و زندگی هر مسلمان در سایه ایمانش شکل می‌گیرد. پس باید گفت که ایمان در تمام ابعاد زندگی فرد مسلمان، جایگاه کلیدی داشته و نقش بسیار موثری ایفا می‌کند. مسلمان به خدا ایمان دارد یعنی او وجود پروردگاری را می‌پذیرد که آفریدگار زمین و آسمان است. دانای پیدا و پنهانی است. مالک هر چیز و پرورش دهنده آن است. معبودی جدا از او وجود ندارد، او تنها پروردگار متصف به جمیع صفات کمالیه است. از هر عیب و نقص منزّه است، این عقیده و باور مؤمن، نخست ملهم از راهنمایی و هدایت تکوینی خداوند است، که مى‌فرماید: ^{الأعراف: ۴۳} «اگر لطف خدا نبود (و توسط پیامبران) توفیق نصیب ما نمی‌کرد، هدایت نمی‌شدیم». ثانیاً متکی به دلایل عقلی و نقلی دیگری است که ذیلاً بدان اشاره خواهد شد.

۱- خداوند متعال در باره وجود، صفت ربوبیت و اسماء و سایر صفات خود در قرآن کریم، این کاملترین و ارزنده‌ترین کتاب آسمانی خود چنین مى‌فرماید: ^{الأعراف: ۵۴}

«همانا پروردگار شما خدایی است که آسمانها و زمین را در شش روز (مرحله) خلق کرد، و بعد بر عرش، استقرار یافت (سپس به اداره جهان هستی پرداخت) با (پرده تاریک) شب، روز را می‌پوشاند، و شب، شتابان بدنبال روز، روان است، خورشید و ماه و ستارگان را آفریده و تنها او فرمان می‌دهد، او

راستگوتر از همه می‌باشند، محال است.

۳- ایمان و اعتقاد میلیاردها انسان بر وجود و هستی خداوند، و عبادت و طاعت آنها از وی: بشر عادتاً سخنی را که بوسیله یک یا دو نفر بیان شود، می‌پذیرد و آنرا قبول می‌کند، تا چه رسد به خبر یا اخباری که بوسیله جمع کثیری که از بهترین افراد روی زمین بوده و تعدادشان از حد شمار بیشتر است، بیان شود. علاوه بر این، عقل و فطرت نیز صحت ایمان آنها را به ذات یگانه‌ای که از وجود او خبر داده و او را اطاعت و عبادت کرده و بسوی او تقرب جسته‌اند، تایید می‌کند.

۴- میلیون‌ها عالم از وجود، صفات، اسماء و اینکه تنها او آفریننده و پرورش دهنده هر چیز است و بر هر کاری قدرت و توانایی دارد، سخن گفته‌اند، و بخاطر همین ویژه گی‌ها او را عبادت و اطاعت کرده‌اند و بخاطر همین ویژگی‌ها با دوستانش دوستی، و با دشمنانش، دشمنی و رزیده‌اند.^(۱)

دلایل عقلی:

۱- وجود جهان هستی و تنوع موجودات و آفریده‌های گوناگون آن، حکایت از وجود آفریدگاری توانا و قدرتمند دارد که همان خداوندست. زیرا غیر از او (خدا) کسی دیگر ادعای ایجاد و آفریدن عالم هستی را نکرده است.

آری! عقل انسان نیز وجود پدیده را بدون پدید آورنده، محال می‌داند، حتی آفرینش ساده‌ترین موجود را بدون موجد (پدید آورنده) محال و ممتنع می‌داند، مثلاً غذای پخته را بدون آشپز و پهن شدن فرش را بدون فرش محال می‌داند. تا چه رسد به جهانی با این عظمت و بزرگی، با آسمان و زمین و آفتاب و مهتاب و ستارگان و کهکشانها که هر کدام حجم بسیار بزرگ و متفاوتی با دیگران دارد. بویژه زمین و آنچه که در آن آفریده شده است مانند انسانها، جن‌ها و میلیونها موجود زنده خشکی و دریا، و تفاوتهایی که میان همه موجودات وجود دارد. بگونه‌ای که هیچ دو موجود عالم هستی، مانند هم نیستند. و اختلافاتی که میان انسانها از لحاظ رنگ، زبان، درک و فهم و سایر خصوصیات و نشانه‌ها دیده می‌شود، وجود منابع و معادن

گوناگون در دل زمین، که دارای فواید و منافع متعدد اند. و دریاهائی که دو سوم خشکی زمین را احاطه کرده‌اند و میلیونها موجود زنده در آنها زیست می‌کنند. و رودخانه و نه‌رهای که بر روی زمین جاری است و حیات و زندگی انسانها و انواع موجودات دیگر در پرتوی آن امکان پذیر است. همچنین جنگلها و درختان و گیاهان گوناگونی که در آن روئیده است. و هر کدام دارای میوه‌های خاصی هستند که از لحاظ رنگ و بو و طعم و سایر خصوصیات، با یکدیگر متفاوت اند، و...

۲- وجود کتابی مانند قرآن، قرآن مجید که کلام خداست و در اختیار ما انسانها قرار گرفته تا آنرا بخوانیم و معنی و مفهوم آنرا درک کنیم. این کتاب عظیم‌الشان دلیلی است آشکار بر وجود خداوند توانا و با عظمت، زیرا وجود کلام بدون متکلم و سخن بدون سخنگو، محال است.

بنابراین کلام خداوند متعال حکایت از وجود او، دارد بخاطر اینکه کلام او مشتمل بر معتبرترین شریعتی است که بشر تا کنون آنرا شناخته است و با ارزش‌ترین قانونی است که نفع و سود زیادی برای بشریت به ارمغان آورده است. همانگونه که شامل صحیح ترین دیدگاههای علمی و امور غیبی و بسیاری از حوادث تاریخی است.

و با صداقت و درستی کامل، مطالب و دیدگاههای مذکور را ارائه نموده است. بگونه‌ای که در طول تاریخ و با وجود اختلاف در زمان و مکان، حتی یک حکم از احکام شرعی آن خالی از فواید نیست، و کوچکترین نظریه علمی‌اش هنوز نقض نشده و اندک تخلفی در هیچ یک از پیش بینی‌ها و امور غیبی‌ای که از وجود آنها خبر داده، مشاهده نشده و هیچ مورخی بخود جرأت نداده که حتی کوتاه‌ترین قصه‌ای از قصه‌های متعدد آنرا نقض یا تکذیب کند، یا حادثه‌ای از حوادث تاریخی را که به آن اشاره نموده یا پیرامون آن به تفصیل سخن گفته است، نفی نماید.

آری! عقل بشر، انتساب چنین کلامی را به انسان، محال می‌داند. زیرا سخن قرآن، برتر از قدرت بشر و سطح معارف اوست، پس چون این مطلب که قرآن سخن بشر است، محال و منتفی است، باید بیدرنگ

بگوییم که قرآن کلام خدا و کلام آفریدگار انسان است. وجود چنین کلامی، حکایت از وجود ازلی و ابدی، علم، قدرت و حکمت متکلم دانا و توانای آن دارد.

۳- وجود این نظم بسیار پیچیده، مظهر قوانین و سنت‌های هستی در آفرینش و رشد و دگرگونیهای موجودات عالم می‌باشد. زیرا تمام کاینات ناگزیر از تبعیت این قوانین و سنن هستند. و در هیچ شرایطی قادر به خروج از این سنت‌ها نمی‌باشند. بعنوان مثال: انسان پس از انعقاد نطفه، نخست بصورت پاره گوشتی در رحم مادر بوجود می‌آید. سپس بمرور زمان تحولات و دگرگونیهای شگفتی بر آن طاری می‌شود. و سوای ذات یگانه حضرت حق، احدی در این تحولات و دگرگونیها، نقشی ندارد. تا اینکه سرانجام بصورت یک انسان کامل به صحنه گیتی قدم می‌گذارد. این تحولات، مربوط به مرحله آفرینش و تکوین اوست. و تحولات مشابه دیگری نیز در مراحل مختلف رشد و بزرگ شدن او از کودکی تا پیری بوقوع می‌پیوندند. این قوانین و سنت‌های فراگیر نه تنها حاکم بر زندگی انسانهاست بلکه در عالم حیوانات و گیاهان و افلاک و اجرام سماوی نیز بصورت یکنواخت تسلط دارند. همه و همه، مرتبط به این سنن و قوانین فطری هستند و نمی‌توانند سرمویی از آنها تخطی کنند. مثلاً اگر ستاره یا ستارگانی از محور گردش خود منحرف شوند، نظم عالم هستی بهم خورده و حیات و زندگی همه، نابود خواهد شد. بنابر دلایل یادشده یعنی عقلی و منطقی و نقلی و سمعی، مسلمان به وجود خداوند ایمان آورده و او را پروردگار همه موجودات عالم می‌داند و بعنوان معبود اول و آخر می‌شناسند و سرانجام زندگی مسلمان در تمام ابعاد، براساس همین ایمان و باور شکل می‌گیرد.^(۲)

منابع:

۱- روش زندگی مسلمان مؤلف: ابوبکر

جابر الجزائری ترجمه: منهاج المسلم

۲- منبع فوق

حقوق و جایگاه کودک

در حوزه تفکر دینی و کنوانسیون بین المللی

(مصوب سال ۱۳۸۹)

سید مسلم شاه اسدی

به مناسبت گرامیداشت از روز بین المللی کودک

علماء حقوق ذیل کلمه صغیر می گویند: پسر و دختری که به بلوغ شرعی نرسیده است از محجورین است، به محض رسیدن به بلوغ حجر او محو می شود، بدون این که احتیاج به صدور حکم از سوی حاکم شرع باشد، اگر پیش از بلوغ به حدی رسد که دارای تمیز باشد او را صغیر ممیز گویند.

همچنین ذیل واژه بلوغ می نویسند: سن بلوغ و رشد با پیدایش یکی از پنج وضعیت برای طفل حاصل می شود که عبارت از روئیدن موی در بعض قسمت های بدن، (در صورت، زیر بغل و اطراف آلت)، احتلام در پسران، حیض در دختران، رسیدن به سن ۹ سال تمام در دختران و ۱۵ سال تمام در پسران، و استعداد بارور شدن دختران خواهد بود. اگر این ویژگی ها در کسی به منصفه ظهور و مشاهده نرسد کودک است و الا نوجوان یا جوان خواهد بود. و نیز گفته شده که صغار جمع صغیر است و در اصطلاح «صغیر» به کسی گفته می شود که از نظر سن به نمو جسمانی و روحی لازم برای زندگانی اجتماعی نرسیده باشد. فقها هم در بخش های وسیع از فقه به تناسب بحث، به تعریف کودک پرداخته اند. صاحب تحریر الوسیله

گرچه کودکان به تمام آنچه به رشد و پیشرفت شان کمک میکند نیاز دارند. آنها نیازمند خانواده ی باصفا، دوست غمخوار، محبت و شادی هستند. آنها به هوای تازه و مکانهای امن برای بازی که نیاز انسانی شان است احتیاج دارند. آنها به داستان، مدرسه، کتابخانه معه تمام لوازمی که موجب برانگیختن ذهن و قوه یادگیریشان شود نیازمندند. کودکان باید فرهنگ و مذهب خود را بشناسند و آنرا به کار برند و بیاموزند که نسبت به مظاهر زندگی و طبیعت دچار شگفتی و احترام شوند.

تعریف مفهوم کودک

شاید تعریف کلمه کودک و بیان مفهوم آن کمی تعجب آور به نظر آید، چون ممکن است تصور شود که معنای کودک از بدهیات است. اما علمای حقوق و فقهاء به جهت تأثیرات خاصی که دوره کودکی در حقوق و تکالیف دارد اقدام به تعریف آن نموده اند. از نظر عرف دوره کودکی پس از نوزادی شروع و تا رسیدن به سن قانونی ادامه می یابد. حد فاصل میان نوزادی و نوجوانی را عرف عام دوره ای کودکی می گویند.

تمام کودکان حق دارند که نیازهای اساسی آنها برآورده شود، نه تنها نیازهای لازم برای بقا و امنیت که شامل حقوق اساسی آنان است بلکه به آنها امکان داده شده و زمینه ها مساعد شود تا حد توانایی به رشد جسمی و ذهنی رسیده و با توجه به سن و میزان رشد خود به عنوان عضوی از جامعه عمل نمایند تا باشد یک شهروند بزرگسال مسئول و علاقمند به امور جامعه تبدیل شوند. به عبارت دیگر، تعمیم دادن مفاد اعلامیه حقوق بشر به کودکان بنابر نیازهای آنان انجام گرفته است، نخستین نیازهایی که باید برای کودکان برآورده شوند تا آنها از دوران کودکی شاد و مصون لذت برده و بتوانند به بزرگسالانی قدرتمند، مستقل، نیک اندیش و مسئول مبدل شوند.

مهمترین آنها، حق بقاست که به معنای برطرف نمودن نیازهای او به غذا، سرپناه، امنیت و مراقبت از سلامتی اوست. زیرا کودکان در قدم اول نیازمند حفاظت در مقابل صدمات و آزارهای جسمی و روحی هستند.

می فرماید: « الصغیر وهو الذی لم یبلغ حد البلوغ محجور علیه شرعاً لا تنفذ تصرفاته فی أمواله » صغیر کسی است که به حد بلوغ نرسیده باشد، این شخص از تصرفات در اموال خود ممنوع خواهد بود و در ادامه می افزاید: هر چند که در کمال تمیزی و رشد باشد و تصرفاتش در نهایت سود و صلاح صورت گیرد. چنین شخصی از نظر فقها کودک تلقی می گردد.

داکتر وهبة الزحیلی در « الفقه الاسلامی و ادلته » می نویسد: «الصغر: طور به کل إنسان، يبدأ من حين الولادة الى البلوغ» کودکی دوره ای است که به هر انسانی خواهد گذشت، آغاز آن هنگامه ولادت و پایان آن رسیدن به حد بلوغ است. و در ادامه می گوید: علمای حنفی و مالکی گفته اند: صغیر یا ممیز است یا غیر ممیز، و غیر ممیز کسی است که هفت سال تمام را سپری نکرده است. و ممیز به کسی گویند که هفت سال تمام از عمرش گذشته است. چون پیامبر(ص) فرموده است: وقتی فرزندان تان به هفت سالگی رسیدند، آنان را به نماز عادت دهید.

بنابراین مقطعی از عمر انسان به دوره کودکی اختصاص دارد، هر چند که از لحاظ عرفی، حقوقی و فقهی، مرز دقیقی برای آن تعیین نشده است. چون اوضاع شرایط محیطی، وراثتی و تغذیه در آن مؤثر است. اما با پیدایش یکی از حالات فوق انسان از وضعیت کودکی خارج و به دوره ای نوجوانی و جوانی وصل می گردد. که با کسب ظرفیت مناسب به مراحل از حقوق انسانی خویش نایل می شوند.

حق مشارکت: کودکان باید در زندگی خانواده، مدرسه، جامعه و ملت خود سهیم باشند، مسئولیتهایی بر عهده داشته و بتوانند نظریات خود را بر زبان آورند.

از مطالب فوق چنین نتیجه میگیریم

که حقوق کودک، برابر با برآوردن نیازهای او است و برای رسیدن به چنین هدفی، اصول و قوانینی به وجود آمده اند که در آنها چنین تسجیل گردیده است: نیازهای کودکان باید با توجه به کل وجود کودک، به طور خاص و همراه با رشد و بالندگی او برطرف شود. کودکان از هر نژاد، فرهنگ، مذهب، جنسیت، مقام اجتماعی، توانایی یا سن، باید از تمامی حقوق خود برخوردار باشند. این قوانین باید با توجه به یگانه بودن هر کودک و نیازهای خاص او و بنابر شرایط سنی، شخصیت و درجه رشد جسمی و ذهنی او انجام شده و مطابق با رشد او تغییر نمایند.

نیازهای کودکانی که محتاج به توجه و رسیدگی ویژه بوده، از جمله دچار ناتوانیهای جسمی و ذهنی یا توانایی های بیش از حد عادی هستند، باید برآورده شود. دیگر مواردی که شامل این بند میشوند، کودکانی هستند که در شرایط ناگوار از جمله حضور در مناطق جنگی، کمپ آوارگان، تبعیدیان بوده یا مورد آزار قرار گرفته، آسیب دیده یا داغدار هستند، آن دسته از کودکانی که از فقر شدید رنج میبرند یا درگیر بهره کشی و سوء استفاده جنسی بوده، به بیماریهایی نظیر ایدز و مانند آن مبتلا هستند و مواردی از این دست نیز از جمله کودکان نیازمند به توجه خاص به شمار می آیند.

حقوق رشد و بالندگی: در مراحل مناسب کودکان در طی روند رشد و پرورش خود، به امکانات پرورشی متناسب نیاز دارند و باید در هر مرحله از زندگی خود، وظایفی را در راه رسیدن به آن درجه از رشد جسمی و ذهنی به پایان رسانده باشند. آنها در

هر مرحله از رشد خود به امکانات و فرصتهای خاص نیاز دارند تا به یادگیری زبان، مهارتهای ارتباطی و حرکتی و توانایی شناخت و درک جهان اطراف خود بپردازند. اگر توانایی خاصی در آنها وجود ندارد، باید برای جبران آن یاری شوند.

برای مثال یک کودک ناشنوا نیز باید تا قبل از رسیدن به درجه ممیز، چه به شکل زبان اشاره باشد یا با آموختن تکلم با ابزارهای کمک آموزشی و مانند آن، زبان مادری خود را بیاموزد زیرا این دوره، بهترین سن آموختن زبان به شمار میرود و مغز تمام ارتباطات مورد نیاز برای درک زبان و به کارگیری آن را به وجود می آورد. اگر این درجه به سوی آموختن بسته باشد، کودک نیازمند توجه خاص برای رسیدن به درجه دانش همسالان خود است، چون بسیاری از کودکان در دنیا از داشتن ابتدایی ترین امکانات محروم هستند.

حقوق، مسئولیتها و شراکت کودکان:

حقوق کودکان معمولاً با مسئولیت پذیری آنها همراه میشود اما حق، چیزی نیست که شخص آنرا در اثر انجام وظیفه کسب کند، حق، امری ذاتی و مستقل است و ما نمیتوانیم حقوق کودکی را به خاطر ناخشنودی از بعضی رفتارهای وی، نادیده گرفته و کودک را از آن محروم نماییم.

آنچه کودکان باید بیاموزند این است که رعایت حقوق، بخشی از الگوی روابط بشر است و هر کس دارای حقوقی است که ما باید آنرا رعایت کرده و بیاموزیم که هنگام نا سازگاری، به گفتگو و مذاکره بپردازیم. برای مثال، کودک حق اظهار نظر دارد، اما باید گوش دادن به نظریات دیگران را هم بیاموزد. و شرایط

مقتضی مساعد گردد همانطور که در مقدمه آیین نامه سازمان ملل آمده است، { رشد در محیطی آرامش بخش که منجر به روحیه صلح طلب و حسی از وقار، بردباری، آزادی، برابری و همبستگی میشود، حق هر کودک است. }

سن و توانایی:

در نظر گرفتن نظر و تصمیم کودک، حق مسلم اوست که باید با توجه به سن و میزان پختگی او مورد مطالعه قرار بگیرد اما کودک نباید بار باری از مسئولیت هایی که حمل آن خارج از حد توانایی اوست، مواجه شود. به عبارت دیگر، کودک حق دارد که در انجام امور خانه و مدرسه و مسئولیت های گروهی با دیگران سهیم باشد، اما میزان این شراکت باید در حد توانایی او باشد. و در رعایت حق شان تمکین شود {کودکانی که به حقوق آنها احترام گذاشته شده و از آن حمایت شده باشد، به احتمال بسیار زیاد در بزرگسالی برای حقوق دیگران ارزش قائل خواهند شد. }

به یاد داشته باشیم که در جهان مدرن امروز رعایت حقوق کودک به شیوه اصولی یکی از چالش های موجود می باشد. قدرت های استیلا طلب حقوق زنان، حقوق بشر، آزادی، جهانی شدن و حقوق کودک را مستمسک خود قرار داده و از روزنه آن به کشورهای دیگر عیب و ایراد می گیرند.

گرچه در اکثر کشورها برای کودکان حقوق ویژه لحاظ شده و در قوانین موضوعه منظور گردیده است که شامل اصل برائت در جرایم و عدم قابلیت انتساب گناه و خطا به آنان می باشد. چنانچه کودک ممیز، مرتکب جرم گردد باید در دادگاه ویژه اطفال به جرایم آنان رسیدگی شود،

کودک محکوم، کمتر متحمل مجازات گردیده و بر اساس مواد قوانین موضوعه دوره محکومیت خود را در پرورش گاه ها خواهند گذراند.

اما در گذشته وضعیت چنین نبود، مخصوصاً در قرون اولیه حتی برای انسان بالغ آزاد، حقوق مدون وجود نداشت تا چه رسد به اطفال و کودکان. بنابراین طبیعت تکامل و شکوفایی اندیشه بشر امروز، مقتضی وضع قوانین ویژه برای نو نهالان بوده و چیزی غیر از آن را بر نمی تابد.

مبانی شناخت حقوق کودک

از شناخت حقوق کودک در جوامع بشری زمان زیادی نمی گذرد، این یک حقوق نوپا و نوظهور می باشد. بشر هنوز که هنوز است به تمام زوایای آن آگاهی نیافته و الزامی در رعایت آن نمی بیند و به تدریج ابعادی از این حقوق در حال کشف و توسعه است تا باشد به حدی تکاملی خود نایل گردد. زیرا زندگی اطفال در طول تاریخ حالت یکسانی نداشته است و این طور نبوده که همیشه در ناز و نعمت گذرانده باشند. زندگی آنان پیوسته در فراز و نشیب گزارش شده و در اعصار گذشته توأم با نوسان بوده است. ویلدورانت در تاریخ تمدن صحنه های غم انگیزی از زندگی کودکان در شرق و غرب عالم نقل می کند. وی با این که مشرق زمین را در محبت، احترام و رعایت حقوق کودکان می ستاید اما می گوید: در چین اگر دختری بر دختران متعدد خانواده افزوده می شد، امکان داشت که نوزاد تازه به دنیا آمده را رها کنند تا در سرمای شب بمیرد یا خوراک گرازان طعمه طلب شود. در جاپان پدر بزرگ می توانست فرزندان را به گناه بی عفتی یا جرم بزرگ دیگر بکشد، کودکان را به برده داران یا بهره

بران کودک بفروشد. همچنین می گوید: در آتن برای پیشگیری از افزایش جمعیت و تجزیه فقر آور اراضی، شرع و عرف کشتن نوزادان را مباح می داند، هر پدری که فرزندی ضعیف یا ناقص به وجود آورد یا او را از صلب خود نداند در کشتنش مختار است. و از زبان افلاطون نقل می کند که وی می گوید: همه کودکان ناتوان و نیز اطفالی که از پدر و مادر منحط یا پیر به وجود آیند باید نابود شوند. و تولد در روم، خود یک حادثه ای خطر خیز بود. اگر کودک ناقص یا دختر بود پدر به حکم سنت می توانست او را بکشد.

بعضی قبایل آمریکائی کودکان خود را در برابر اندکی شراب می بخشیدند، در جزایر فیجی، بدون هیچ علت (برای تفریح یا منافع آنی و یا بعلت خشم) کودکان خود را می کشتند، جهان گردان در سفرهای دوره ای خود مشاهده کردند که قبایل این جزیره کودکان خود را به رئیس قبیله اهداء می کردند بدین منظور که رئیس قبیله آن ها را بخورد!!

فرزند کشی مخصوصاً « دختر » در شرق و غرب عالم رواج داشت و خانواده ها از ترس فقر و فقدان غذای کافی اقدام به قتل، بردگی و فروختن اولاد خود می کردند.

تا فروغ اسلام در این جهلستان تاریک غمبار، درخشید و با قانون متعالی و شریعت آسمانی خود به مدد بشریت آمد و روش زندگی سالم را برای فرزندان آدم آموخت. قرآن کریم می فرماید: ﴿وَلَا تَقْتُلُوا أَوْلَادَكُمْ خَشِیةَ إِمْلَاقٍ ۖ عَنْ تَرَفُّفِهِمْ وَإِذَا قُلْتُمْ لِلنِّسَاءِ أَنْ يَضَعْنَ صَبَأَهُنَّ لَكُمْ فَرِّقْنَ بَيْنَهُمَا ۖ وَلَا تَمْلِكُ لَكُمْ شَيْءٌ مِنْهُنَّ ۚ وَكَانَ خَطَأُ الْكَافِرِ﴾ (الاسراء: ۳۱)

(و فرزندان خود را از بیم تنگدستی مکشید، این ما هستیم که آنان و شما

را روزی می دهیم یقیناً کشتن آنان گناهی است بزرگ).

عبدالله بن مسعود از رسول اکرم ﷺ پرسید: بزرگترین گناهان چیست؟ حضرت فرمود: «أن تقتل ولدك من أجل أن يأكل معك» کشتن فرزند به خاطری که در خوردن با تو شریک است. و بعد از فتح مکه در جریان بیعت از زنان یکی از موادی که باید آنان با رسول خدا متعهد می شدند این بود که فرزندان خود را نکشند (که جزء متن آیه ۱۲ از سوره ممتحنه است ولا يقتلن أولادهن). بدین وسیله اسلام به کودکان حق حیات قایل شد. زندگی آنان را تضمین کرد و سایر حقوق آنان را به رسمیت شناخت و در جامعه تثبیت نمود.

اسلام به عنوان کامل ترین دین الهی منادی نجات بشریت در سراسر عالم است. رسول گرامی اسلام ﷺ به عنوان دریافت کننده وحی و ابلاغ کننده پیام الهی، رسالت تبیین و تطبیق قوانین حیات بخش اسلام را عهده دار بود. اکنون کنکاش در سنت آن ابر مرد ضرورت دو چندان پیدا کرده است، چون مفهوم علمی سنت عبارت از گفتار و رفتار نبی مکرم ﷺ می باشد و همین طور که این سنت در سایر ابعاد زندگی سر مشق و راهنما است، در بحث عنوانی این نوشتار نیز کار برد خاص دارد.

بنابراین فرضیه ما نحوه شکل گیری حقوق کودک در سنت رسول اکرم ﷺ است و سوال اصلی این خواهد بود که در آن روزگار تاریک، تجلی اسلام چه تغییری در سرنوشت کودکان ایجاد نمود؟ به عبارت دیگر پیامبر اکرم ﷺ از مردم جاهل بدوی انسان های وارسته، فداکار و خدا پرست ساخت، اما زاویه دید آن بزرگوار راجع به کودکان چگونه بود؟ و ظهور آن حضرت به عنوان خاتم پیامبران چه تحولی در سرگذشت

کودکان پدید آورد؟

این تحقیق ضمن ارائه تعریف کودک، تبیین حقوق کودک در خانواده و اجتماع جهان امروز، رفتار رسول اکرم ﷺ با کودکان و حقوق کودکان از نظر پیامبر ﷺ کوشیده است پاسخ مناسب و منطبق با معیارهای پژوهش برای سؤالات فوق یافته و در قالب این مقاله خدمت جویندگان سنت راستین رسول اعظم ﷺ تقدیم نماید، به امید این که توانسته باشد، تا حدی از عهده مسئولیت خود بر آمده باشد.

بلی قراری که در بالا تذکر داده شد حقوق کودک در سایر نقاط جهان همواره با چالش های زیادی روبه رو بوده است. در حالی که اعلامیه جهانی حقوق بشر در سال ۱۹۴۸ تصویب شده بود، کنوانسیون حقوق کودک پس از وقفه ۴۰ ساله یعنی در سال ۱۹۸۹ به تصویب رسید و این خود مشکلات زیادی را در راه تحقق این حقوق ایجاد کرد اما بعد از جنگ جهانی دوم که تقریباً ۱۳ میلیون کودک در این جنگ کشته شدند رفته رفته جهانیان به اهمیت حقوق کودک پی بردند.

از همین رو بود که کشورها کنوانسیون حقوق کودک را به تصویب رساندند تا مسائل و موانع زیادی که پیش روی تحقق این حقوق بود تا حدودی مرتفع شود و جایگاه خاص خود را پیدا کند، اما کشورها با اعمال حق شرط هایی به این کنوانسیون پیوسته اند. کنوانسیون حقوق کودک که در سال ۱۹۸۹ به تصویب بسیاری از کشورها رسیده است، در ۵۴ ماده نوشته شده که همه ابعاد حقوق کودک را مورد تاکید قرار داده است. اما با اینکه نزدیک به سه دهه از تصویب کنوانسیون حقوق کودک می گذرد، دولت ها هنوز در رابطه با کودکان، مشکلات آنان و

دورنمای آینده آنان در فراهم ساختن شرایط عادلانه به موفقیت چندانی دست نیافته اند!!

تعداد کشورهایی که تاکنون به عضویت کنوانسیون درآمده اند ۱۹۲ کشور هستند که تنها سومالی و امریکا عضو کنوانسیون حقوق کودک نیستند. این دو کشور فقط کنوانسیون حقوق کودک را امضا کرده اند و تعداد ۷۲ کشور نیز بر آن حق شرط و اعلامیه وارد کرده اند بدین ترتیب اگرچه کشورها به این کنوانسیون پیوسته اند ولی در هر جا که مواد این کنوانسیون با قوانین داخلی شان تعارض داشته باشد، قوانین داخل را اجرا می کنند!!

ناظران بر این عقیده اند که کشورهایی با این حق شرط عضو کنوانسیون محسوب نمی شوند چون حق شرط کلی با قانون معاهدات تعارض دارد و با روح و اهداف کنوانسیون در تعارض است. در واقع این حق شرط دست دولت ها را باز می گذارد تا هر اقدامی را بتوانند در مورد کودکان انجام دهند از این روست که صاحب نظران بر این باورند که حق شرط کلی باید به موارد مشخص محدود شود تا جایی که در راستای ارتقای حقوق کودک این حق شرط ها کاملاً برداشته شود.

منابع:

- ۱: برگه از متن اعلامیه حقوق جهانی کودک مصوب سال ۱۹۴۸
- ۲: قطعنامه کنوانسیون حقوق کودک مصوب سال ۱۹۸۹
- ۳: گزیده ای از صفحات اجتماعی بخش اطلاعات دینی.

ایمانی که ما از آن سخن می‌گوییم

سیدمنعم هاشمی

کدام ایمان؟!*

ایمانی که در این بحث و بررسی موردنظر ما است، و در پی آنیم که به بیان آثار و دستاورد های آن در جان و زندگی اجتماعی انسان ها بپردازیم، کدام ایمان است؟

پاسخگویی روشن و خالی از ابهام به این سوال ممکن نیست مگر بعد از آنکه ما مفهوم ایمان و معنای آن را باز بشناسیم و این موضوع را بررسی کنیم که ایمان به چه چیزی؟ یا به چه کسی؟ یا....؟

معنی و مفهوم ایمان این نیست که فقط به زبان بگوییم: مومن هستیم. چه بسیار اند منافقانی که به زبان گفتند: ایمان آورده ایم. (گروهی از مردان هستند که می‌گویند: به خدا و روز رستاخیز ایمان آورده ایم، در حالی که ایمان ندارند. آنان(به نظرشان) خدا و مومنان را فریب می‌دهند، در حالی که جز خودشان را فریب نمی‌دهند ولی نمی‌فهمند). البقرة: ۸ - ۹

معنی و مفهوم ایمان، تنها این نیست که اعمال و مراسمی را که مسلمانان از روی عادت انجام می‌دهند ما نیز انجام بدهیم. چه بسیار اند شیادانی که به نیکوکاری و کارهای خیر و شعار های بندگی و دینداری تظاهر می‌کنند، حال آنکه در قلبهای شان اثری از آبادی خیر و صلاح و اخلاص برای خدا نیست؛

ترجمه: بی شک منافقان (بگمان خودشان) خدا را فریب می‌دهند، در حالی که خدا کیفر دهنده نیرنگ آنان است، و چون به نماز برخیزند؛ با سستی و کاهلی بر می‌خیزند، در چشم مردم خود نمایی می‌کنند و (در نمازشان) خدا را جز اندکی یاد نمی‌کنند. النساء: ۱۴۲

معنا و مفهوم ایمان فقط این نیست که ما شناخت ذهنی از حقایق ایمان پیدا کنیم. چه بسا مردمانی که حقایق ایمان را شناختند، اما هرگز ایمان نیاوردند.

ترجمه: (و آن را از روی ستم و سرکشی انکار کردند، در حالی که دلهایشان به آن یقین داشت، پس بنگر عاقبت مفسدان چگونه بود). النمل: ۱۴

تکبر و حسد و دنیا دوستی آنان را از ایمان داشتن به چیز هایی که یاد گرفته بودند و پس از آنکه حق بطور کامل برایشان روشن شده بود مانع گردید.

ترجمه: (دسته ای از آنان حق را کتمان می‌کنند با آنکه می‌دانند). البقرة: ۱۴۶

حقیقت ایمان تنها یک کار زبانی یا یک کاربدنی یا یک کار ذهنی نیست. ایمان در حقیقت، یک عملکرد روانی است که در اعماق روان انسان نفوذ می‌کند. تمام زوایای وجود انسان یعنی ادراکات و اراده و وجدان او را دربر می‌گیرد و تحت فرمانروایی خود قرار می‌دهد. بنابراین، ایمان حقیقی قطعاً احتیاج به آنچنان ادراک ذهنی و فکری دارد که نقاب از چهره ی حقایق هستی برگیرد و آن حقایق را به همان صورت و وضعیتی که در واقع هستند به نمایش درآورد و این کشف و شهود نیز جز از طریق معصوم و انحراف ناپذیر وحی الهی انجام پذیر نخواهد بود.

باید این ادراک عقلی و ذهنی به سرحد جزم و یقین برسد، و انسان را به آنچنان یقین قاطعی برساند که هیچ شک و شبهه ای آن را متزلزل نگرداند.

ترجمه: (مؤمنان حقیقی) تنها کسانی اند که به خدا و پیامبرش ایمان آورده اند، سپس (در این باره) شک (و تردید) نکرده اند (الحجرات: ۱۵)

این شناخت جزئی و قطعی نیز باید همراه با پذیرش قلبی و دل بستگی ارادی و اختیاری باشد، بطوری که در پیکر فرمانبری و اطاعت و سرسپردگی از روی رضایت و تسلیم همه جانبه نسبت به فرمان کسی که به او ایمان آورده است، تجسم پیدا می‌کند.

ترجمه: (پس سوگند به پروردگارت که آنها ایمان نمی‌آورند، مگر اینکه در اختلافات خویش تو را داور قرار دهند، و سپس از داوری تو، در دل خود احساس ناراحتی نکنند و کاملاً تسلیم باشند). النساء: ۶۵

ترجمه: (در گفتار مومنان وقتی که بسوی خدا و رسولش خوانده شوند تا در میانشان حکم کند، همین است و بس که بگویند: شنیدیم و فرمانبردار شدیم و چنین مومنان اند که رستگاراند). النور: ۵۱

ترجمه: (و مرد وزن با ایمان هرگز حق ندارند که وقتی خدا و رسولش فرمانی را صادر می‌کنند در کار خویش گزینش و سلیقه ای داشته باشند). الأحزاب: ۳۶

و بالاخره حتماً باید آن شناخت عقلی و این پذیرش قلبی را یک حرارت وجدانی قلبی همراهی کند، که بتواند آن انسان با ایمان را عملکرد های متناسب با اعتقاداتش برانگیزد و به پذیرش مبانی اخلاقی و رفتاری مشخص شده در رابطه با عقایدش وا دارد، و او را برای جهاد و ایثار با مال و جان و هستی و دارایی اش بسیج گرداند. بهمین جهت است که می‌بینیم قرآن کریم مومنان را چنین توصیف می‌کند و می‌گوید:

ترجمه: (مومنان کسانی هستند که وقتی نام خدا برده می‌شود دلهایشان از خوف خدا به تپش در می‌آید، و هنگامی که

آیات خدا بر آنان تلاوت می شود بر ایمانش می افزاید و بر پروردگار شان توکل می کنند، آن کسانی که نماز را برپا میدارند و از هر آنچه که به آنان روزی کرده ایم به دیگران می رسانند. اینان اند همانا مومنان حقیقی. (الأنفال: ۲ - ۴)

قرآن کریم همواره ایمان را در لباس اخلاقیات زنده و عملکردهای درخشانده ای به نمایش می گذارد که آن ویژه گیها، باعث متمایز گردیدن مومنان از کافران منافق است.

ترجمه: (رستگار گردیدند مومنان آن کسانی که در نمازشان خشوع دارند و آن کسانی که از بیهوده گویی و بیهوده کاری کناره می جویند و آن کسانی که زکات را به اهلش می رسانند و آن کسانی که شرمگاه خود را کنترل و مواظبت می کنند). المؤمنون: ۱ - ۵

خداوند متعال در مقام توصیف مومنان راستین می فرماید:

ترجمه: (مومنان همانا کسانی هستند که به خدا و رسولش ایمان آوردند و سپس دچار شک نشدند و با داراییها و جانهایشان در راه خدا جهاد کردند. آنان اند که راستگویان اند). الحجرات: ۱۵

استادسیدقطب، شهیداسلام در تفسیر این آیه در کتاب (فی ظلال القرآن) می گوید: پس ایمان عبارت است از باور و تصدیق قلبی به خدا و رسولش. آنچنان تصدیق و باوری که هیچگونه شک و تردیدی بر آن وارد نشود؛ تصدیق مطمئن و ثابت و یقینی که دچار لرزش و پریشانی نشود، و خیالات و وسوسه ها در آن تاثیر نگذارد و قلب و احساس در رابطه با آن گرفتار تردد نباشد. آنچنان باور و تصدیقی که جهاد و فداکاری مالی و جانی در راه خدا از آن چشمه می گیرد. دل و قلب انسان، وقتی شیرینی چنین ایمانی را چشید و از چشمه ی گوارای آن نوشید و در کنار آن آرامش یافت و بر آن استوار ماند بی شک و تردید، تلاش می کند تا حقیقت آن ایمان را در دنیای خارج از قلب خود، در واقعیت های زندگی، و در زندگی روزمره با مردم تحقق بخشد. می خواهد که بین حقیقت ایمان که در درونش احساس می کند، از یک سو، و واقعیات زندگی و ظواهر آن و جریانات موجود در جامعه، یکپارچه گی و هماهنگی برقرار سازد، و تاب و تحمل نمی آورد در برابر جدایی

تصور ایمانی که در حشش است با آنچه در واقعیت های اطرافش مشاهده می کند؛ زیرا این دوگانگی لحظه به لحظه او رامی آزارد و بر او ضربات پی در پی وارد می سازد! و از اینجاست که بسوی میدان جهاد در راه خدا با مال و جان می شتابد و بسیج می شود و این یک بسیج طوفنده ی درونی و خود جوش است که از جان و روان انسان با ایمان نشأت میگیرد، و انسان مومن اراده می کند که آن چهره ی نورانی و زیبایی نقش بسته در دلش را در بیرون تحقق بخشد، و بنگرد که آن نور ایمانی در واقعیت زندگی و محیط زیست مردم تابیدن گرفته است. خصومت و ناسازگاری انسان مومن با زندگی جاهلی اطرافیانش نیز یک خصومت ذاتی و درونی است و از آنجا نشأت می گیرد که انسان با ایمان نمی تواند یک زندگی دوگانه را در گیر و دار فیما بین تصور ایمانی و واقعیت زندگانی اش تحمل کند و نیز نمی تواند بخاطر واقعیتهای عملی و ناقص و زشت و منحرف جامعه اش از آن ایده های تکاملی و زیبا و مستقیم ایمانی اش دست بردارد و مبارزه و نبرد همچنان باید بین او و جامعه اش ادامه یابد تا وقتی که این جاهلیت حاکم بر جامعه بشری به آن ایده ها و زندگی ایمانی منتهی شود. این عناصر و شرایطی که بر شمردیم (ایمان راستین) یا اگر خواستید بگویید (عقیده ی راستین) را پایه ریزی می کنند. و هرگاه یکی از عناصر در کار نباشد هرگز نمی توان مابقی آن را (ایمان) یا (عقیده) نام نهاد! آری، ممکن است (فکر) یا (نظریه) یا (رای) یا هر عنوان دیگری از این قبیل را به آن اختصاص داد. اما، ایمان حقیقی آن است که خورشیدش بر سراسر منظومه ی جان و روان انسان بتابد، و اشعه ی تابناکش با روشنایی و گرما زندگی که حامل آن است در تمام رگ و پی های او نفوذ کند! آری چنین عقیده ای به عقل انسان نفوذ کند و آن را قانع و مطمئن می گرداند. در اعماق قلب انسان نفوذ میکند و آن را به جنب و جوش می بخشد. و آنگاه که عقل قانع شد، و قلب بحرکت درآمد، و اراده جهت گرفت، همه ی اعضاء و جوارح انسان به ندای عقل و قلب و اراده، پاسخ می دهند، و برای اجرای دستورات مقام فرماندهی وجود انسان می شتابند،

آنچنانکه گوسفندان سر در اطاعت و فرمان چوپان خود شان دارند! و از نتایج و ثمرات ایمان به خدا، می توان بدین موارد، اشاره کرد:

۱- شناخت فلسفه ی وجودی انسان:

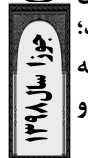
ایمان به خداوند عزوجل، و باور به واحد نیت و یگانگی او، و شناخت کمالات حضرت باری تعالی، به هدف و فلسفه ی خلقتش را تبیین و روشن می کند تا در سایه ی چنین ساختاری، فقط بنده ی خدا باشد، نه بنده ی دیگران؛ (چراکه در حقیقت، خدا جویی، محور خداشناسی است). خداوند می فرماید:

(من جن و انس را نیافریده ام مگر برای اینکه مرا عبادت کنند). الذاریات: ۵۶

از این رو، انسان با تمسک به چنین ایمانی نه در کوری و شک و تردید زندگی می کند و نه به سمت و سوی هدفی غیر مشخص حرکت می نماید؛ بدان کسانی که خدا را انکار کردند و یا در وجودش، به خود شک و تردید راه دادند؛ این را ندانستند که برای چه هدفی خلق شدند؟ به منظور چه مقصودی زندگی می کنند؟ و برای چه می میرند؟ (و در واقع خدا فراموشی منتهی به خود فراموشی می گردد؛ چرا که افراد بی دین و بی ایمان، در خوشی ها به ناز و نعمت و قدرت مبتلا می شوند و متکبر و گردن کش و خود محور و خودبزرگ بین می گردند؛ و در ناخوشی ها و چالش ها و سختی ها و دغدغه ها، به سردرگمی و ناسپاسی دچار می آیند؛ و در هر دو صورت، هدف آفرینش و فلسفه ی وجودی خود، یا به عبارت دیگر، هویت و انسانیت خویش را فراموش می کنند و همه ی تلاش شان، خور و خواب و لذت و شهوت می گردد و مبدا و معاد و عبودیت و الوهیت در نظر شان واژه های نامفهومی می شوند؛ و از این خواب سنگین غفلت، تا نمیرند، بیدار نمی شوند؛ و این از برکت ایمان است که هویت و انسانیت انسان را بدو معرفی می کند).

۲- رهنمون شدن به فطرت:

یکی دیگر از نتایج ایمان به خدا، این است که انسان را به سرشت و

فطرت (خدا باوری و خداشناسی) که خداوند، مردمان را بر آن سرشته است، رهنمون می سازد؛ آن فطرتی که به دنبال خدا باوری و خدا شناسی است و در اعمال دل های انسان ها نهفته و در تار و پود وجود شان، عجین شده است؛ و این فطرت، هرگز (ایمان به خدا) را با چیزی دیگر عوض نمی کند. خداوند می فرماید=

ترجمه: (پس روی خود را با حق گرایی (و اخلاص) به سوی دین آور، فطرت الهی است، که (خداوند) مردم را بر آن آفریده است، دگرگونی در آفرینش خدائیسست، این است دین استوار، و لیکن بیشتر مردم نمی دانند) الروم: ۳۰

و به راستی، در فطرت و سرشت انسان، خلا و فضای تهی وجود دارد که نه با علم و دانش پر می شود و نه با فرهنگ و فلسفه؛ و جز ایمان به خداوند بلند مرتبه، هیچ چیز دیگری نمی تواند این خلا را پر نماید. و پیوسته سرشت انسانی، با چالش و دغدغه و تنش و تشنج و آشفتگی و تشنگی روحی و روانی، دست و پنجه نرم می کند؛ و همین که به خدا باوری و خدا شناسی رسید و ایمان به خداوند آورد و خالصانه و مخلصانه و صادقانه و عاجزانه، متوجه حضرت باری تعالی شد، این تنش و آشفتگی نیز برطرف می شود و دل ها با ایمان به خدا، سکون و آرامش پیدا می کنند و آرام و اطمینان می گیرند. ولی شکست خورده و نافرجام و ناموفق و بی حاصل است. به راستی، تا زمانی که خویشتن را نشناسد، هرگز رایحه ی سعادت و خوشبختی را استشمام نخواهد کرد و هرگز به لذت و حلاوت حقیقت نیز دست نخواهد یافت؛ خداوند می فرماید:

(و همچو کسانی نباشید که خدا را از یاد بردند و خدا هم خودشان را از یاد خودشان برد، آنها (بدکارو) نافرمانند). الحشر: ۱۹

(و اصولاً یکی از بزرگترین بدبختی ها و مصایب انسان، خود فراموشی است؛ چرا که ارزش ها و استعداد ها و لیاقت های ذاتی خود را که خدا در او نهفته و از سایر مخلوقات، ممتازش ساخته، به دست فراموشی می سپارد؛ و این مساوی با فراموش

کردن انسانیت خویش است؛ و چنین انسانی تا سرحد یک حیوان درنده، سقوط می کند و همتش چیزی جز خواب و خور و شهوت نخواهد بود).

۳- ایمان به خدا، عاملی برای سالم ماندن از نگرانی و اضطراب و برخورد و درگیری است:
ایمان به خدای یکتا و یگانه، عاملی مهم و محوری برای آرامش و سکون و اطمینان خاطر است، از این رو، شخص موحد و یکتا پرست فقط به پرستش یک خدا می پردازد و خط و برنامه ی او، مشخص و صاحب اختیار او هم معلوم است؛ (از این جهت، نه گرفتار تردید و سرگردانی است و نه با دستور های ضد و نقیض، حیران و ویلان و افتان و خیزان و گریان و نالان است؛ بلکه با روحی آرام، گام بر می دارد و با اطمینان خاطر، به پیش می رود و تحت سرپرستی کسی قرار دارد که در همه چیز و همه حال و همه جا، از او حمایت می کند).

اما شخص مشرک و چندگانه پرست با پرستش خدایان پراکنده و معبودان متعدد و متنوع و اربابان متفرق پیوسته سرگردان و ویلان و بی پناه و بی نوا است که نه آرامش و سکونی دارد و نه اطمینانی و نه خط و برنامه ی روشنی؛ (بلکه در میان انواع تضادها و تناقض ها غوطه ور گردیده و در وسط این دستورهای ضد و نقیض خدایان متعدد متحیر مانده و نمی داند خود را بانوای کدامین، هماهنگ سازد؟!).

خداوند بلند مرتبه می فرماید:
(آیا خدایان پراکنده (متعدد) بهتراند یا خداوند یکتای قهار). یوسف: ۳۹
خداوند عزوجل نیز در این زمینه (برای موحدان و یکتا پرستان و مشرکان و چندگانه پرستان مثالی زده است: مردی را که برده ی اربابانی متعدد و شرکایی متفرق و متنوع است که هر کدام، او را به کاری دستور می دهند. این می گوید: فلان برنامه را انجام بده؛ و دیگری نهی می کند و او در میان دستور های ضد و نقیض ایشان، سرگردان و ویلان است و در وسط این دستورهای ضد و نقیض متحیر مانده نمی داند خود را با نوای کدام یک از آنها هماهنگ سازد، از این رو در میان انواع تضادها و تناقض ها و سلايق مختلف و گوناگون اربابان غوطه ور می گردد؛ و در

نتیجه، نه آرامش و سکونی دارد و نه اطمینان خاطر ثباتی. و خداوند نیز در مقابل این مرد، مثال مردی دیگر را زده که تنها تسلیم اوامر و فرامین و خواسته ها و دستورهای یک نفر است و تحت سرپرستی او خط و برنامه اش، مشخص و سرنوشت و سرانجامش روشن است، از این رو خط و برنامه ی چنین فردی، روشن و صاحب اختیار او معلوم و اوامر و فرامین اربابش، واضح است؛ و در چنین صورتی است که بهتری داند که چگونه اربابش را راضی و خرسند گرداند. خداوند بلند مرتبه می فرماید=

ترجمه: مثالی زده است؛ مردی را که برده ی شریکانی است که پیوسته درباره او به مشاجره و منازعه مشغول اند (و هر کدام، او را به کاری دستور می دهد و او در میان دستور های ضد تقیض ایشان، سرگردان و حیران است) و مردی را که تنها تسلیم یک نفر است (و تحت سرپرستی او، خط و برنامه اش مشخص است و لذا سرگردان و حیران، در میان این و آن نیست). آیا این دو (برده که نمونه ی مشرک و موحد اند) برابر و یکسان اند؟ هرگز. حمد و سپاس تنها خدا را سزااست (نه بته و انباز ها و معبود های دروغین) ولی بیشتر آنان نمی دانند و این حقیقت را فراموش کرده اند. الزمر: ۲۹

ایمان، سرچشمه امنیت و آرامش است:

ایمان به خداوند عزوجل، وجود صاحبش را پر از امنیت و آرامش و لبریز و سرشار از سکون و اطمینان خاطر می کند؛ از این رو، چالش ها و دغدغه های رعب آور و مصایب و سختی های مخوف و وحشتناکی که بر مشرکان و چندگانه پرستان، مسلط و چیره می شود و آنها را از پای درمی آورد، نمی تواند بر موحدان و یکتا پرستان، تسلط و غلبه یابد و شیرازه شان را از هم بپاشد.

بنابر این، شخص مومن و یکتا پرست و موحد و حقگرا در سایه ی ایمان به خدا، سدی محکم و فولادین در برابر تمامی گذرگاه های ترس و رعبی که بر غیر مومنان، عارض می شود ایجاد می کند؛ گذرگاه های ترس از قبیل: ترس از نفس، رزق و روزی، اجل، ترس از خانواده، فرزندان، ترس از انسان ها و پری ها، و ترس از مرگ و پس از مرگ.

۱۳۹۸

و در سایه ی چنین ساختاریست که شخص مومن و یکتاپرست جز از خداوند از کسی دیگر نمی ترسد؛ و لذا هرگاه مردمان بترسند، او در امنیت و آرامش است؛ و هرگاه آنها نگران و مضطرب و دلواپس و بی قرار شوند، او مطمئن و آرام و خونسرد و ساکن و در آسایش و سکون است. مواردی که در بالا بیان شد درباره ی امنیت و آرامش دنیوی بود اما امنیت و آرامش اخروی، بزرگتر و بهتر و پایدار تر و والاتر از امنیت دنیوی است. و در این زمینه، خداوند بلند مرتبه، بحث و گفتگوی ابراهیم با قوم مشرک و بت پرستش را ذکر می کند که آنها، ابراهیم را از خشم و غضب معبودان دروغین و خدا گونه های ساختگی و بتان مسخره و مضحک خود ترسانند؛ و خداوند نیز با این فرموده اش، خط بطلان بر تئوری آنها کشید و فرمود:

(چگونه من از چیزی که بی جان است و بت نام دارد و از روی نادانی آن را انباز خدا می سازید می ترسم؟ و حال آن که شما از این نمی ترسید که برای خداوند (جهان که همه ی کاینات، گواه بر یگانگی او است) چیزی را انباز می سازید که خداوند، دلیلی بر حقانیت پرستش آن برای شما نفرستاده است؟ پس کدامیک از این دو گروه (بت پرست و خداپرست) شایسته تر به امن و امان (و ترسیدن از مجازات یزدان) است: اگر می دانید که درست کدام و نادرست کدام است؟). الانعام: ۸۱

پس از آن خداوند عزوجل به صراحت بیان کرد که کدام یک از آن دو گروه بت پرست و خداپرست و یا مشرک و موحد و یا چندگانه پرست و یکتاپرست شایسته تر به امن و امان و آرامش و اطمینان خاطر است:

ترجمه: (کسانی که ایمان آورده باشند و ایمان خود را با شرک (پرستش چیزی با خدا) نیامیخته باشند، امن و امان، ایشان را سزاست؛ و آنان راه یافتگان راه حق و حقیقت هستند). الانعام: ۸۲

۵- ایمان به خدا، آزادی از اسارت بندگی و عبودیت دیگران است: و خداوند یگانگی خدا، یعنی اقرار به عبودیت و بندگی برای ذاتی که سزاوار و مستحق الوهیت و خدایی و عبادت و پرستش بندگان است؛ و یگانگی خدا، یعنی اعتقاد به این که تنها

خدا، ضرر رساننده سود دهنده، بخشنده، منع کننده، زنده کننده و کشنده است.

و همین باور به یگانگی خدا است که بنده را از بند عبودیت و بندگی دیگران، اعم از سنگ، درخت، بت و انسان می رهاند و عقل را از خرافات و اوهام و اراجیف و اکاذیب آزار می کند و درون آدمی و ژرفای دل را از اسارت خضوع و فروتنی و تضرع و زاری و کرنش و تواضع دیگران، نجات می دهد؛ و زندگی را از بند تسلط معبودان دروغین و خداگونه های ساخته گی و بتان مسخره و مضحک، آزاد می گرداند.

۶- ایمان به خدا، تضمین کننده (حیات طیه) (زندگی خوشایند و پاکیزه) است: ایمان به خداوند عزوجل، سببی مهم و کلیدی و محوری و بنیادین، در بدست آوردن زندگی خوشایند و پاکیزه (پاکیزه از هر نظر؛ پاکیزه از آلودگی ها، ظلم ها و خیانت ها، عداوت ها و دشمنی ها، اسارت ها و ذلت ها و انواع نگرانی ها و هرگونه چیزی که آب زلال زندگی را در کام انسان، ناگوار می سازد؛) و عاملی اساسی و حیاتی در سعادت و خوشبختی و بهروزی و کامیابی انسان است؛ چرا که ایمان به خداوند بلند مرتبه، زندگی فردی و اجتماعی مردمان را تحت الشعاع خویش قرار می دهد و بدان ها، امنیت و آرامش تفاول و خوشبینی، توکل و اعتماد به خدا و قناعت و رضایت به قضاء و قدر الهی و صبر و شکیبایی بر مصایب جهان و استغناء و بی نیازی از مخلوقات و زندگی قرین بامفاهیم سازنده ی انسانی و اخلاقی (و رفاه، صلح و محبت، دوستی، صفا و تعاون و همکاری) رابه ارمغان می آورد.

خداوند بلند مرتبه می فرماید:

ترجمه: (هرکس که کار شایسته یی انجام دهد(خواه) مرد باشد یا زن، درحالی که مومن است، او را به حیاتی پاک زنده می داریم، و مسلماً پاداش شان را به(حسب) بهترین اعمالی که انجام می دادند: به آنها می دهیم. النحل: ۹۷

۷- ایمان به خدا، سبب ولایت و دوستی خدا است: خداوند بلند مرتبه، دوست و باور و متولی و عهده دار امور مومنان و حقگرایان و یکتا پرستان و موحدان است و آنان را به راه خیر و خوبی، رهنمون می شود و یاری شان می نماید و هرگز، آنها را به حال خود شان وانمی گذارد؛ بلکه پیوسته در حفظ و حراست و تحت رعایت و نظارت و توجه و عنایت پروردگارند، که از آنها، تمامی بدبختی ها و مصایب و چالش ها و دغدغه ها را بر طرف می کند و آنها را از تمام ناهمواری ها و ناملایمات و

شداید و سختی های بزرگ زندگی نجات می دهد و آنها را از همه ی مکروه حیل ها و نیرنگ و فریب ها و خدعه و دو دوزه باری های دشمنان و بد خواهان، حفظ می کند. خداوند می فرماید:

(خداوند متولی و عهده دار امور کسانی است که ایمان آورده اند. ایشان را از تاریکی های زمخت گمراهی شک و حیرت بیرون می آورد و به سوی نورحق و اطمینان رهنمون می شوند...). البقرة: ۲۵۷

و نیز می فرماید:

(خداوند سرپرست و یاور مومنان است). آل عمران: ۶۸

و همچنین می فرماید: ترجمه:

(یقیناً خداوند از کسانی که ایمان آورده اند، دفاع می کند بی گمان خداوند هیچ خیانتکار ناسپاسی را دوست ندارد). الحج: ۳۸

۸- ایمان به خداوند عزوجل، سبب رضایت و خشنودی خداست: یکی از بزرگترین و سترگ ترین نتایج و دستاورد های ایمان به خدا، به دست آوردن رضا و خشنودی خدا و فراچنگ آوردن نعمت دخول بهشت و بهره وری از رفاهیت و عزت و نعمت و راحت دائم و همیشگی و ابدی و سرمدی بهشت است.

خداوند می فرماید:

(بی گمان، کسانی که ایمان می آورند و کارهای شایسته می کنند، پروردگار شان، آنان را به سبب ایمان) راستین و کار های خداپسند) رهنمود شان می نماید(و در دنیا بر ایمان، استوار و ثابت قدم شان می دارد و در آخرت، به بهشت نابیشان می فرماید(که) جویبار ها در زیر(کاخ های) ایشان در بهشت خوش و پرناز و نعمت روان است؛ در بهشت، دعای مومنان؛ پرودگار!

تو منزهی(از آنچه کافران در دنیا می گفتند) و سلام آنان در آن(خطاب به همدیگر) درودتان باد(ای فرمانبرداران یزدان سبحان)! و ختم دعا و گفتار شان: شکر و سپاس پروردگار جهانیان را سزاست، (ایمان را نصیب ما کرد و از ما خشنود گردید) می باشد). یونس: ۹ - ۱۰؛

برگزیده از کتاب: مجموعه ای کامل از عقاید اهل سنت
تالیف: داکتر مجد مکی
مترجم: فیض محمد بلوچ

جبران خساره از دیدگاه فقه و قانون

قسمت اول:

فیض الله خواجه امانی

موضوع جبران خساره در فقه اسلامی و قوانین وضعی یک بحث بسیار مهم و عمده را تشکیل میدهد. اما تحدید ساحه جبران خساره قابل جبران، از لحاظ فقه و قانون در عده ای از موارد باهم مشابه و در عده ای از موارد از هم فرق دارد. جبران خساره در مسایل مالی، بدنی و معنوی وجود داشته که هر کدام یکی پی دیگر بطور مختصر به بحث گرفته خواهد شد.

جبران خساره و اتلاف مال:

هر کس مطابق احکام شریعت و قانون دارای حقوق میباشد، که میتواند از آن هر نوع که خواسته باشد استفاده نماید. از جمله حقوق تضمین شده یکی هم حقوق مالی است. که باید از تعرض و تعدی مصئون باشد، اما چیز قابل توجه اینکه اگر مال شخصی به ناحق تلف شود حق قانونی و شرعی شخص صدمه بی بیند مسئله جبران خساره مطرح میگردد. که بعداً روی موضوع مذکور تمرکز خواهیم نمود. اتلاف در لغت مصدر از باب افعال از ریشه تلف به معنای نابود کردن، هلاک کردن، تباه شدن یا نیست شدن و از بین بردن است. از دید قانون و فقه: "اتلاف

عبارت است از اخراج چیزی از چیز انتفاعی، به نحوی که منفعت مطلوب و معمول آن از بین برود." **خسارات مادی یا مالی:**

در تعریف خسارات مادی آورده اند که: "خساراتی که به بدن شخص یا دارایی او وارد شده باشد."

همچنان در تعریف خسارات مادی در یک تعریف وسیع تر و کلی تر گفته شده: "خسارات ناشی از کاهش عوامل مثبت دارایی که عبارت از تقلیل ارزش و یا تلف کلیه حقوق و توانایی های شخص از قبیل حق مالکیت و سایر حقوق عینی و مطالبات و حق التالیف و حق اختراع می باشد."

ماده (۷۴) کنوانسیون بیع بین المللی کالا مصوب (۱۹۸۰) ضمن اشاره به زیانهای مالی، ناشی از نقض قرار داد ها، خسارات مادی را چنین تعریف می کند: "خسارات مادی عبارت از هرگونه کاهش در دارایی متضرر در مقایسه با زمان قبل از قرارداد یا هرگونه افزایش در تعهدات فرد می باشد."

در امور جزایی، ضرر و زیان مادی یا مالی خساراتی است که بر اثر ارتکاب جرم به اموال و دارایی مجنی علیه وارد می شود و به صورت کاهش دارایی (از بین رفتن اعیان و اموال یا کاهش ارزش آنها) متجلی می شود، البته باید گفته شود که

از بین رفتن مال گاهی به صورت نابودی کامل اموال و اشیاء و زمانی به صورت کاهش قیمت بوقوع می پیوندد. مثلاً در یک حادثه ترافیکی موتر دچار حریق شده از بین می رود، درین حالت دارایی مالک آن به میزان ارزش موتر کاهش می یابد بناءً متضرر و یا وارث اش میتواند که علیه مقصر دعوای جبران خساره کند. اگر واسطه نقلیه کاملاً از بین نرفته بلکه خساره کم دیده باشد. بازهم مقصر مجبور است که جبران خساره را به اندازه ضرر وارده جبران کند.

اتلاف مال در شریعت زیرعنوان (اتلاف و تسبیب) و اما در قانون وضعی تحت عنوان (مسئولیت ناشی از جرم و شبه جرم) مورد مطالعه قرار میگیرد. و بر قاعده (کسی که موجب زیان دیگری می شود مسئول جبران آن است) استوار است. در زمینه دو نظریه یکی نظریه تقصیر و دیگری نظریه مسئولیت باید به بررسی گرفته شود.

مطلق نظریه تقصیر: "فاعل، زمانی مسئول خسارات ناشی از عمل خود است که در ارتکاب آن تقصیر نموده باشد. بناءً نظریه تقصیر شرط اساسی مسئولیت مدنی میباشد."

برای تحقق نظریه تقصیر لازم است که مقصر عاقل و بالغ بوده عواقب عمل

خود را درک کرده بتواند. یعنی صغیر و مجنون نباشد. به عباره دیگر شرط دیگر تقصیر اینست که فاعل احتیاط لازم را درعمل خود رعایت نکرده باشد. که اثبات این نکته بدوش مدعی می‌باشد.

در رابطه به نظریه مسئولیت باید گفته شود که طبق این نظر هرکسی که به دیگری خسارات وارد کند مسئول جبران آن می‌باشد. بنابر این نظریه برای مطالبه خسارات کافی است که متضرر ثابت کند که خسارات ناشی از فعل طرف می باشد.

از دیدگاه شریعت دو دیدگاه در رابطه به (اتلاف مال) وجود دارد که ذیلاً بدان پرداخته می شود:

۱- اتلاف بالمباشره یا مستقیم و آن عبارت است از الحاق بدون واسطه ضرر به محل تلف (چیز تلف شده).

۲- اتلاف بالسبب، عبارت است از کاری در محلی که منجر به تلف چیزی دیگر شود.

در قانون مدنی افغانستان عین روش قبول شده و مسئولیت ناشی از جرم و شبه جرم که منجر به هلاک و یا استهلاک مال غیر شود تحت عنوان (اتلاف) و (تسبیب) بیان شده است.

چنانچه ماده (۷۵۸) قانون مدنی در زمینه چنین صراحت دارد:

" شخصی که مال غیر را تلف نماید به ضمان ضرر ناشی از آن مکلف می باشد." بدین ترتیب ماده (۷۵۹) قانون مدنی در رابطه به موضوع اضافه میدارد:

" شخصی که مال غیر را خواه در تصرف خودش باشد یا امین او، قصداً و یا بدون قصد تلف نماید، بضمان ضرر ناشی از عمل خود مکلف شناخته میشود."

همچنان ماده (۷۶۴) قانون مذکور مینگارد: " متسبب ضرر وقتی مکلف به تادیه ضمان پنداشته می شود که فعل او منجر به وقوع ضرر شده باشد."

اتلاف مال موارد ذیل را در بر می گیرد.

۱- مباشرت در اتلاف.

۲- اتلاف بالسبب.

۳- فرق بین اتلاف و تسبیب.

۴- کارهایی که در راه عام اتفاق می افتد.

۵- خسارات ناشی از حیوان و جنایت بر حیوان.

موارد اتفاق فقه و قانون در رابطه به جبران خساره:

ماده (۸۵) مجلة الاحکام صراحت دارد که: " الخراج بالضمان، بدین معنی که استحقاق حاصل و ثمره یی به وسیله ضمان صورت میگیرد، بناءً کسی که در مورد اتلاف یک مال به ضمان آن محکوم شدنی باشد اگر از آن منفعتی بدست می آورد مکلف به پرداخت عوض نیست. مثلاً: شخصی حیوانی را می خرد و بعداً با داشتن عیب قدیم آنرا رد می کند اگر از آن استفاده کرده باشد اجرت بروی لازم نمی شود زیرا اگر قبل از رد هلاک میشد خساره آن متوجه او بود نه بایع.

عین موضوع در ماده ۱۱۲ قانون مدنی چنین صراحت دارد:

" فواید و حاصلات مبیعه با تکالیف آن از هنگام انجام عقد به مشتری تعلق میگیرد مگر اینکه موافقه یا عرف به خلاف آن نباشد."

همچنان ماده (۸۶) مجلة الاحکام در رابطه به موضوع چنین نگاشته است:

" الاجر والضمان لا یجتمعان: یعنی اجرت و ضمان یکجا جمع نمی شود."

بنا بر این اصل اگر مستاجر از شرایط توافق شده تجاوز می کند که ضمان بروی لازم شود، اجرت بروی لازم نمیشود. مثلاً: حیوانی را برای انتقال بار تا محل معین به اجرت می گیرد ولی از آن محل تجاوز می کند و حیوان هلاک میشود درینصورت مستاجر باید تاوان حیوان را بدهد، پس اجرت بروی لازم نمیشود و اگر حیوان را سالم تسلیم صاحبش می نماید پس اجرت تعیین شده از مسافت تعیین شده لازم میگردد.

پیرامون موضوع اگر به قانون مدنی نظر

انداخته شود، در ماده (۱۳۶۶) قانون مذکور چنین آمده است:

" اجاره گیرنده از عین اجاره شده به نحوی منفعت می برد که به آن موافقه بعمل آمده باشد در صورت عدم موافقه قبلی عرف جاریه اعتبار دارد."

غرض وضاحت بیشتر لازم است تا انواع خسارات، و جبران ناشی از آن را به بررسی بگیریم:

۱- خسارات ناشی از قرار دادهای:

قرار دادهای انواع مختلف دارد، یکنوع ازین قرارداد همانا تعیین وجه التزام است که به موجب آن مبلغ معینی برای جبران خسارات ناشی از نقض قرار داد، تعیین میشود.

نوع دیگری از قرارداد طبق اصل حاکمیت اراده و حکم ماده (۵۹۳)

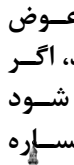
اصولنامه تجارت که چنین بیان میدارد:

" اگر مبلغی در تعهد به نام جبران خساره معین شده باشد از مقدار منفعتی که متعهد له در صورت ایفای تعهد حاصل می نمود اضافه هم شود، محکمه نمی تواند اندازه آن را تنزیل دهد، در صورتی که برخلاف آن را تنزیل دهد، در صورتی که برخلاف آن در قرارداد صراحت نباشد، متعهد له به اخذ مبلغی که به نام جبران خسارات مقرر داشته است به عوض ایفای تعهد مجبور نمی شود، اگر ضرری که متعهد له به آن دچار شود از منفعتی که به نام جبران خساره معین می شود زیاد تر باشد در صورتی که در قرارداد صراحتی بر خلاف آن موجود نباشد

متعهد مجبور است مبلغ اضافی را هم تادیه کند."

۲- خسارت ناشی از تقصیر یا عمل غیر مشروع:

خسارت گاهی از تقصیر بمیان می آید و گاهی از عمل غیر مشروع، لذا برای درک هر کدام بطور جداگانه لازم است تا

توضیحات در زمینه ارایه شود.

خسارت ناشی از تقصیر:

"تقصیر، تجاوز از رفتاری است که انسان متعارف در همان شرایط وقوع حادثه دارد، تقصیر اعم از تعدی و تفریط، واجد و فاقد اهلیت، عمدی و غیر عمدی بودن تقصیر، مسئول پنداشته شده و باید خسارت وارده را جبران نماید."

ماده (۷۷۶) قانون مدنی در زمینه چنین صراحت دارد:

"هرگاه به اثر خطا و یا تقصیر ضرری به غیر عاید گردد، مرتکب به جبران خساره مکلف می باشد."

خسارت ناشی از عمل غیر مشروع:

تنها ایجاد ضرر کفایت نمی کند که مسئولیتی را برای جبران خساره به بار آورد، بلکه فعل زیان بار باید غیر مشروع و غیر متعارف باشد. لذا لازم است تا فعل زیان بار مشروع و غیر مشروع از هم تفکیک شوند. در رابطه به فعل زیان بار غیر مشروع فقره (۱) ماده (۹) قانون مدنی و فقره (۲) ماده (۹) قانون مذکور صراحت دارد که ذیلاً بدان ها پرداخته میشود: مطابق صراحت فقره (۱) ماده ۹ قانون مدنی "تجاوز از حق مستلزم ضمان است." طبق صراحت فقره (۲) ماده ۹ قانون مذکور تجاوز از حق در موارد آتی بمیان می آید:

۱- اعمال مخالف عرف و عادت.

۲- داشتن قصد تعرض بر حق غیر.

۳- جزیی بودن مصلحت

شخص نسبت به ضرری که به غیر وارد می سازد.

۴- غیر مجاز بودن مصلحت.

افعال مشروع و متعارف عبارتند از دفاع مشروع ماده (۱۲۵) کود جزاء تعمیل امر آمر ماده (۱۲۱) کود جزاء و تثبیت حسن نیت ماده (۱۲۲) کود جزاء و همچنان ماده (۷۸۴) قانون مدنی و اجرای اعمال متعارف حق مواد (۱۲۶۹ و ۱۴۰۸) قانون

مدنی می باشد.

جبران خسارت بدنی:

خسارت بدنی، عبارت از رساندن هرگونه ضرر و آسیب به تمامیت جسمی فرد می باشد. یکی از موضوعات مهم که در محاکم بیشتر جنجال برانگیز شده همانا دعوا مربوط به جبران خساره اعمال غیر قانونی و غیر شرعی ضرر رساندن به فرد است.

در فقه موضوعات جبران خساره ضرر رساندن به تمامیت جسمی فرد از طریق تادیه، دیه بیشتر جبران می گردد. اما دیه جنایتی که در شریعت مشخص نشده توسط حکومت با وضع کردن قوانین وضعی تعیین می گردد که البته در پهلوی جبران خساره مادی که مقدار آن تعیین میشود جنبه تعزیر نیز در نظر گرفته می شود مثلاً:

ضرب و جرح، ضرب یا جرح منجر به قطع یا نقصان عضو، ضرب یا جرح منجر به ناتوانی عضو از کار، ضرب یا جرح بمنظور ارتکاب جنحه یا جنایت دیگر، ضرب یا جرح غیر عمدی، جرح یا قتل به اثر جنگ مغلوبه، دادن مواد ضرر ناک و غیر کشنده، تعذیب جسمی یا روانی شاگرد یا کار آموز و غیره میباشد، دولت با در نظر داشت مهم بودن موضوع جبران خساره را در کود جزاء درج نموده که از مواد (۵۷۵ الی ۵۸۴) کود مذکور را دربر میگیرد.

در ماده (۵۸۴) کود مذکور در رابطه به جبران خساره چنین آمده است:

"(۱) در تمام احوال مندرج این فصل (فصل ششم) مرتکب مکلف به پرداخت جبران خساره وارده به مجنی علیه، نیز می باشد.

(۲) هرگاه مرتکب به رضایت خود خساره وارده را جبران نماید و از عمل ارتكابی اظهار پشیمانی نماید و مجرم متکرر نباشد، به چهارم حصه

مجازات جرم ارتكابی، محکوم می گردد.

جبران خساره ضرر معنوی:

ضرر معنوی را تعاریف متعدد داده اند، میر فتح مراغی ضرر معنوی آسیب های را که به جسم و آبروی فرد وارد می شود می داند. موصوف اضافه می کند که "هر فعلی اعم از جرح و قطع که باعث ایجاد نقص ظاهری در بدن یا منافع و در شکل متعارف بدن انسان شود، زیان شمرده می شود و هر عملی که باعث درد غیر طبیعی در بدن انسان شود و تعرض به حیثیت نیز از مصادیق ضرر می باشد."

نجیم جبران در تعریف ضرر معنوی می گوید: "ضرر معنوی ضرر است که به حسن شهرت و اعتبار و معنویات انسان وارد می شود مانند توهین، عیب جویی، مذمت و همچنان تاللمات ناشی از صدمات بدنی."

داکتر کاتوزیان میگوید که: "صدمه بر منافع عاطفی و غیر مالی مانند احساس درد جسمی و رنج های روحی، از بین رفتن آبرو و حیثیت ضرر معنوی است."

خلاصه علما تعاریف زیاد ارایه کرده اند که از تحریر همه آنها نسبت جلوگیری از طوالت کلام خود داری شد.

حال برمی گردیم به اینکه جبران خساره ضرر معنوی چه گونه باید صورت گیرد. در حالیکه عده ای به این نظر اند که ضرر معنوی که صدمه رساندن به حیثیت و آبرو است جبران شده نمیتواند خصوصاً نمیشود که ضرر معنوی را به پول یا توسط اجناس جبران کرد اما عده ای دیگر از علما به این عقیده هستند که اگر مسئله آبرو جبران نشود حد اقل با جبران خساره مادی تا اندازه از درد و الم و فشار روحی کسی که به آن مبتلا شده کاسته خواهد شد.

در نهایت بر می گردیم به منابع جبران خساره ضرر معنوی که در ذیل از آنها یاد آوری خواهد شد.

بدگماني ناوړه خوی او د گمانوړو سرچینه

لیکوال: شمس الرحمن فرخان

په قرآن کې الله ﷻ د بدگماني په اړه پدې ډول څرگندونې کړې دي:

لمړۍ آیت: الله تعالی فرمایي:

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اجْتَنِبُوا كَثِيرًا مِّنَ الظَّنِّ إِنَّكُم بِبَعْضِ

الظَّنِّ لَظَنُونَ﴾^{۱۲} الحجرات:

ژباړه: ائ مؤمنانو له ډېر گمانونو څخه پرېهېز وکړئ ځکه ځينې گمانونو گناه وي.

دوم آیت: بل ځای کې الله تعالی د عايشه رضی الله عنها په مشهوره واقعه کې مؤمنانو ته د ملامتي په شکل وينا کوي او د تادیب ورکولو په خاطر فرمایي چې د بدو خبرو په اورېدلو سره تاسو ولي د بدگماني پرځای نیک گومان نکوئ:

﴿أَوَلَا إِذْ سَمِعْتُمُوهُ ظَنَّ الْمُؤْمِنُونَ وَالْمُؤْمِنَاتُ أَنفُسَهُنَّ

خَيْرًا وَقَالُوا هَذَا إِفْكٌ مُّبِينٌ﴾^{۱۲} النور:

ژباړه: په کوم وخت کې چې تاسې خبرې واورېدئ، نو نارینه او ښځينه مؤمنانو پخپله ولې ښه گومان ونکړ، او ولې يې ونه ويل چې دا ښکاره بهتان دی؟

درېم آیت: الله ﷻ فرمایي:

﴿وَيُعَذِّبُكَ الْمُتَفَقِّهِينَ وَالْمُتَفَقِّهَاتِ وَالْمُشْرِكِينَ وَالْمُشْرِكَاتِ الظَّالِمِينَ يَا اللَّهُ ظَنُّكَ أَلَسَوْهُ عَلَيْهِمْ دَائِرَةً أَسْوَىٰ وَغَضِبَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ وَلَعَنَهُمْ وَأَعَدَّ لَهُمْ جَهَنَّمَ وَسَاءَتْ مَصِيرًا﴾^۶ الفتح:

ژباړه: هغه منافقاني ښځې او

منافقاني نارينه او مشرکاني ښځې او مشرکاني نارينه چې په الله باندې

بدگمانه دي، الله به ورته سخت ترين

خوشحالي او راحت په راوستلو او د زړونو په درملنه کې ځلانده او مهم رول لري او بې له شک دا دواړه هغه څېزونې دي چې ټول خلک يې په تلاش کې دي.

د بدگماني مفهوم:

بدگمان هغه دی چې د ښو نېسانو څخه حاصلېږي، کله چې دا نېسانې ضعیفه وي نو توهم ورته وايي لیکن که قوي شي نو د علم درجې ته رسېږي. گمان هغه ضعیف اعتقاد ته وايي چې سرچېنه او دلیل يې معلوم نه وي. نو د بد گماني معنا دا شوه چې هغه بې بنسټه منفی سوچ، بد نظر، ناوړه فکر او ناسم تصور چې انسان يې يا د الله ﷻ، يا خپل ځان او يا هم د بل مؤمن په اړه لري.

بدگماني دېته وايي چې يو څوک خپل زړه له ناوړه گمانونو څخه ډک کړي تردې چې په ژبه او بدن يې را څرگند شي لکه اشارې کول، عیب جن کول، طعنه لگول، غیبت او نفرت کول. همدارنگه شرايخ ته د خپر په اړخ باندې ترجیح ورکول او ورباندې باور کول.^{۱۱}

بدگماني د اسلام له نظره:

د اسلام مبارک دين انسان ته د نورو لارښوونو ترڅنګ د بدگماني په اړه هم ډېرې لارښوونې کړې دي. د اسلام له نظره بدگماني د بدعمله انسان او کافر صفت کېدلای شي، او دا هغه بد صفت دی چې انسان په گناه او آن تردې چې په شرک کې واقع کوي او د لعنت او عذاب مستحق يې ګرځوي.

په هره انساني ټولنه کې کله ناکله داسې امراض خپرېږي چې ددې ټولنې د بدبختۍ او هلاکت لامل ګرځي. دا امراض کله جسدې وي او کله نفسي. د جسدې ژر تر ژره درملنه کېږي ځکه خطري يې ښکاره او ژر محسوسېږي لیکن ددې په پرتله نفسي امراض هم له جسدې امراضو څخه په خطر کې کم ندي ځکه دا هم يوه ټولنه د ډېرو ناخوالو سره مخامخ کوي، ناوړه کړنې رامنځته کوي او پایلې يې ډېرې بدې وي.

زمونږ افغانی ټولنه هم د نورو ټولنو په څېر د ناوړه خوښوونو څخه خالي نده چې يو يې بد گماني او ناسم فکر ده.

بدگماني هغه رواني رذيل خوی او صفت ده چې ناوړه اغېزې يې اول پخپله په همدې شخص او بيا په اطرافيانو راګرځي. نه تنها د اسلام له نظره گناه ګڼل کېږي: بلکې د انسان ټوله زندګي ترخه او لالېانده کوي.

دا رذيل صفت زمونږ د ټولنې په وګړو کې تردې حده خپور شوی چې ډېر کم خلک ترې محفوظ پاتې دي. او ددې څېړنې اصلي لامل همدا دی چې دا ناوړه پدیده خلکو ته وروپېژنو، د هغې زيانونو وړ په ښه کړو او په پايله کې د حل لارې چارې ولټوو ترڅو د يوې ډاډمنې فضاء په رامنځته کولو سره مونږ ټول د نیکمرغۍ او سکون په چاپېريال کې ژوند وکړو او د خوشحاليو نه ډک وخت تېر کړو.

دا موضوع ځکه ډېر اهميت لري چې د

عذاب ورکړي، د الله غضب او لعنت دی پر دوی باندې او الله دوی ته بدترین ځای چې دوزخ دی تیار کړی.

ددې آیت نه دا معلومېږي چې په الله بدگماني د سخت عذاب، الهي غضب او د لعنت لامل ګرځي.

همدارنګه پیغمبر ﷺ فرمایلي: «إِيَّاكُمْ وَالظَّنَّ، فَإِنَّ الظَّنَّ أَكْذَبُ الْحَدِيثِ»^(۲)

ژباړه: ځان وساتئ له بدگمان نه ځکه د ډېرو دروغو لامل ګرځي.

له دې حدیث څخه مطلب داده چې د بدگماني له لارې چې څومره دروغ ویل کېږي، هغومره په عامو خبرو کې نه ویل کېږي.^(۳)

نوپدې مبارکو آیتونو کې الله ﷻ له بدگمان څخه منع کړي یو ددې لپاره چې په ګناه کې واقع نشو. همدارنګه د احادیثو څخه معلومه شوه چې بدگماني یو مذموم صفت دی چې انسان په ډول ډول ګناهونو اخته کوي. او په مجموع کې ددې ټولو لارښوونو څخه دا په ډاګه شوه چې هغه وخت انسان په بدگمان ګڼل کېږي چې کله ورباندې عمل وکړي، را څرګند یې کړي او خبرې ورباندې وکړي.

د بدگماني مراتب:

لومړی: په الله ﷻ بدگماني له ټولو خطرناکه بدگماني هغه ده چې په الله ﷻ باندې وشي. او هغه داده چې –والعیاذ بالله– الله په مونږ رحم نکوي، ګناهونه نه ښي، مونږ سره د ستونزو په هموارولو کې مرسته نکوي، دخپل دین نصرت نکوي او دښمنانو شکست نه ورکوي، دا او

ددې په څېر نورې بدگمانیاې ددې آیت تفسیر کېدلای شي چې الله ﷻ فرمایي: ﴿وَذَلِكُمْ ظَنُّكُمُ الَّذِي ظَنَنْتُمْ بِرَبِّكُمْ أَرَدْتُمْ أَنْ تُصَبِّحُوا مِنَ الْآخِرِينَ﴾^(۴) = فصل: ۲۳

ژباړه: او دا ستاسو هغه بدگمان وو چې په الله مو کړی وو، نو هلاک یې کړی او تاوانیان شؤ. دا آیت دهغو کافرانو په اړه دی چې په الله

دا گمان کوي چې هغه له ډېرو هغو اعمالو چې دوی یې کوي ناخبره دی، نو چې کله به دوی باندې د قیامت په ورځ خپل د بدن غړي ګواهي ووايي نو بیا به پوه شي چې دې بدگمان هلاکت ته ورسول.

په بل ځای کې د منافقینو په اړه چې په الله بدگمانه دي داسې فرمایي: ﴿يُطْشُونَ بِاللَّهِ عِزَّ الْحَقِّ طَنَ الْكِبْرِيَاءِ﴾^(۵) آل عمران: ۱۵۴

ژباړه: په الله ناحقه د جاهلیت په څېر شکونه او گمانونه کوي.

په الله د بدگماني یو څو بېلګې:

✓ **زمونږ په هیوادوالو کې ډیر وروڼه د الله له رحمت څخه مایوسه لیدل کېږي، او حال دا چې مایوسي د کافرانو صفت دی.** الله تعالی فرمایي: ﴿وَلَا تَأْتِسُوا مِنْ رَوْحِ اللَّهِ إِنَّهُ لَا يَأْتِسُ مِنْ رَوْحِ اللَّهِ إِلَّا الْقَوْمُ الْكَافِرُونَ﴾^(۶) یوسف: ۸۷

✓ **ژباړه:** مه مایوسه کېږئ د الله له رحمت نه ځکه د الله له رحمت نه یواځې کافران مایوسه کېدلای شي. معنا دا شوه چې د الله له رحمت نه مایوسي دا په الله بدگماني ده.

✓ **الله ﷻ د رزق په وېش کې حکیم ذات دی.** نو د الله په وېش او تقسیم ناخوښي، په الله بدگماني ده

✓ **د خیر او شر په تقدیر باور نه کول او شکایت کول، همدارنګه ناخوښي څرګندول.**

په الله بدگماني ده

✓ **په خپل حالت او ژوند ناراضی، په الله بدگماني ده**

✓ **داسې فکر کول چې هر عمل د انسان مجازات او مکافات نلري، یا ښه او بد سره برابر دي، دا په الله بدگماني ده**

✓ **که الله د خپلو ګناهونو ښوونکی او په سختو کې کمک کونکی اونه ګڼئ، دا په الله بدگماني ده.**

دوهم: په مسلمانانو بدگماني:

بدگماني د بې باوره او کمزوري زړه په نتیجه کې رامنځته کېږي، ځکه چې د کمزوري انسان هرکله په فکر کې کومه خبره تېره شي سمدلاسه ورباندې باور کوي او زړه ته یې ښکته کوي، د شر او فساد طرف ته نسبت ورکوي. د حقارت په نظر ورته کوري او عزت

یې نه کوي حقوقو کې کوتاهي کوي آن تردې چې غیبت یې شروع کوي، ټول دغه کارونه سرچینه له بدگمان او بد نیت څخه اخلي او د هلاکت سبب ګرځي.

دا ډول بدگماني ننۍ زمانه کې په خورا پیمانه زیاته شوې چې د ټولنې هر وګړی ترې زوږېږي او د ناوړه اغیزو څخه یې تقریباً ټول متاثره شوي. لکه څرنګه چې په الله بدگماني ناروا ده همدارنګه په بل مسلمان ورور هم ناروا ده. اسلام عموماً د ټولو هغو بدو خوښوونو مذمت کړی چې د هغو په وجه انسانان له تکلیف او ستونزو سره مخامخ کېږي.

بدگماني پر بل مسلمان حسد او بغض رامنځته کوي، له همدې کبله د الله رسول ﷺ فرمایلي: ((إِيَّاكُمْ وَسُوءِ الظَّنِّ فَإِنَّ الظَّنَّ أَكْذَبُ الْحَدِيثِ وَلَا تَحْسَسُوا وَلَا تَجَسَّسُوا وَلَا تَحَاسَدُوا وَلَا تَدَابَرُوا وَلَا تَبَاغَضُوا وَكُونُوا عِبَادَ اللَّهِ إِخْوَانًا))^(۷)

یعنې که بدگماني مو وکړه نو بیا به د یو بل څارنه او جاسوسي کوئ او په نتیجه کې به یې حسد، بغض او عداوت رامنځته کېږي. لدې حدیث څخه دا ښکاره معلومېږي چې ددې ټولو ناوړه صفاتو سرچینه د بدگماني څخه کیدلای شي.

په مسلمانانو د بدگماني یو څو بېلګې:

✓ **که غریب ته دئ په سپکه وکتل، دا په مسلمان بدگماني ده**

✓ **که بې له څېړنې دئ په مسلمان نیوکه وکړه، دا په مسلمان بدگماني ده**

✓ **شکوکه او بې ځایه ډېرې څارنې کول، دا په مسلمان بدگماني ده**

✓ **یو تر بله مېنه نه کول او یو د بل خیرخواهي نه لټول، دا په مسلمانانو بدگماني ده**

✓ **غیبت کول او دا ویل چې د فلان نیت خراب ده، دا په مسلمان بدگماني ده**

د بدگماني لاملونه:

✓ **د الله تعالی نه لرې والی او د هغه ښکلو نومونو او صفتونو څخه بې خبري**

✓ **د زړه کراهیت، نفرت او بدبیني**

✓ ناپوهي او بې ځايه شکونه

✓ سوء تفاهم او نیمګړي معلومات

✓ بې باکي او خوشباوري

دا او ددې په څېر نور څیزونه د بدګماني په رامنځته کولو کې مهم رول لري. د لنډیز له کبله غواړم د یوې بېلګې په ذکر کولو سره دا ټول نقاط ښه واضح کړم:

ډېر وخت بدګماني لدې هم منځ ته راځي چې طرفین په خبره یا کړنه سره پوه نشي. نو بې لدې چې وضاحت وکړي او حقیقت راڅرګند کړي یو په بل بد ګمانه شي. ناسم افکار یې ذهن ډک کړي او د بدلې اخستلو یا د سپکولو فکر شروع کړي.

پدې اړه یو مشهور حدیث دی چې امام بخاری رحمه الله روایت کړی چې مفهوم یې دا دی: د رمضان میاشت وه او رسول الله ﷺ په اعتکاف کې ناست وو، خواته یې خپله بی بی راغله نو د رخصتیدو پرمهال دوه صحابه کرام په نبي ﷺ تېر شول او سلام یې واچو، نبي ﷺ سمدستي ورته وویل اودرېږئ! دا ښځه چې ماسره موولیده دا صفیه زما ښځه وه. هغوی حیران شول، وای سبحان الله! ائ د الله رسوله که په ټوله دنیا بدګمانه شو خو په تا به نشو! پیغمبر ﷺ ورته وویل چې شیطان انسان ته وسوسې وراچوي او زه ویریدم چې ستاسو په زړه کې څه تېر نشي. «۵» دې خبرې ته عمر رضی الله عنه هم داسې اشاره کړې: (من أقام نفسه مقام النهم فلا يلومن من أساء به الظن) «۶»

وای چا چې خپل ځان د شک او تهمت له ځای څخه ونه ساته، نو بیا دې نه ملامتوی هغه څوک چې بدګماني پرې وکړي.

پدې آثارو کې دې خبرې ته اشاره ده چې هېڅ وخت باید خپلې خبرې او مواقف د بې باکي او خوشباوري په وجه ګونګ پرې نږدو بلکې وضاحت یې وکړو، ناپوهي، شکونه او سوء تفاهم باید له منځه یوسو همدارنګه باید د تهمت له ځایه څخه هم ځانونه لرې وساتو ترڅو نور انسانان پخپل ځان بدګمانه نه کړو.

د بدګماني ناوړه پایلې:

انسان بد اخلاقه کوي

بدګماني پخپله بد اخلاقي ده او بدګمانه انسانان د بدو ارادو په لرلو سره بد رد وایې، تل شکی شبهي ښکتنځا، غلط الفاظ، سپکې خبرې کوي، چل او فریب باندې لاس پورې کوي او که باقدرته وي نو په ظلم او ناحقه سزاګانو هېڅ دریغ نه کوي. زمونږ په ټولنه کې ډېر کم انسانان داسې پیدا کېږي د بل سره د هوکه او فریب و نکړي، په نتیجه کې د خلکو باور او ښه ګمان هم لمنځه تللی او د ټولنې ټول وګړي پریو بل بې باوره دي او ډېر کم خلک د بل خیرخواهي غواړي.

که چېرې یو انسان د بل انسان په اړه ښه فکر او ښه ګمان ولري هغه هېڅکله د هغه په وړاندې بد اخلاقي نکوي او نه هم داسې حرکت کوي چې هغه ته تکلیف ورسېږي. د تېروتنې او سهو په صورت کې له ښې او زغم څخه کار اخلي او بهترين مسلمان هم هغه دی چې بل مسلمان د هغه له هر ضرر نه په حفظ او امان کې وي. «۷»

بې له شک بدګماني پل ده د لویو بد اخلاقو او ناوړه خوښوونو ته.

انسان بد عمل او کبیره ګناه نه رسوي

د بدګماني په نتیجه کې انسان په ډول ډول ناوړه او بدو کړنو اخته کېږي چې الله پدې آیت کې ذکر کړي: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اجْتَنِبُوا كَثِيرًا مِّنَ الظَّنِّ إِنَّ بَعْضَ الظَّنِّ إِثْمٌ وَلَا تَجَسَّسُوا وَلَا يَغْتَب بَEُضْءُكُم بَEُضْءًا﴾ المحجرات: ۱۲

يعني ائ مؤمنانو بدګماني مه کوئ ځکه په ګناه کې به اخته شئ، جاسوسي مه کوئ او د یو بل غیبت څخه لاس واخلي. ډېرو مفسرینو دې خبرې ته اشاره کړې چې د آیت څخه دا معلومېږي چې بدګماني د ډېرو لویو ګناهونو لامل ګرځي.

کورني مشکلات رامنځته کوي

د کورني شخړو او جنجالونو غټ لامل بدګماني ده او پدې مرض اخته انسانان تل د ناسم فکر له کبله په ټولنیزو او کورنیو شخړو کې ښکیل کېږي، تل یو بل ملامته وي او د حل لاره ترې ورکه وي. کله هم چې ښځه

پدې پوه شي چې خاوند یې پرې بدګمانه ده هغه همیشه زورېږي حواس یې تل خراب او د ډار په فضاء کې ژوند تېروي. هغه بې چې پلار یې پرې بدګمانه وي هغه له پلار سره محبت نکوي او چانسونه لټوي ترڅو ترې خپل انتقام واخلي.

د مسلمانانو ترمنځ بې اعتمادی، رامنځته کوي:

کله چې د انسان په زړه کې بدګماني او بد نیت را پیدا شي نو په زړه کې شکوک او شېبې لوبېږي، او دا شکوک بیا داسې حالت ته ورسېږي چې په دروغو سره بدل شي ځکه په داسې څېزې باور کړی چې هېڅ حقیقت نلري. بد نیته خلک هېڅکله د ځان لپاره ملګري او همکاران نشي پیدا کولی، له هر چا څخه په ډار او شک کې اوسېږي او نشي کولای په بشپړه توګه په ټولنیزو چارو کې ونډه واخلي.

د زړه په مرض اخته کېدل

بد ګماني، بد نیت او منفي فکر انسان له داخل نه سوزوي او رواني سیستم یې ګډوډوي، په رنگارنگ سوچونو، اضطراب او خستګي اخته کېږي. خپل ځان نه رانیولې شاوخوا ټول خلک ورته بدعمله سپک او بې عزته ښکاري، نو لدې کبله دا ژوند ورباندې ترېخ تېږېږي، سکون او آرامی څخه محروم پاتې کېږي او له ژوند څخه کله هم خوند نشي اخیستلی.

د بدګماني علاج

لمړی: ښه ګمان کول

ښه ګمان هغه ښه صفت دی چې انسان له ډېرو کړاونو او امراضو څخه په امان کې ساتي، سکون او راحت وربښي او له جنجالونو او شخړو څخه یې لرې ساتي.

عمر بن الخطاب رضی الله عنه فرمایي: (لا تظنن بکلمة خرجت من أحد سوء وأنت تجد لها في الخير محتملاً) «۸»

ژباړه: هېڅکله د بل له خبرې غلط مطلب مه اخله ترڅو چې ورته ښه اړخ پیدا کولی شئ.

مسلمان باید همیشه په خپل ورور نیک گمان اووسي او کله هم چې په فکر کې بدگمان راشي باید ژر تر ژره اعوذ بالله ولوستل شي او فکر بدل کړل شي، او کله هم باید شیطان ته وخت ور نکړو چې ذهن مو خراب کړي. ښه گمان هغه څیز دی چې انسان په راحت کې کوي.

د ښه گمان مطلب دا هم ندی چې غافل اووسو او احتیاط اونکړو په ځانګړي ډول که څوک ونه پېژنو، دا لازم ده د احتیاط دقت او زیرکتیا سره سم ښه گمان وکړو.

دوهم: عذر ټول

دا یو غوره صفت دی چې یو چا ته عذر ولټول شي او هغه د ناسمې ګرڼې په کولو معذوره او ګڼل شي. په حدیث شریف کې داسې راغلي: (عن عبد الله بن عمر بن الخطاب أن رجلاً أتى رسول الله صلى الله عليه وسلم فقال: يا رسول الله إن لي خادماً يسيء و يظلم أفأضربه؟ قال تعفو عنه كل يوم سبعين مرة).^۹ مفهوم: نبي ﷺ ته یو نفر راغی چې د خپل خادم په اړه یې شکایت اوکړ چې هغه بدې او ظلم کوي نو آیا زه یې وهلې شم؟ نبي ﷺ ورته جواب ورکړ: اویا وارې یې په ورځ کې معاف کوه.

همدارنگه ابی قلابه رضی الله عنه فرمایي: (إذا بلغك عن أخيك شيء تكرهه فالتمس له العذر جهداً فان لم تجد له عذراً فقل في نفسك لعل لأخي عذراً لا أعلمه).

ژباړه: که د ورور څخه دې ناسم څه دروړسېدل نو عذرو ته اولتوه او که د عذر ورته پیدا نکړ نو بیا په زړه کې داسې اووايه چې عذربه اولري خو ماته به نوي معلوم.

نو د یوې تېروتنې په لیدو یا د یو خبر په رسېدو په چا حکم لګول یا بدگمانه کیدل دا بې انصافي ده، باید د خپلو خوړو مسلمانانو لپاره خپل زړونه پاک کړو او تل د عذر په لټولو په هغوی ښه گمان اوکړو.

درېیم: څرګندونه او وضاحت کول

څرګندونه او وضاحت د بدگمانی په

ختمولو کې مهم رول لري، که څوک غواړي چې خلک پرې بدگمانه نشي باید هر مشکوک موقف واضح کړي او پخپله هم د شک او تهمت له ځایونو ځان وساتي. او ددې ښه بېلګه هغه د امام بخاري رحمته الله علیه حدیث دی چې په څلورم مبحث کې شوی. پدې حدیث کې ښکاره پند او نصیحت امت ته دادی چې نورو ته باید خپل حالت واضح کړو ترڅو زموږ په اړه د هغوی په زړونو کې څه تېر نشي. یواځې پدې باید څوک خوشباوره نشي چې په نورو د خپل ځان گمان وکړي او دا ووايي چې زه خو مخلص او پاک انسان یم د نورو په کیسه کې نه یم او نه د چا غم راځي! که دچا غم د ونګر سمدستي ورته شیطان په زړه کې وسوسه اچوي نو خلک دې پر ځان بدگمانه کړل بیا ستا په شخصیت خلک باوره نکوي او خپل حیثیت له لاسه ورکوي.

همدارنگه هغه حاکم چې په چا د سزا فیصله کوي باید د تهمت ختمولو په خاطر د محکوم انسان جرم خلکو ته واضح او بیان کړي ترڅو په آینده کې دواړه حاکم او محکوم له کوم تهمت او خطر سره مخامخ نشي.

په معاملاتو کې بدگمانی د بې باکي، خوشباوري او نیمګړې پوهې په نتیجه کې رامنځته کېږي، ډېرې شخړې او لانجې لدې رامنځته کېږي چې کله هرڅه ښکاره او واضحه چاته او نه ښودل شي. نو لازم ده چې د ښکاره هراړخیزو خبرو، پیسو شمېرلو، سند لیکلو او شاهدانو په درلودلو سره بدگمانی ته لاره همواره نشي.

که چانه دې پیسې بې له شمېرلو واخیستې او بیا وروسته کمې وې نو د هغه ملامتول دا بې انصافي او بدگمانی ده!

پایله:

ددې څېړنې لنډیز، لاسته راوړنې او پایلې پدې ډول دي:

ناروا او بدگمان هغه دی چې باور پرې وکړل شي او په کړنو کې را څرګند شي او د مؤمن په بدوالي بې له یقین څخه حکم وکړل شي. قرآن نه یواځې له بدگمانی نه منع کړې، بلکې ناوړه اغېزې یې هم راپه گوته کړي دي.

له ټولو ناوړه او خطرناکه بدگمانی په الله ﷻ باندې کیدلای شي.

اصل په انسانانو کې اعتماد، کرامت او براءت دی.

له گناهونو څخه د بچ کېدو لپاره باید زمینه برابره کړو، بدگمانی بد اخلاقي ته د رسیدلو لاره ده.

دنیا کې معامله متقابلې ده. که په نورو ښه گمان وکړو: په مونږ به هم ښه گمان وکړي، او که بدگمانه اووسو نور به هم همداسې فکر کوي. که اوځانډو، مهربانه اووسو او ښه نیت ولرو، شاوخوا به ټول خلک همداسې وینو.

الله ﷻ د مونږ ته توفیق راکړي چې ټول بد گمانونو په ښو گمانونو تبدیل کړو.

سرچینې:

- ۱- موسوعة نضرة النعيم في مكارم اخلاق الرسول الكريم- عدد من المختصين (سوء الظن)، همدارنگه (الروح لابن القيم ص: ۲۳۸).
- ۲- صحيح البخاري- محمد اسماعيل البخاري حديث نمبر ۴۸۴۹.
- ۳- عمدة القاري شرح صحيح البخاري - بدرالدين العيني، حديث ۴۲۷۶.
- ۴- صحيح البخاري، حديث نمبر ۵۷۱۷.
- ۵- صحيح البخاري، حديث نمبر ۱۹۳۰.
- ۶- موسوعة الأخلاق الإسلامية- إعداد: مجموعة من الباحثين، مبحث سوء الظن. اگر چې دا اثر ضعیف هم دی.
- ۷- دا ددې حدیث مفهوم دی (المسلم من سلم المسلمون من لسانه ويده) متفق علیه.
- ۸- نهج البلاغه، عبد الحمید عزالدین ۳۶۶ نمبر اصل.
- ۹- مسند احمد بن حنبل، حديث نمبر ۵۶۳۵.

نور

۱۴۰۱

۴۲

صلح خواست جامعه ما است

غلام حسن زاهدی

مقدمه:

صلح به عنوان بزرگ‌ترین ضرورت جمعی و مهم‌ترین خواسته‌ی تاریخ بشر بوده است. با رشد آگاهی و پیچیده شدن روابط جمعی، اهمیت این امر مهم بیشتر احساس می‌شود. انسان‌ها بنا به ویژه گی‌های خاص شان، تنها در ایجاد روابط جمعی، قادراند تا زندگی شان را دوام دهند. چون، به تنهایی نیازهای گسترده‌ی شان را برآورده نمی‌توانند. در این میان، صلح مناسب‌ترین بستری است، که این روابط جمعی از آسیب‌پذیری در امان مانده و مصونیت خود را حفظ می‌کند. جنگ، خشونت، بی‌عدالتی، تبعیض و نابرابری‌های اجتماعی که نفی کننده‌ی صلح اند، عملاً زندگی جمعی را به چالش می‌گیرد و روند طبیعی و سازمانده‌ی شده‌ی توسعه را کند می‌سازد. هرگاه خشونت گسترده شود، فضای صلح را در دایره بزرگتر تهدید می‌کند؛ در این صورت، نه تنها که جامعه مسیر سازندگی را طی نمی‌کند، بل تمام ظرفیت‌ها در جهت بدبختی جامعه کار گرفته می‌شوند. از باب مثال، جوامعی که در شرایط جنگی به سر می‌برد، بیشترین امکانات در جهت تخریب و ویرانی؛ کشتار و نابودی ظرفیت‌های انسانی و مالی مورد استفاده قرار می‌گیرند. نمونه‌ی واقعی این واقعیت تلخ، افغانستان است. مطابق آمارهای داده شده، این کشور چه در دوران جنگ‌های داخلی و چه بعد از شکل‌گیری نظام جدید، بیشترین هزینه‌ها را در بخش نظامی و امور جنگی داشته است. همین امروز، بیشترین کمک‌های

جامعه جهانی در بخش نظامی و مهار شرایط جنگی به مصرف می‌رسد. این درحالی است که بخش‌های غیر نظامی به بودجه‌های هنگفت نیازمند اند. چون افغانستان یکی از کشورهای عقب مانده‌ای است که سطح رفاه و کیفیت زندگی مردم در پایین‌ترین حد قرار دارد. جنگ و خشونت، بزرگ‌ترین عاملی است که هم چنان این کشور در عقب‌مانی و در شرایط توسعه نیافتگی می‌خکوب گردد. برهیچ کسی پوشیده نیست، هر سلاحی که کار گرفته می‌شود و درگیری که رخ می‌دهد، بر علاوه از تلفات انسانی آن، لقمه‌های نان از افراد گرسنه گرفته می‌شود. شرایط جنگی بستر و ویروس داری است که ظرفیت رفاه‌سازی را به نابودی می‌کشاند.

تعریف صلح:

صلح به معنای شایسته و مناسب بودن امری با در نظر گرفتن پیامدهای آن، مصلحت، درست کاری، نیکوکاری، (در قدیم) سودمند بودن، فایده داشتن، خیر و نیکی را گویند. به عبارت دیگر صلح در لغت به معنای مصالحه و مصالح، مسالمت و هم‌زیستی را افاده می‌کند که بر خلاف مخاصمه و خصومت است.

صلح از دیدگاه اسلام:

از دیدگاه دین مقدس اسلام که در حقیقت معیار دیدگاه هر مسلمان است، واژه و کلمه‌ی زیبای صلح یکی از کلمات قرآنی بوده و در قرآن عظیم الشان در معانی و مفاهیم متعددی هم‌چو اصلاح، اتفاق و همبستگی، رفع خصومت و دشمنی، نعمت، منفعت، گذشت و غیره استعمال شده که

همه این مفاهیم متضمن و در بر گیرنده سعادت جامعه‌ی بشری می‌باشند. صلح اصل، اساس و قاعده‌ی جاویدان و پایداری جهان و طبیعت است و جنگ حالتی است متضاد، زیرا در شرایط صلح و امنیت به رشد و تعالی و رسیدن به تفاهم و هم‌سویی آسان‌تر و بشر به حق و حقیقت گرایش و علاقه‌ی بیشتر پیدا می‌کند، اما در نتیجه‌ی جنگ، همه داشته‌های مادی و معنوی به نوعی آسیب‌پذیر می‌شوند.

ازین‌رو صلح، صفا و صمیمیت و زندگی مسالمت‌آمیز در رأس برنامه‌های دینی قرار داشته و قرآن عظیم‌الشأن همواره بر احیا و تداوم آن دستور داده و آن را مایه‌ی خیر و نیک‌بختی‌های جامعه‌ی بشری شمرده و می‌فرماید که ﴿وَالصَّلَاحُ خَيْرٌ﴾ صلح و آشتی بهتر است.

این جمله‌ی کوتاه و پر معنی گرچه در مورد اختلافات خانوادگی در آیه‌ی فوق ذکر شده، ولی بدیهی است یک

قانون کلی و عمومی و همه‌گانی را بیان می‌کند که در همه جا اصل نخستین، صلح و صفا و دوستی و سازش است.

نزاع، کشمکش و جدایی برخلاف طبع سلیم انسان و زندگی آرام بخش او است. صلح و ایجاد فضای مسالمت‌آمیز یکی از وجایب و مسؤولیت‌های هر

مسلمان است، زیرا خداوند می‌فرماید: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا خُذُوا حُلُمًا بَيْنَ أَيْدِيكُمْ﴾ (الحجرات: ۱۰)

در میان برادران تان صلح نمایید. صلح دستور الهی ﴿فَصَلِّحُوا بَيْنَ أَخَوَيْكُمْ﴾ دعای ابراهیمی ﴿رَبِّ اجْعَلْ هَذَا بَلَدًا آمِنًا﴾ = البقرة: ۱۲۶

سنت محمدی ﷺ {صلح حدیبیه} و از قدیمی ترین نیازها و آرمان های بشریت به ویژه میهن دوست داشتنی ما افغانستان است.

صلح ضامن مصونیت، تأمین امنیت، برقراری عدالت و حفظ آزادی ها و ارزش های مادی و معنوی انسانی است و سرانجام به گفته ی یکی از دانشمندان "صلح در اسلام مسأله ی اصیل و ریشه دار است و پیوندی ناگسستنی با طبیعت اسلام و نظریه ی عمومی و کلی آن درباره ی جهان و زندگی انسان دارد. اسلام دین همبستگی و وحدت و یگانگی بزرگ در سراسر جهان عظیم و پهناور است. آموزه ی توحید، قرار داشتن همه هستی در تحت تدبیر واحد و حکیمانه الهی، پیوند نسلی همه آدمیان به یک پدر و مادر و اشتراک خانوادگی همه انسان ها، حرکت جهان و انسان به سوی غایت واحد الهی، وجود فطرت یگانه ی همبستگی جهانی در اسلام است."

باید گفت که از دیدگاه دین مقدس اسلام تأمین صلح و آسایش و زندگی مسالمت آمیز مسؤولیت ایمانی و وجدانی هر انسان اعم از مرد و زن می باشد و نیز می توان از حضرت ام سلمه به عنوان بانوی که نقش مؤثری در صلح حدیبیه ایفا نموده یادآوری نمود.

نیاز مردم افغانستان به صلح:

کشور عزیز ما افغانستان از مدت ها بدین سو تحت عناوین مختلف در آتش خانمان سوز جنگ و بدبختی، مظلومانه می سوزد و بخش اعظم هست و بود آن به گونه ی صدمه و آسیب دیده و سرانجام هزارها انسان مظلوم اعم از زن، مرد، خرد، بزرگ و حتی اطفال معصوم و بی گناه جان های شیرین خود را از دست داده اند و این روند هنوز هم خاتمه نیافته، بلکه به سرعت ادامه دارد. پس برهر انسان با احساس،

با درک و دلسوز لازم است تا با استفاده از امکانات دست داشته در خاموش ساختن کامل و یا حداقل کاهش شعله ی این آتش افروخته شده اقدام نموده، وجبیه و مسؤولیت ایمانی، وجدانی و میهنی خویش را انجام دهد.

زندگی، کار و صلح هر سه با هم وابسته می باشند. طوری که برای زندگی کردن ضرورت به کار است، اگر کار نباشد زندگی به پیشبرده نمی شود و به جریان زندگی لطمه وارده شده فقر و بیکاری اوج خواهند گرفت.

بخاطر ادامه دادن کار و زندگی به صلح و امنیت نیاز است. پس نخست باید در یک جامعه صلح وجود داشته باشد تا در آن جامعه شهروندان بتوانند کار و تلاش نمایند و به وسیله کار معیشت زندگی خود را تأمین کنند. بناءً صلح اگر نباشد زمینه برای هیچ کدام از این دو مساعد نخواهد بود.

انسان زمانی به ارزش و اهمیت صلح پی می برد که در زندگی خود با بدبختی، ناامنی، بی بندوباری، بی عدالتی و مشکلات اجتماعی روبه رو شود. صلح بنیاد زندگی انسانی را تشکیل می دهد. پیشرفت، ترقی، آرامی، خوشی و خوشبختی در پرتو صلح به وجود می آید. در جای که صلح و امنیت برقرار باشد، آن جا آرامی و خوشبختی است. همه مردم به خیال راحت به کار خویش مصروف می شوند و جوانان و نوجوانان نیز با خاطر آسوده می توانند به درس و تعلیم خود ادامه بدهند. در جای که صلح و امنیت نباشد، تمام مشکلات و بدبختی ها رشد نموده و دامن گیر جامعه ی بشریت می شود.

لذا صلح در هر صورت و با هر کسی باشد، مطلوب و پسندیده است. صلح مقدمه ی امنیت و امنیت شرط هر موفقیت است. راست است که هیچ زمانی کشور و جامعه ما تا این اندازه به صلح نیاز نداشته و شرایط سیاسی در داخل و خارج افغانستان به این پیمانانه برای صلح، مساعد نبوده است.

مردم افغانستان به صلح و امنیت نیاز

جدی دارد، زیرا چندین دهه است که در میان جنگ و مشکلات می سوزیم. جنگ و خشونت تمام فرصت ها را از مردم و به ویژه جوانان این مرزوبوم گرفته و مردمان را بی برنامه و عقب مانده در بین کشورهای جهان نگهداشته است. بنابر این نیاز جدی به صلح با عزت و با آبرو داریم که بتواند همه اقشار مختلف جامعه در پرتو قانون اساسی کشور زندگی صلح آمیز داشته باشند.

اهمیت و کارکرد اجتماعی صلح در چند نگاه:

پدیده ی صلح یک ضرورت اساسی زندگی شمرده می شود. یعنی اهمیت این مهم در روابط عمومی و جمعی معنا پیدا می کند. به صورت مشخص عمده ترین کارکردهای عملی صلح قرار ذیل است:

۱- صلح زمینه ساز روابط سالم

اساساً صلح اساسی ترین زمینه ی است که در آن روابط سالم جمعی شکل می گیرد. چون فضای صلح آمیز به زمینه ها و شرایط اجتماعی اطلاق می گردد، چه از هرنوع خشونت ذهنی، گفتاری و فیزیکی که روابط اجتماعی را تهدید و مختل می سازند، به دور باشد. البته جامعه در هر شرایط، میزانی از خشونت را تجربه خواهد کرد، اما اگر گراف خشونت بالا رود و نظم اجتماعی را به خطر مواجه کند، فضای صلح را نیز شکنند می سازد. پس یکی از کارکرد واقعی صلح، ایجاد روابط سالم اجتماعی است. که سبب آرامش ذهنی می گردد. مثلاً، اگر افراد یکدیگر را زخم زبان دهد و یا به سادگی با حرف های خشونت بار و زشت اشتباهات یکدیگر را به رخ خود ها بکشاند، قطعاً آرامش و مصونیت ذهنی افراد به مخاطره مواجه می گردد. این مورد در بسیاری از خشونت های فیزیکی را نیز به همراه دارد. جنگ و درگیری های خونبار که عمده ترین دشمن صلح است، مورد دیگری است که روابط عمومی و مردمی را دگرگون می سازد و کاملاً نظم اجتماعی را آشفته می سازد. در ضمن، در این نوع شرایط، حقوق افراد بیشتر مورد نقض قرار می گیرد. کشور ما یکی از نمونه های است که خشونت های گفتاری و فیزیکی را در حد گسترده تجربه می کند. مثلاً، اگر فرد

کوچک‌ترین اشتباهی را انجام دهد، فوری از طرف مقابل حرف‌های ناسزا گفته می‌شود. حتا در شوخی‌های عادی، افراد با کلمات زشت و خشن یکدیگر را مخاطب قرار می‌دهند. جنگ و انتحار و کشتار روز مری افراد نمونه‌ی بارزی است که روابط اجتماعی را به چالش گرفته و امنیت روانی و فیزیکی مردم را به صورت روشن مورد تهدید قرار می‌دهد.

۲- صلح حامل امنیت است

امنیت یکی از بزرگ‌ترین خواسته‌ی جوامع است. کشورهای برای ایجاد امنیت و حفظ امنیت ملی و عمومی شان، بالاترین هزینه‌ها را متحمل می‌شود. چون، ناامنی بزرگ‌ترین مسأله‌ی عمومی است که آرامش را از مردم سلب می‌کند. در ضمن، امنیت مهم‌ترین داشته‌ی است که فضا را برای زندگی عادی و پیشرفت امور مهیا می‌سازد. ناامنی بدترین حالتی است که سیر جامعه را از حالت عادی به انحراف می‌کشاند و مانع تحقق برنامه‌های انکشافی می‌گردد. از سوی دیگر، زمینه را برای نابودی بخش کثیری از دارایی‌های عمومی فراهم می‌سازد.

پیشبرد هر نوع برنامه‌ی توسعه‌ی و شکوفایی جامعه مستلزم موجودیت امنیت است. در فضای ناامنی، جامعه قادر نخواهد بود تا مسیر ایده‌آل را طی نماید.

۳- توسعه بدون صلح ناممکن است

توسعه یکی از مهم‌ترین اهداف جامعه تلقی می‌گردد. اساساً، جامعه در سیر طبیعی خود توسعه را تجربه می‌کند. اما جوامعی که برنامه‌های توسعه‌ی دارند و در این راستا متعهدانه عمل می‌کنند، بیشتر به این خواسته نزدیک می‌شود و توسعه‌یافتگی را تجربه می‌کنند. جوامعی که در گرو بدبختی‌های اجتماعی گیر مانده‌اند، این روند را با سرعت بسیار بطی دنبال می‌کنند. توسعه به عنوان بزرگ‌ترین هدف جوامع مستلزم زمینه‌های مناسب است، تا برنامه‌های انکشافی در این راستا صورت عملی را به خودشان بگیرند. یکی از زمینه‌های مهم، صلح و فضای صلح‌آمیز است. صلح ایده‌آل ترین زمینه‌ی اجتماعی است که

برنامه‌های توسعه‌ای در آن سریع‌تر و بدون موانع خاص تحقق می‌یابند. مثلاً، در شرایط جنگی، هیچ نوع پروژه‌های سازندگی زمینه عملی شدن را ندارد. در افغانستان، ناامنی و درگیری‌های خونین مهم‌ترین عاملی است که از عملی شدن بسیاری از پروژه‌های انکشافی ممانعت می‌کند. گاهی بسیاری از دستاوردها از همین ناحیه آسیب می‌بینند. مثلاً، بازسازی برخی از شاهراه‌ها - مثل شاهراه کابل - هرات - یکی از مهم‌ترین دستاوردهای دولت به شمار می‌رود. اما همین شاهراه‌ها به علت جنگ و انتحار شدیداً مورد تخریب قرار گرفته است. همین‌طور بسیاری از سرمایه‌گذاری‌ها در مناطق ناامن ضایع می‌گردند. از این‌رو، صلح به معنای واقعی آن، ضامن پیشرفت و توسعه است، چه در نبود آن بزرگ‌ترین خواسته‌های آرمانی جامعه زمین‌گیر خواهند شد. حاکمیت صلح خود بزرگ‌ترین شاخص تکامل هر جامعه قلمداد می‌گردد. در ضمن، این مهم زمینه‌ساز تکامل و پیشرفت است.

نتیجه‌گیری:

در یک جمع‌بندی کلی صلح نیاز تمام بشریت است. همان‌طوری که از تعریف صلح برمی‌آید، صلح برای برقراری روابط مسالمت‌آمیز بین دو و یا چندین افراد متخاصم می‌باشد.

امروز صلح در کشور یک امر جدی پنداشته می‌شود، زیرا از یک طرف مردم عزیز ما از جنگ و ناآرامی‌های تحمیل شده توسط کشورهای بیرونی خسته شده و از سوی دیگر فشارهای سیاسی کشورهای منطقه و جامعه جهانی بالای گروه‌های متخاصم زمینه صلح و آشتی را از هر زمانی دیگر فراهم نموده است.

پس بر ما افغان‌هاست که برای تأمین صلح و آشتی، صفا و صمیمیت، وحدت و همبستگی و فراهم نمودن زندگی مسالمت‌آمیز در کشور عزیز خود تلاش پیگیر و کوشش جدی همه جانبه و خستگی‌ناپذیر نماییم تا از یک طرف اطاعت و پیروی از دساتیر و فرامین الهی نموده و از جانب دیگر خوشبختی‌ها را از آن خود گردانیده و با اطفال و خاموش نمودن آتش جنگ‌های خانه‌مانسوز، ویران‌گر، شقاوت‌زا، مصونیت

جان، دین، مال، عقل و آبرو و عزت خویش را تأمین نماییم. به امید تأمین و برقراری صلح دایمی و پایدار در کشور عزیز مان افغانستان.

پیشنهادهای:

این جانب به عنوان باشنده این سرزمین نگران آینده‌ی خود، مردم شریف و هم‌نسلانم هستم. صلح یک امر الهی است که در قرآن کریم بارها تذکر داده شده است و یک پدیده‌ی خیر و به صلاح جامعه است.

بنده به عنوان جوان این کشور نکات آتی را برای برقراری صلح پیشنهاد می‌نمایم:

۱- صلح با هر جناحی که باشد، با عزت و عادلانه باشد. نه ادامه جنگ‌های گذشته و ایجاد مشکلات جدید.

۲- صلح طوری باشد که همه اقشار مختلف جامعه در آن خود را مصئون بدانند، نه گروه خاص.

۳- برای آوردن صلح در کشور همه گروه‌ها تلاش نمایند.

۴- زمینه‌سازی برای صلح دایمی که آرمان مردم عزیز ما است.

۵- نقش و جایگاه زنان در روند صلح مد نظر گرفته شود.

۶- نقش جوانان که نیروی فعال و با انرژی جامعه است، نادیده گرفته نشود.

۷- جایگاه احزاب سیاسی و جامعه مدنی در روند صلح تبارز داده شود.

منابع و مأخذ:

۱. مجله پیام حق، وزارت حج، ارشاد و اوقاف، شماره دوازدهم، سال شانزدهم، دور دوم، سال ۱۳۹۷.
۲. عبدالاحد هادف، کتاب پیام عدالت، مجموعه مقالات خط سومی، سال ۱۳۹۴.

۳. فرهنگ لغات آنلان آبادیس

www.dictionaty.abadis.ir

۴. صفحه پژوهاک

<http://peace.pajhwok.com/d>
[r/peace-islam](http://peace-islam)

په نړۍ کې د فقر عوامل او سببونه

د رېښه برخه:

د اېو نافع حمیدي لیکنه

د فقر خارجي عوامل:

د فقر د خارجي عواملو نه یو دا دي چې دیوه ملک منابع او پیداوار کم شي، ځکه دهر ملک دثروت او بډایي انډول په هغه معیار سره کیږي چې ور څخه لاسته راځي، همدارنگه د افرادو په هڅو او فعالیتونو پوره تړلی دي که چیرې منابع او د افرادو فعالیتونه کمزوري او کم شي نو ثروت او شتمني ئې هم کمېږي.

خوکه چیرې یو هیواد ډیرې زیرمې ولری او الله تعالی ورته ښکلی حاصلخیزه ځمکه، ډیرې اوبه او ترڅمکه لاندې کانونه او نورې شتمني هرڅومره زیات هم ورکړي وي، خو ددغو منابعو څخه ئې افراد کار واخلی، سست او تېل پراته وي، نو څه په درد به ئې وخوړی، مثلاً ښه حاصلخیزه ځمکه لری خو ونه کړل شي او ښه اصلاح شوي تخمونه ورباندې ونه کړی، ډول ډول میوه داری ونې او بوټي ورباندې نه کیڼوی.

یا ښی زیاتي اوبه ولری، خو دځمکې په خړولولو، بندونو او برېښنا او نورو برخو کې ورڅخه کار و نه خيستل شي او په آسانه توگه او بی بیی ورڅخه نور گټه اخلی، خپل هیواد ئې پراخی شاری ځمکی او دښتی ولری چې دځمکی دجوړښت او طبعی ښکلی هوا له

نقطی نظره په ډیره عالی سطحه سره قرار ولری، خو څه ئې دلاسته ونشي چې خپلی اوبه را مهار او پخپله تری گټه واخلي. که یو هیواد ترڅمکه لاندې ډیرې طبعی زیرمې ولری خو ددی استعداد او توان ونلری چې دغه زیرمې را وباسی او بری نه گټه واخلي او یا خو ئې د خارجي ځمک پوهانو پواسطه را

وباسی خو سمه نیمه ئې پخپله له ځان سره یوسی او یا خو په پټه پټه سره تریوه او بل نامه لاندې غلا کړي، نوڅه

په درېه دوا شي؟

که یو هیواد دبحرونو او رودونو په تل کې ښی ډیرې زیرمې ولری، خو چې ورڅخه گټه وا نخلی، دا بحرونه او سیندونه به ئې دکوم مرض دوا شي؟!

نو په دې مواردو کې د فقر نه دخلاصون یوازنی لار همده ده چې دالله تعالی ددغو نعمتونو نه گټه واخلي، په کار ئې واچوی، کارخانی جوړی او خپله بشری منبع(خلک) په کار وگوماری، کله چې خلک په کار شول ملک به ترقی کوی او پخپلو پښو به ډیرې، دفساد مخه نیول کیږي، دنورو د احتیاج نه خلاصیږي فقر او بیکاری، لوړه او ناروغي ټول ختمېږي او دتمدن په لور به خوځېږي.

خو ځینی داسی عوامل دي چې دمنابعو او تولید دکمبود او کمزوری سبب گزری، لکه:

۱- دهیواد جغرافیایی موقعیت الله پاک داسی جوړ کړي وي چې ځمکه یی هیڅ دکښت او کرکلی لپاره مساعده نه وي، یا خو یوه تکه سره ریگونه وی او یا تروشه جبه زاره او یا هم لور او تند غرونه وي، نوپداسی یوه سیمه کې دکښت او تولید کچه ډیره ټیټه او که بیا هم ورباندی کاروشي نو په ډیر لور بندل مجهود باندی بیا هم گټوره پایله لاسته نه ورځی.

۲- په هیواد کې دکرکلی او زراعت لپاره مناسب او ضروری ماشینونه شتون ونلری، او یا هم دکانونو را ایستلو لپاره لازم وسایل، ځکه هرکار خو په جسمانی انسانی بوختیا سره سرته نه رسیږي دهرڅه لپاره وسایل ضرور دي ترڅو په لږ وخت کې زیات او گټور کار ترې واخیستل شي.

او یا هم وسایل موجود وي خو هغه دچا خبره دامیر سوټک دوختونو وي چې نه چالانېږي او نه ورڅخه کار اخیستل کیږي، یا هم دا چې په چالانولو یی دومره لکښت وشي چې دتولید نه یی بیه لوړه او څلور ټوله انکور تمام شي، نو دابه څه په درد خوری؟

۳- دمنابعو څخه دگټی اخیستنی یا استخراج او په

کار اچونی فنی او مسلکی افراد شتون ونلری، دا چې وایی: «لکل فن رجال» دهرکار لپاره متخصص او کار پوه انسان ته اړتیا ده، دا هم په حقیقت کې یوه لویه ستونزه ده چې منابع، ذخایر او هرڅه ولری، خو خپل فنی او مسلکی رجال ورته ونلری؛ او یا مسلکی خلک ډیر وی خو د اداری فساد او ناخوالو له لاسه ورته دکار زمینه نه دي برابره شوي، په دولتی چارو کې فاسد عناصر مقرر شوي وي، چې سره غله وي، ددولت ترسیوری او نامه لاندې هرڅه چور او نالان کوی، دهیواد د پراختیا، معادنو او منابعو د استخراج او دخپل هیواد د پراختیا او پخپلو پښو ددرېدو هیڅ غم نه دي ورسره یوازی خپلی مزی او چرچې یی لوی ارمان دي او بس!

۴- یاخو دا چې هیواد دخرابی هوا او اوبو لرونکی وي؛ اوبه، هوا او ځمکه دا درې هغه لوی الهی نعمتونه دی چې دمنابعو او چاپیریال دښکلا او طبیعت دسمسورتیا لامل گزری، ډیری داسې سیمی شته چې اوبه یی تروشي ان تر ځمکی لاندې اوبه یی ډیرې خرابی وی او دڅښلو او استفادی وړ نه وي. یا دا چې هوا یی دسایبریا په څیر ټول کال ژمی او گنگل وي او یا دومره زیاته گرمه وی چې دتودوخی اندازه تر سلو پورې رسیږي. چې دداسی سیمو اوسیدونکی طبعاً دزیاتو ستونزو سره مخ وي.

البته دمنابعو او الهی نعماتو دشتون ځایونه خو همدا اوبه چې دځمکی پرمخ او یا بر ځمکې لاندې وي، ښکلی هوا، او خاوره ده چې دځمکی پرمخ پرته ده او دژوندیو موجوداتو د هستوگنی او نشو و نما لپاره جوړه شوي ده.

۵- ددولتونو دمسؤولیتونو له جملی نه یو دا دي چې بزگرانوته اصلاح شوي تخمونه او دهر فصل او هر ډول کښت مطابق د حشراتو ضد درملونه برابر او یا په وړیا او یا هم کمه بیه یی ورته

ویشی، خو کله چې یو دولت کمزوری وي او یا پکې فساد شتون ولری او پخپل وخت دخپلو بزگرانو سره دگټور ضد حشراتو او یا نورو آفاتو درملونو مرسته ونکړی نو ددوی دمحصولاتو او پیداوارو کچه کمزوری او له ستونزو سره به مخامخ کیږي.

۶- دطبعی آفاتو(زلزلی، ځمکې ښویدنی، سیل، اور کلیدنی او نورو) پېښیدو پرمهال ددولت له لورې دمتضررو کسانو سره باید مرسته وشي، ترڅو ددوی ستونزی کمی او دبیا عادی ژوند پیل کولو لپاره تیار شي.

خو که چیرې دولت دخپل هیواد د دا رنگه متضررو خلکو سره مرسته ونکړی نو دخلکو ژوند دستونزو سره مخامخ کیږي چې په پایله کې دمنابعو دکمزورتیا او همدا رنگه په دغه کار سره دخلکو اودولت ترمنځ فاصله راپیدا کوي.

۷- یاداد چې دولت په کم ارزښته معینو محصولاتو باندې بسنه کوي او ارزښتناکه محصولاتو ته توجه نکوي او یا هم ځینی محصولاتو ته بازار موندنه نکوي او بزگران او نور کسب گر چې کله یو شي تولید یا استخراج کړی نو ددولت له طرفه ورته ځانگړی توجه نه وي او پخپله یی افراد بازار او مارکیټ موندنه کوي، چې دا کار زیاتی ستونزی راولاړوي.

دمثال په توگه زموږ هیواد چې یو کرنیز هیواد دیو کله چې زموږ زراعتی حاصلات او پیداوار پخپلې نو پخپله بزگران مجبور دي چې خپل منتوجات او حاصلات وپلوري، نورو هیوادونو ته یی دچاچاق او غیر قانونی لارو باندې یوسی، او باید په هماغه فصل کې ځان ورڅخه خلاص کړي، که څه هم په هرڅومره ناڅیزه کم قیمت سره هم وي، ځکه که چیرې یی سمولاسه او په هماغه فصل کې ونه پلوري نو دا چې یخی خونی او دساتلو مخصوصی کوټی نلری، ورڅخه خرابېږي او له منځه ځي.

په کار خودا وه چې ددولت لخوا نه ورته یخی خونی او دساتلو منظم او د وخت په عصری وسایلو سمبال وسایل برابر کړي وای او یایي هم په ډیر مناسب نرخ سره دبزگرانو څخه واخلی او دولت ورته مارکیټ پیدا او دهیواد د صادراتو په لړۍ کې یی د نړۍ نورو هیوادونو ته واستوي. په دی برخه کې کولای شو، په هیواد کې دمنو، زردالو، انگورو، انځیرو، کچالو پیداوارو ته اشاره وکړو.

۸- اولیه هغو موادو ته چې لوی صنایع ترې لاسته راځي، نه لاس رسی هم یوه لویه ستونزه گنل کیږي، کله چې اولیه مواد شتون ونلری نو غټ او قیمتی صنایع به دڅه نه لاسته راشي،

ځکه ددنیا هرکار په وسایلو او اولیه موادو پورې تړلی دي. له همدی کبله په پرمخ تللو هیوادونو کې چې دخلکو دژوند سطحه لوړه ده، وجه یی دا ده چې دا آلاتو او وسایلو څخه گټه اخلی، دورځنی علومو او معاصرو تکنالوژی نه یی استفاده کړی او دا معاصر علوم او تکنالوژی یی په صنعتی، کرنیز او روغتیا یی برخو کې عملی کړی.

دوه هم: دنورو په حق ظلم او تیری

دفقردخارجی عواملو نه یوهم دنورو په حقوقو تیری او خپله اچول دی، دا ظلم غلا، روزگویی، چور او چپاول، سود خوری رشوت، چل او فریب، په سوداگری کې خیانت، په وزن او ټول کې کمیټ، احتکار او نور شامل دي.

درېیم: په صنعت کې دنظم نه تطبیقول

دفقردخارجی عواملو څخه یوهم دا دی چې دصنعت په برخه کې گډوډی وي او یو حاصل نظم عملی نشي. ددغه گډوډیو سبب دوه شیان دي:

۱- دصنعتی سرمایه داری شتون.

۲- دمنظمی اداري نه شتون.

که چیرې په یوه هیواد کې صنعتی سرمایه داری موجوده وي نو لاندی بدی پایلی را منځته کیږي:

دیوې مخصوص ډلی په لاس کې دثروت تراکم: طبیعی ده چې دا ډله به زور ځواکه چې دقدرت او زور په اثر به ټول ثروت او دارایی پلاس کې دی او هرڅه یی چې زده غواړی په نورو ډلو او افرادو باندې به یی تحمیلوی. دورو صنایعو له منځه تلل، ډیر داسی کسان وی چې دورو او یا ابتدایی سنتی صنایعو له لارې دخپل ژوند چارې پرمخ بیایي، خو که دغه صنایعو ته پاملرنه ونشي نو له منځه ځي او دهغه هیواد یوه زیاته برخه اوسیدونکی دیبکاري او بالاخره دفقرد سره مخامخ کیږي.

څلورم: جنگ او ناامنی

په حقیقت کې جنگ او دامنیت نه شتون دفقرد، بدبختی، بیکاری، بی سودای، تربگنی، رازراز توپرونو دافرادو او حکومتونو دکمزوری او وروسته پاتی والی اساسی او ژور لامل گنل کیږي.

همدا جنگدې چې ناامنی راوړی، تباهی راوړی او انسانان دراز راز ناوړینونو سره مخامخ کوي، دخلکو شتمنی له منځه ځي دفقرد گراف لوړیږي، کاری او په کارپوه کسان ورو ورو کمیږي، یتیمان، کونډی، معلول او معیوب کسان زیاتیرې دهیواد زیاته شتمنی په جنگی وضعیت برقراروی نو اوسیدونکی به څرنگه دفقرد او بدبختی نه ځانونه خلاص کړي او څرنگه به دعمران، ترقی او آبادی په لور قدم واخلی؟!

دفقرد نتایج او پایلی: فقرد ټولو بدبختیو، مصیبتونو او مفاسدو اصلی او لویه منبع ده، فقرد داسې لوی آفت دي چې دافرادو او جوامعو مصالح متاثره

کوي، فقر دپرمختگ او ترقی په مخ کې لوی خنډ گنل کیږي، فقر داسې یوه بدمرغه پدیده ده چې زیاتی بدمرغی او مصیبتونه ورڅخه را پیدا کیږي چې دغه بدبختی یا خو افرادو پوری تړاو پیدا کوي او یا خو په ټولنو پورې دلته دهغو بدو پایلو څخه یادونه کوو چې دفقرد له وجی فرد ورباندی مبتلا کیږي:

لومړي: دفقرد فردی آثار:

۱- فقر دانساني صحت له منځه وړی او جسمانی او معنوی قوه یی وړخړاوی: ډیری ناروغی دبی وزلی او فقر له امله انسان ته راځي او کله چې بیا ناروغه شي، که شتمن وی خو وس به لری او دخپل ځان درملنه به وکړي، خو که چیرې فقیر وی نو نه به ددرملنې وس ولری او نه به دبیی غذا خورلو چې ددرمل ترڅنگ دده په ښه صحت او روغتیا کې مؤثریت ولری، ځکه ددرمل او دوا خورلو ترسره بی او انرژي لرونکی غذا او میووته اړتیا ده نو غریب بی وزله به یی له کومه کړي، یا خونن سبا دطبابت په دا پیچلی او قیمتی بازار کې، چې یوه عادی نسخه تر دریو څلورو زرو افغانی کمه نه وي.

بیا چې ډاکټور ته ودایي: مناسب خواړه او میوه هم باید وخورې او څو موده وروسته بیا دنورو آزمینو او معایناتو لپاره راشي!!

۲- فقر ناپوهی او جهل منځته راولی:

دفقرد او بی وزلی له وجی ځینی خلک نشي کولای چې پخپلو اولادونو باندې درس او تعلیم وکړي، ځکه درس او تعلیم خو مصرف او لگښت ته ضرورت لري، یو بی وزله سړی چې خپل اولاد ته درسی بکس، دمکتب دریشی یا مخصوص لباس، قلم، کتابچې او نور مایحتاج نه شي رانیولی او دومره وس ونلری، نو خامخا اولادونه ورڅخه بی تعلیمه او بی مکتبه پاتېږي. بیا کله چې دمکتب دوره خلاصه او لوړو زده کړو ته ولاړ شي، نو طبیعی خبره ده چې لوړه مصارفو ته یی ضرورت کیږي. نو دا بی وزلیده چې دجهل او ناپوهی لامل شو، کله چې یو انسان بی علمه او جاهل ټولنی ته وړاندی شو، نو بیا دنالوستی انسان ته به څه دخیر تمه وشي، ډاکو، غل، لوتمار، اختطاف گر، کیسه بر، قاچاقیر او هغه دچا خبره بی شرعی انسان تری جوړیږي، چې خپله کورنی او بالاخره ټولنه به ورڅخه نارامه شي.

۳- فقر دذلت او خواری لامل کیږي

فقرد انسان ذلیل او سبکوی او ډیر ځله یو باوقاره دروند انسان دفقرد له وجی یوه سپک او یتیم انسان ته محتاجوی

او دهغه دروازی ته ودرېږی. د فقر له وجی انسان ډیری سختی، ستونزی او خواری تحمل کوی او دا چې بی وزله او غریب دی څه نشی ویلای او نه هم څه عکس العمل ښودلی شي. چې دغه غوصه او تحمیلی زغم یی بیا په راتلونکی کې دراز راز ناروغیو سره مخامخ کوي، ځکه هرڅه دویلو لری خو دخپل غریب له وجی خوله پته نیسی او داغم خپل جگرته دننه کوی چې بیا د جگر په سرطان، توبرکلوز یادنورو ناعلاجیه ناروغیو اخته کېږی. نن سبا د فیشن او مود او ریا پدغه بازار کې خو اصلاً د فقیر په خوله څوک پیاز نه وروی، په مجلس کې یی څوک نه پرېږدی د خیر او خیرات په مراسمو کې هم متأسفانه غریبان ډیر نه پالل کېږی او لکه چې وایی: «کار د نبوی لستونی دی» ډیریو تعلیم یافته قدرمن غریب انسان به گوری چې یو بی تعلیمه، بی سواده، بی عقله خوبدای انسان سره به مزدوری، د امتیازاتو او حقوقو په برخه کې غریب او بی وزله انسان اکثرأ په ځینو هغو ټولنو کې چې ټولنیز عدالت ته درناوی نلری، دخپلو خدای وړکړو حقوقو څخه محروم وی، خاصتأ هغه ټولنی چې معیار پکی روابط وی نه ضوابط او رشوت او واسطه پکی مهم رول لوبوی نو غریبان پکی بی برخي وي. ځکه د غریب څوک واسطه نه کېږی چې په یوه ځای کې یی دمقرری لپاره څوک سفارش وکړي. همدارنگه درشوت وړکولو او پدی سره یو ځای درسیدلو توان خو اصلاً نلری، نو د داسی مظلومو انسانانو په حق کې دالله تعالی خپل رحم او عادلانه فیصله وکړي.

۴- فقر انسان کم حوصله او عصبانی کوي

فقیر انسان دنورو خلکو په پرتله ډیر عصبانی، کم حوصله او زړ په قارېږی، ډیر زړ د خلکو سره په عادی خبره جنگ کوي، ځکه هغه بیچاره روانی ناروغه وی، زړه یی مضطرب او لالېانده وي، هرڅه یی ډیر زړ له یاده وزی، حافظ یی کمزوری ځکه دهغه مغز، زړه، روح او روان همدا فقر پوښلی، تل پدی چرتونو کې وي چې څه به خورو، څه به آغوندو، چیری به اوسېږو اولادونه به می څه خوری، ولی بی تعلیمه رانه پاته شول، بیا په تیره چې خپل ماحول او کاوند کې نور خلک وینی چې ترده نه یی ژوند ښه او د غریب سره لاس او گریوان نه وی نو زخمونه یی نور هم تازه او دمایوسیت او ناامیدی په ټغر کیږی. کله چې دده اولادونه هغه وگوری نو دغه ناوړه حالت دهغوی په اخلاقو هم ډیر منفی تأثیر کوي. د فقر له وجی

کورنی نظام خراب ان دمیره او ښځی او اولادونو ترمنځ دستونزو او ناخوالو را پیدا کیدو احتمالات ډیرېږی. یوسری ډیر وخت دیوه پاچا په دربار کې تیر کړل، خو یو وخت پاچا ده ته په قارېږی او له دندی یی باسی، بیچاره دوخت په تیریدو سره ډیر غریب او بی وزله کېږی، ښځه یی ورته غوښتنه کوی څو پاچاهه ورشی او دخپل فقر او بی وزلی نه ورته شکایت وکړی، خو دغه کس د ښځی خبر قبوله نکړه او ورته یی وویل که ډیر پدی کار راباندی تینگار وکړی نو زه به د طلاقه کړم، ښځی یی ورته اجازه وغوښتله څوهغه دپاچا دربارته ورشی، ده پداسی حال کې چې دسترگونه یی اوښکی بهیدلی ددغه کار اجازه یی ورکړه، کله چې ښځه یی دپاچا دربارته ورغله نو دخپل فقر او بی وزلی نه یی ورته داسی وویل: فقر ډیر ترخ دی او زما د خاوند اخلاق یی له منځه وړی او زما او ده ترمنځ خبره داسی اندازی ته رسیدلی چې نږدی دیمه ته طلاقه کړی نو آیا تاسو سره څه شته چې ماته یی راکړی څو دا آخرت په ورځ مو په درد وخوری، ځکه هغه څه چې تاسو سره دي زړ به له منځه ځی او هغه څه چې دالله په وړاندی دی هغه تلپاتی دی. نو دپاچا ورباندی زړه وسوځیده او زیات مال یی ورکړ.

۵- فقر د دین کمزوری او سود خوړلو عامل گرځی

فقیری او بی وزلی انسان تملق او چاپلوسی ته مجبوروی، ډیر داسې فقیران وی چې دیوڅه تمی او توقع په لرلو سره دخلکو په دروغو سره مدح او صفت کوی او بده خو لا دا چې دا خلکو رضامندی او زړه ترلاسه کول ځینی وخت دخپل رب نه په نافرمانی او معصیت کې لټوی، دځینی استعمار گرو او استثمار گرو انسانانو دباطل او ناروا غوښتنو مطابق علم کوي، ترڅو ددوی خوښی او رضایت ترلاسه کړي. لقمان حکیم خپل زوی ته وویل: «زوبه! دحلل کسب په کولو سره خپل ځان بدای کړه، ځکه هیڅوک بی وزله شوی ندی مگر دا چې په دریو خصلتونو باندی اخته شوي دي: په دیانت او عقل کې کمزوری، بی مروتی او له ټولو ډیره بده دا چې دخلکو په زړونو کې سپک کیدل».

یو عالم وایی: «که دچاته څه ورکړل نو دهغه به بادار شی او که دڅه ورځخه وغوښتل نو دهغه اسیر به وی او که دور څخه استغناء وکړه نو دهغه په ځیرور سره برابر به شی».

۶- فقر اخلاقی فساد رامنځته کوی، او ازاراز جرایم لکه زنا، غلا، قتل او نور رامنځته کوي. فقر انسان کبیره گناهونو ته هڅوی او بیایی، که چیری د فقر کچه دومره لوړه شی چې ونشی کولای انسان خپل اولاد دلپوری او فاقی نه وساتی نو مجبورېږی چې پخپل شرف او عزت باندی لوبی وکړی، مجبورېږی چې غلا، وژنی او لوتماری ته مخه کړي. د اسلام

ستر پیغمبر حضرت محمد مصطفی ﷺ د فقر شومو آثارو او پایلوته اشاره کوي، د اصحاب غار حدیث چې امام مسلم روایت کړی، چې دهغو دریو کسانو نه یی یوه خپل ترټولو بهترین عمل چې دالله درضا لپاره یی کړی ؤ، خپل رب ته یی وسیله کړ او ویی ویل: «ای الله! ته پوهېږی چې ما یوه دکاکا لور درلوده او ډیره را باندی گرانه وه او تل می دا آرزو وه چې ماسره یو ځای شی خو دا کاری نه قیلاوه، ترڅو چې په فق باندی مبتلا شوه، یوه ورځ دیوڅه پیسو لاسته راوړلو په خاطر ماته راغله، او دا حالت زما دغوښتنی لپاره ډیر برابر ؤ، هغی ددغه مطلب پوره کولو لپاره ماسره دا کارو مانه چې زه به ورته ۳۰۰ دیناره ورکوم او هغه به خپل تن راباندی پلوری، کله چې یی ددو زنگنونو ترمنځ کیناستم، نو پدی وخت کې یی راته وکتل او ویی وویل:

ای د خدای بنده! د الله وپرېږه او دا قلف په ناحقه سره مه خلاصوه، ددغی خبری په اوریدو سره می وېښته زېږه او دالله ویره می زړه ته را دننه او دخپل تصمیم څخه وگرزیدم» مسلم شریف

په دغه مبارک حدیث کې گورو چې هغه نجلی د فقر، بی وسی او بی وزلی له کبله ځان پلورلو ته مخه کوی او له خپل عفت او پاک لمنی نه تیره شی. نن سبا همدا رنگه لیدل کېږی چې دزنا او ځان خرڅونی اکثر وقایع د فقر او اقتصادی کمزورتیا له وجی کېږی، دا حالت هله راته ښه جوتیږی چې سری محاکمو او محاسبو ته ورشی، گوری چې اکثره بندیان غریبان دی.

۷- فقر انسان سوال او گدائی ته مجبوروی، فقیر او بی وزله خلک کله چې تنگسه او بی وزلی پسی را واخلي او دخپل ژوند د ضرورتاتو او احتیاجاتو رفع کولو څه ونلری، نو مجبورېږی چې سرکونو او بازارونو ته ووژی او سوال او گدایی ته مخه کړی. کله چې دگدایانو او سوالگرانو کچه ډیره زیاته شی نو دهغه هیواد حیثیت او وقار دنورو هیوادونو په منځ کې را ټیټیږی. بیا په تیره چې نوموړی هیواد اسلامی وي، ډیره بده ده، ځکه اسلام د فقر ضد او فق داسلام له نظره مذموم شی دی ان دا چې دیوه حدیث مصداق: نږدی ده چې فقر انسان کفر ته ورسوی. همدارنگه داسلام پیغمبر د فقر او کفر نه الله ته پناه غوښتی، د خلفاء راشدینو په زمانه کې فقیران بیخي نه ؤ، کله به چې دبیت المال نه پرفقیرانو باندی خیرات او صدقات ویشل کیدل، نو څوک نه پیدا کیدل چې دا مالونه ورته ورکړی او ترټولو نه به زیات دوخت زامدار، خلیفه یا امیر المؤمنین ډیر مستحق گنل کیده.

نور بیا...

پدیده شوم فساد اداری

از دیدگاه شریعت اسلامی

سید نصیر هاشمی

دلیل می سازد. نهاد های حقوقی، عدلی، و قضایی را به مثابه بازیچه بدست سیاست مداران متکبر و ثروت مندان مفسد و قدرت مندان بی رحم قرار میدهد.

در موجودیت فساد اداری، معیارها و قوانین، از ادارات دولتی و خصوصی رخت بسته، جایش را به اصحاب زر و زور واگذار میکند،

فساد اداری کلید تمام مفاسد و مظالم در خانواده، جامعه و دولت است: رشوت ستانی، سود خوری فساد اخلاقی، نا امنی و خشونت، ظلم و بی عدالتی، ادمان و تجارت مواد مخدر، اختطاف و قاچاق انسان، تبعیض و تعصب فقر و عقب ماندگی از پی آمد ها و ثمره های تلخ و ناگوار فساد اداری محسوب می شود.

فساد اداری از رشد فکری و تقدم علمی، ابتکار و انکشاف را جلوگیری نموده، جمود فکری و عقب ماندگی را به میان می آورد.

تعریف فساد اداری در لغت و اصطلاح:

فساد اداری، در لغت از دو کلمه «فساد» و «اداره» ترکیب یافته است که «فساد» به معنای خرابی و یا خروج هر چیز از حالت طبیعی

این پدیده شوم و زیانبار، در عصر حاضر به شدت و وخامت خود افزوده است، که فساد اداری از بدترین انواع آن در روی زمین است که از فساد عقیدتی و اخلاقی و پیروی از غرایز نفسانی، سرچشمه می گیرد.

این پدیده زشت در نتیجه آفات فطری و انحرافات فکری و پیروی از هوا و هوس و غلبه غرایز نفسانی از دیر زمانی قانونیت و عدالت را زیر سؤال برده، صلح و امنیت جهانی را به چالش می گیرد و نظام زندگی فردی و اجتماعی را در عرصه های گوناگون دینی و فرهنگی، اخلاقی و اجتماعی، سیاسی و اقتصادی در سطح فردی و اجتماعی مختل ساخته؛ نا امنی، شقاوت و عقب افتادگی را از کاروان علم و تمدن، به بار می آورد.

فساد اداری جامعه، ملت و حکومت را بسوی تخلف، وابستگی و بی عدالتی سوق میدهد، پایه های نظام را متزلزل می سازد و کشور را در عرصه های مختلف سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و اخلاقی به بحران می کشاند، حقوق فردی و اجتماعی را پایمال نموده حق و باطل را درهم آمیخته، زمینه استفاده جوئی را برای پیروان هوا و هوس و منفعت جویان، فراهم می سازد.

فساد اداری قوای سه گانه قضائیه، اجرائیه و مقننه را در سطح داخلی، محلی و جهانی به ذلت کشانیده، خوار و

فساد اداری با جميع انواع و اشكال آن از دیدگاه اسلام مردود است. قرآن عظیم الشان به عنوان معجزه بزرگ پیامبر اسلام و دستور العمل کامل و جامع، از ظهور و فراگیری انواع فساد در خشكه و بحر، قبل از (۱۴) قرن خبر داده است.

اللّٰهُ ﷻ می فرماید: ﴿ظَهَرَ الْفَسَادُ فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ بِمَا كَسَبَتْ أَيْدِي النَّاسِ لِيُذِيقَهُمْ بَعْضَ الَّذِي عَمِلُوا لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ﴾ (الروم: ۴۱)

به سبب آنچه دستهای مردم فراهم آورده؛ فساد در خشکی و دریا نمودار شده است تا (سزای) بعضی از آنچه را که کرده اند به آنان بچشانند، باشد که بازگردند.

فساد در مهد نفاق عقیدتی و انحرافات فکری تولد یافت، در بستر امراض قلبی و گمراهی رشد کرد و از منبع غرایز نفسانی سیراب گردید، و با گذشت زمان به وسیله پیروان هوا و هوس و ماده پرستان در جوامع بشری به اشکال گوناگون انتشار یافت، و پلیدی آن، خشكه و بحر را فرا گرفت.

پدیده فساد اداری بعد از دوره تابناک خلفای راشدین ظهور کرد که بعد از جنگ اول و دوم جهانی در بسیاری از جوامع انسانی توسط امپراطوران توسعه طلب ترویج یافت و در اولین گام کشورهای متخلف و عقب مانده را هدف قرار داد.

آن، ضد صلاح (درستی) بکار میرود.
اداره: عبارت از نظام اجتماعی ایست که در آن یک عده اشخاص؛ جهت رسیدن به یک سلسله اهداف نسبتاً مشخص با هم همکاری و اشتغال دارند.
 و مراد از کلمه «اداری» اداره عمومی و دولتی است که شامل ادارات دولتی، تصدی ها، ادارات مستقل مؤسسات عامه، شوراهای ملی و ولایتی مؤسسات غیر حکومت و موسسات بین المللی و متشبهین خصوصی طرف معامله با دولت می گردد، و سایر مراجعی که تصادیق شان معتبر شناخته می شود را، نیز دربر می گیرد.
 فساد اداری در اصلاح عبارت از اعمال خاصی است که از سوی موظفین ادارات دولتی و خصوصی صورت می گیرد، و در نتیجه دارایی های عامه و یا خدمات عامه متأثر می گردد.

تعریف عام و کلی:

بانک جهانی و سازمان شفافیت بین الملل تعریف جامع و کاملی را برای فساد اداری بکار برده که تقریباً در سطح جهانی پذیرفته شده است، از دیدگاه این دو نهاد، فساد اداری عبارت است از: « سوء استفاده از اختیارات دولتی (قدرت عمومی) برای کسب منافع خصوصی، تحت تأثیر منافع شخصی یا روابط و علایق خانوادگی (۱). می باشد.

واقعیت اینست، هر جایی که دولت وجود دارد، فساد اداری نیز در آنجا، کم و یا بیش وجود دارد، اما در کشور های فقیر بیشتر و زیانبارتر است؛ زیرا رشد و توسعه اقتصادی را سرکوب می کند و بودجه های مورد نیاز راه بهبود تعلیم، فرهنگ، صحت و سایر خدمات عمومی را، از مسیر اصلی آن منحرف می سازد.

آری! فساد از نشانه و پیامد ها

منفی حکومت های ضعیف است، که روی اقتصاد کشور، اعتماد مردم بر نهادهای دولتی، و حاکمیت قانون، تأثیرات منفی بجا می گذارد.
 فساد اداری عبارت از اعمال نا جایزی است که موظفین ادارات مرتکب می شوند. که در نتیجه دارایی ها و خدمات عامه متأثر و متضرر می گردد.
 شیوع فساد در ادارات دولتی باعث می شود که مردم به خاطر اجرای امور رسمی، به پرداخت رشوت به کارمندان دولت مجبور گردند.

دین مبین اسلام رشوت ستانی و رشوت دهی را حرام، رشوت گیرنده و رشوت دهنده و زمینه ساز را مورد لعنت قرار داده است.

پیامبر گرامی اسلام می فرماید: (لعن الله الراشی والمرتشی والراش والراش الذی یشی بینهما.) (۲) «الله رشوت گیرنده، رشوت دهنده و رایش را که در بین آنها واقع می شود (زمینه سازی می کند) لعنت کرده است.

فساد اداری از دیدگاه اسلام:

پدیده فساد در قرآن کریم (۴۹) مرتبه مورد مذمت قرار گرفته و از کلمه "فساد" به معنی عام نیز نام برده است که جرایم مختلفی را از قبیل: قتل، ظلم، کفر، جنگ، ارتکاب معاصی، اتلاف ثروت و سرمایه و سایر اعمال زشت و منکرات به شمول جرایم «فساد اداری» را که بدترین انواع و اشکال، آنست، در بر می گیرد.

قرآن عظیم الشان، کلمه فساد و مشتقات آنرا به صیغه های گوناگون و در مناسبات مختلف تصریح نموده، و عواقب دردناکی را برای فساد پیشگان وعید سپرده، از خطورات و پیامد های زیانبار آن، فرد، خانواده و جامعه را هوشدار داده است.

قرآن کریم در مورد فساد و جولان گران فساد در روی زمین فرموده است: ﴿وَإِذَا تَوَلَّى سَعَىٰ فِي الْأَرْضِ لِيُفْسِدَ فِيهَا

وَيُهْلِكَ الْحَرْثَ وَالنَّسْلَ وَاللَّهُ لَا يُحِبُّ
 الْفُسَادَ ﴿البقرة: ۲۰۵﴾

و چون برگردد، ریاستی یابد، کوشش می کند که در زمین فساد نماید و کشت و نسل را نابود سازد و خداوند فساد، (تباهاکاری) را دوست نمی دارد.

مفسرین از تصریح کلمه «فساد» در آیات متعددی از موضع قرآن مجید، مفاهیم مختلفی، استنباط کرده اند؛ از جمله ارتکاب معاصی؛ خرابی، فقر و کم شدن ثروت و دارایی، راهزنی، جنگ با خدا و رسول، شرک، قتل، قحطی، فقر، خشکسالی و از میان رفتن برکت، ارتکاب ظلم؛ گرفتن مال مردم بدون حق و قتل انبیا و مؤمنین.

یکی از تفسیر هایی که علماء در مورد تفسیر آیات فوق بدان اشاره کرده اند، خوردن مال مردم به ناحق است که شامل خوردن مال مردم با استفاده از قدرت عمومی نیز می شود که رابطه مستقیم با فساد اداری دارد.

امام طبری رحمه الله در تفسیر آیه فوق می گوید: " صواب آنست که: در لفظ «فساد» تمام معاصی شامل است، چون ارتکاب معاصی عبارت از فساد در زمین است.

امام قرطبی نیز همین نظر امام طبری را تأیید کرده و در مورد جزء آیه ﴿وَاللَّهُ لَا يُحِبُّ الْفُسَادَ﴾ می گوید: این آیه به طور کلی هر نوع فساد را شامل می شود، خواه فساد در زمین باشد، یا فساد در مال باشد و یا فساد در دین باشد، و انشاء الله صحیح نیز همین است. واضح است که این آیات و تفاسیری که مفسرین در معنای آنها ارایه کرده اند، رابطه مستقیم به بحث فساد اداری نیز دارند.

آری! «فساد» را می توان أم المعاصی (پدر گناهان) نامید.

خداوند متعال می فرماید: ﴿وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ لَا تُفْسِدُوا فِي الْأَرْضِ قَالُوا إِنَّمَا نَحْنُ مُصْلِحُونَ﴾ (البقرة: ۱۱)

و چون به آنان گفته شود در زمین فساد مکنید می‌گویند ما خود اصلاح گرانیم.

در این آیه متبرکه کلمه «فساد» ضد صلاح به کار رفته است.

و می‌فرماید: ﴿وَلَا تُفْسِدُوا فِي الْأَرْضِ بَعْدَ إِصْلَاحِهَا﴾ (الأعراف: ۵۶)

و در زمین پس از صلاح آن فساد نکنید.

امام قرطبی در تفسیر این آیه می‌نویسد: از مفسرین قول‌های زیادی در تفسیر این آیه نقل شده است، از آنجمله: فساد عبادت، قطع درختان به منظور ضرر به غیر، از بین بردن سرمایه و ثروتها از روی زمین به خاطر ارتکاب فساد و همچنین تجارت فساد توسط حکام در روی زمین..

سپردن کار به نا اهل، خیانت و ظلم در حق جامعه است:

قرآن عظیم الشأن فساد را با تمام انواع و اشکال آن مذمت نموده، برخی از جرایم فساد اداری چون رشوت، اختلاس، خیانت و غیره را مشخصاً تحریم نموده است.

سنت نبوی شریف فساد پیشگان را اهل جهل، کبر و جفا معرفی نموده و سپردن امور را به همچو اشخاص عامل اساسی انتشار فساد گسترده در روی زمین، و از علامات قیامت میدانند.

رسول اکرم ﷺ در جواب سؤال شخص در مورد رستاخیز فرمودند: (إذا و سَد الأمر إلى غير أهله؛ فانتظر الساعة. (۳)

حقیقتاً ما در عصری زندگی می‌کنیم که پیغمبر گرامی اسلام قدومش را بیشتر از ۱۴ قرن پیش بینی فرموده اند.

از عبد الله ابن بریده ﷺ روایت است که گفت: رسول الله فرموده اند: (من استعملناه على عمل فرزقناه رزقا فما اخذ بعد ذلك فهو غلول. (۴):

کسی را که بر انجام کاری استخدام نمودیم و برایش معاش دادیم و آنچه را بعد آن می‌گیرد؛ خیانت و ظلم است.

ظلم و خیانت یاد شده «غلول» در حدیث شریف، امروز در قوانین وضعی، بنام اختلاس و سوء استفاده از موقف و جایگاه سیاسی و اجتماعی، رتبه و وظیفه تعبیر شده است که از بدترین انواع فساد اداری پنداشته می‌شود.

و از عدی بن عُمیرة ﷺ روایت است که گفت: از رسول الله شنیدم که فرمود: (مَنْ اسْتَعْمَلَنَاهُ مِنْكُمْ عَلَى عَمَلٍ، فَكُنْماً مَخِطاً فَمَا فَوْقَهُ، كَانَ غُلُولاً يَأْتِي بِهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ) فَقَامَ إِلَيْهِ رَجُلٌ أَسْوَدُ مِنَ الْأَنْصَارِ، كَأَنِّي أَنْظُرُ إِلَيْهِ، فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ أَقْبِلْ عَنِّي عَمَلَكُمْ. قَالَ: (وَمَالِكٌ؟) قَالَ: سَمِعْتُكَ تَقُولُ كَذَا وَكَذَا. قَالَ: (وَأَنَا أَقُولُهُ الْآنَ) مَنْ اسْتَعْمَلَنَاهُ عَلَى عَمَلٍ فَلْيَجِءْ بِقَلِيلِهِ وَ كَثِيرِهِ، فَمَا أُوتِيَ مِنْهُ أَخَذَ وَمَا نَهَى عَنْهُ انْتَهَى. (۵): هرگاه کسی را بر کاری مؤظف سازیم و سوزنی یا بالاتر از آنرا، از ما پنهان دارد؛ خائن و دزد شمرده شده، و در روز قیامت با آن حاضر می‌شود - راوی می‌گوید: مرد سیاهی از انصار برخاست، گویا من اکنون بسویش می‌نگرم، و گفت: یا رسول الله! وظیفه ات را که به من دادی پس بگیر! فرمود: **ترا چه شده است؟**

گفت: شنیدم که چنین و چنان فرمودی! فرمود: حالا هم می‌گویم هرگاه کسی را به کاری مقرر سازیم باید کم و زیادش را بما رساند. آنچه از آن به او داده می‌شود، بگیرد و از آنچه نهی شده است؛ از آن دوری گزیند.

آری! اتقان در عمل و انجام وظیفه با کمال دقت و شایستگی از صفات مؤمنان، و مورد پسند خداوند سبحان است. پیامبر گرامی اسلام ﷺ می‌فرماید: (إِنَّ اللَّهَ يَحِبُّ مِنَ الْعَامِلِ إِذَا عَمِلَ أَنْ يَحْسَنَ) (۶) همانا خداوند دوست دارد هر کس هر کاری را که می‌کند آن را خوب و درست انجام دهد.

هوشدار عبدالقادر جیلانی برای متقی لأمر الله:

شیخ عبدالقادر جیلانی است ایستاده بر منبر، خلیفه وقت متقی لأمر الله را بخاطر واگذاری پست قضاء به یحیی بن سعید معروف به ابن مزاحم ظالم

اینگونه مورد خطاب قرار می‌دهد: «شما بر مسلمانان اظلم الظالمین را ولایت داده اید؛ آیا فردا نزد پروردگار ارحم الراحمین جوابی برای این کارتان دارید؟»

خلیفه از شنیدن سخن لرزه به اندام شد و فوراً یحیی بن سعید را از کار بر کنار کرد. (۷).

تخلف عقیدتی و شیوع فساد:

از تخلف عقیدتی جمیع انواع فساد و از فساد سیاسی، فساد اداری نشأت می‌کند، که امور جامعه و کشور را به اشخاص نا اهل، ضعیف الایمان، و پیروان هوی و هوس می‌سپارد، که نفس خود را با فسق و فساد آلوده می‌سازد. چون نفس انسان، سرکش و آلوده گردد؛ قلب را که معدن فلاح و رستگاری در انسان است فاسد و نا توان می‌سازد.

مسلماً که اسرار سلامتی انسان در سلامتی قلبش نهفته است؛ لذا قلب فاسد و ناتوان، طبعاً پیکر فرد، خانواده را که در حقیقت اعضای جامعه محسوب می‌شوند، علیل و ناتوان ساخته، به امراض و آفات گوناگون مبتلا می‌سازد، و اگر حاکم، که در رأس جامعه قرار دارد؛ از غرایز نفسانی خویش پیروی کند، سلامتی قلب را از دست خواهد داد؛ و چون حاکم در میان ملت به مثابه قلب، در جسد است؛ هرگاه قلبش فاسد و تباه گردد؛ اعضا و پیکر ملت را درد مند و نا توان می‌سازد؛ لذا سلامتی جامعه به سلامتی رهبر تناسب مستقیم دارد.

رسول اکرم ﷺ می‌فرماید: «أَلَا إِنَّ فِي الْجَسَدِ مِزْجَةً إِذَا صَلَحَتْ صَلَحَ الْجَسَدُ كُلُّهُ، وَإِذَا فَسَدَتْ، فَسَدَ الْجَسَدُ كُلُّهُ، أَلَا وَ هُوَ القلب. (۸)»

«آگاه باشید که در جسم تکه گوشتی هست، اگر سالم باشد

همه‌ی بدن سالم می‌ماند و اگر فاسد شود همه‌ی بدن فاسد می‌شود و آگاه باشید که آن همان قلب است».

فساد اداری، از نشانه و پیامد های منفی حکومت های ضعیف در جهان معاصر است، رشوت ستانی، سود خوری، فساد اخلاقی، نا امنی، ظلم و بی عدالتی، تجارت و ترویج مواد مخدر، ترور شخصیت ها، اختطاف و قاچاق انسان، تبعیض و تعصب، فقر و عقب ماندگی از پی آمد ها و ثمره های تلخ و ناگوار آن محسوب میشود. فساد اداری باید از اصلاحات در اداره و قدرت و باگماشتن اشخاص مؤمن، متعهد و متخصص در رأس ادارات دولتی و خصوصی آغاز گردد. نه با اعلان مبارزه با فساد اداری توسط اشخاص ناسالم. زیرا نمی توان شراب نوشی را با شرابنوشان از بین برد و دزدان را توسط دزدان دستگیر کرد. " خون با خون، روغن با روغن و تیل با تیل شسته نمی شود، بلکه همه آنها با آب قابل شستشو است.

نمی توان اداره فاسد را با تبلیغ، فریاد و انتقاد اصلاح نمود و فساد را نابود ساخت اولاً باید اداره را تغییر داد. از نظر مسلکی و علمی اولاً باید علل و عوامل فساد اداری شناسایی و ریشه یابی گردد، سپس به ریشه کنی اسباب و علل آن اقدام شود.

شیوه های اساسی مبارزه با فساد اداری و هر فساد دیگر از قبیل: جرایم حقوقی و اخلاقی، مواد مخدر، سود خوری، اختطاف و دیگر پدیده های شوم اجتماعی در افغانستان علل آشکارای سیاسی دارد که محو آن تنها با شیوه های اداری ممکن نبوده بلکه با تحولات سیاسی، اجتماعی و اقتصادی میسر است.

اساسی ترین راه اصلاحات و ریشه کن ساختن انواع فساد از جمله فساد اداری کاربرد اسالیب سنجیده شده و علماً تنظیم شده اقتصادی است. واضحی است که بنابر شرایط جنگی و بعضی مشکلات دیگر وضع اقتصادی افغانستان به سطحی نیست که این شیوه در سراسر ساختار های دولتی ممکن باشد. ولی اجرای آن در ادارات مهم وزارت داخله، مانند وزارت عدلیه، ستره محکمه و « څارنوالی » در شرایط کنونی در اولویت ها قرار دارد. این اصلاحات می تواند از تخصیص بودجه ی که بتواند در ارتقای معاشات کارمندان دولت از آن کار گرفته شود، در مبارزه با فساد اداری موثر خواهد بود.

مبارزه با فساد و جرایم در افغانستان به اصلاحات سیاسی و اداری ضرورت دارد. قطعاً نمی توان اداره فاسد را با تبلیغ، فریاد و انتقاد اصلاح کرد و فساد را نابود ساخت، تا زمانی که اداره اصلاح نشود، فساد نابود نخواهد شد. یگانه راه اصلاح اداره، تشخیص و برکناری اشخاص مفسد، و منفعت جو از ادارات دولتی، سپس تعیین و توظیف افراد با ایمان، بادانش، مجرب، متعهد، و خدمتگزار به جامعه، می باشد، و این با رعایت اصل شایسته سالاری و تقدیم ضوابط بر روابط، بر مبنای عدالت، بدور از هر نوع تعصبات حزبی، گروهی، تنظیمی، مذهبی زبانی، و منطقوی، امکان پذیر است.

اکیداً، یگانه راه بیرون رفت امت اسلامی، از مشکلات کنونی و نجات از اختیپوت فساد، بازگشت حقیقی و مخلصانه به اسلام است. وبر امت اسلامی است که این حقیقت روشن را از ژرفای قلب درک کند و یقین کامل پیدا کند که منبع قوت و نیروی حقیقی، باور راستین به لا اله الا الله و عمل صادقانه به مقتضای آن می باشد. به گفته استاد محمد قطب: اگر چنین

باور و ایمانی در نخلستان قلوب آدمی شگوفا شود؛ بدون شک دیگر تانگ های زره پوش، هاوان و خمپاره، طیارات، مدارس و مکاتب، دانشگاه ها، سرک ها، ترانسپورت، دارایی ها و درآمد هایی اقتصادی همگی بجای آنکه نیروی افساد و منفی باشند، به نیروی سازنده و مثبت تبدیل خواهند شد.

« هر گاه مسلمانان توانستند قانون و شریعت اسلام را آگاهانه درک نمایند و روح تقوا و پرهیزگاری و خدا پرستی را بر خود مسلط سازند و با این روح و اعتقاد به انجام واجبات و دوری از منهیات پردازند، خیر و برکت و سعادت دینی و دنیایی را بدست خواهند آورد.» (۹)

رسول اکرم ﷺ چه زیبا فرموده اند: (إذا أراد الله بأمرٍ خيراً، جعل له واعظاً من نفسه)

امیدوارم خداوند توانا به امت اسلامی توفیق بازگشت به اسلام، و عمل مقتضیات، عنایت فرماید؛ تا بتوانند برای اصلاح نفس، خانواده و جامعه و محو فساد و تباہکاری تلاش نمایند، و به پیشرفت، آسایش و سعادت در دنیا و عقبا نایل آیند.

منابع:

۱- (World Bank, ۱۹۹۷, p. ۱۰۲).

۲- این حدیث را حاکم در مستدرک، از ثوبان روایت نموده است.

۳- صحیح البخاری، کتاب الرقال، ج ۷، ص ۱۸۸.

۴- سنن ابوداود، حدیث شماره ۲۹۴۳

۵- حدیث را امام مسلم روایت نموده است.

۶- بیہقی این حدیث را روایت کرده و در صحیح جامع صغیر (۱۸۹۱) حسن معرفی شده است.

۷- علماء و حکام تالیف: وحید عبدالسلام بالی به نقل از قوائد الجواهر. داندود شده از سایت انترنیتی (مکتبه شامله)

۸- بخاری و مسلم و ابن ماجه آن را روایت کرده اند

۹- دکتر یوسف قرضاوی، حلال و حرام در اسلام، ص ۴۲۶.

د الله ﷻ ذکر، دقرآن او حدیث په رڼا کې

مولوی سیف الرحمن مبینی

۲- حرام: لکه دجاهلیت تبلیه.
۳- مکروه: قضاء حاجت او خطی په وخت.
د ذکر فضیلتونه: ۱- کله چې ذکر دقرآن کریم لوستل را ونغاړي نو په مطلق ډول غوره عمل دي.
۲- الله ﷻ ټول عبادتونه د ذکر داقامی لپاره روا کړی دي لکه چې فرمائي: ﴿وَأَقِمِ الصَّلَاةَ لِذِكْرِي﴾ ^{طه: ۱۴} معنی: زما د یاد لپاره ادا کړه! او نبی ﷺ دجماتونو په اړه فرمائي: (انما هي للذكر الله والصلاة وقراءة القرآن) یقیناً: جماتونه دالله د ذکر، لمانځه او قرآن لوستلو لپاره دي.
۳- الله تعالی دذاکړینو سره دی په نږدیکت، ولایت، مرستی، مینې او توفیق سره.
۴- د انسان ذکر دشیطان له وسوسو او زیان نه ژغوري.
۵- ذکر کې هومره ستر اجر او ثواب شته چې فرمائي:
ژباړه: هغه څه درته ونه وایم چې دپخوانیو خلکو ثواب پرې ترلاسه کړي او دوروستیو نه وړاندې شي او هیڅوک درنه غوره نه وي مگر هغه چې تاسو په شان وکړي؟ صحابه ؓ وویل: ولی نه یارسول الله! وی فرمایل: دهرلمانځه نه وروسته ۳۳ ځله تسبیح، تحمید او تکبیر وواړئ.
۶- ذکر، ذاکړینو ته منزلت ورکوي او الله ﷻ محبت ورسره کوي مراقبت ژوندی کوي، دزړه ژوند دي او زړه نرموي او قسوت یې ورکوي، او زړه دغفلت او گناهونو سره دمینی له بیمارو څخه رغوي.
۷- او په نورو طاعتونو کې

ضد، و مانسنیه الا الشیطان ان اذکره. یعنی شیطان را باندی هیرکړ.
امام راغب رحمته الله په خپل مفردات کې دقاموس مؤلف نه نقل کوي او وایي: کله کله د ذکر نه مراد نفس یو هیئت وي. «۱»
په اصطلاح کې: دبنده لخوا چه یوه بڼه دالله ﷻ یادول او ذکر دي، برابره خبره ده چې یوازې ذات یا صفت یا افعاله او احکامو خبره یې وشي او یاپې کتاب ولوستل شي او نوره ستاینه وشي.
د ذکر حکم: پرته دڅو حالاتونه ذکر کول دهرچا نه په هروخت کې غوښتل شوي او محبوب دي.
حضرت عبدالله بن عباس رضی الله عنه فرمائي: الله ﷻ چې کوم فرض په خپلو بندگانو لازم کړي دهغه لپاره یې اندازه معلومه کړي بیایې دهغه فریضی خلک دعذر درلودو به مهال معذور گڼلي پرته د ذکر نه چې اندازه یې نده ورته ټاکلی اوپه پرېښودو کې یې دهیچا عذر نه منل کېږي مگر دلیوني، او بنده گانو ته یې د ذکر کولو امر کړي په ټولو حالاتو کې او فرمائي: ﴿فَاذْكُرُوا اللَّهَ فِيمَا وُقُودًا وَعَلَىٰ جُنُوبِكُمْ﴾ ^{النساء: ۱۰۳} «۲»
ژباړه: الله ﷻ په ولاړه، ناسته او اړخ لگولو کې یادکړئ. او فرمائي: ﴿أَذْكُرُوا اللَّهَ ذِكْرًا كَبِيرًا﴾ ^{الأحزاب: ۴۱} «۳»
یعنی: په شپه، ورځ، بیدیا، سیند، روغتیا او رنځورتیا کې اوپټ او ښکاره الله ﷻ یادوئ.
او یو نظر دا دي چې: ډیر یادول دا معنا چې هیڅکله یې هیر نکړئ، او څو حکمونه پکې پلي کیدای شي:
۱- واجب: لکه دلمانځه اذکار (تحريمه تکبیر، قرآن لوستل) آذان، اقامت.

دا ټولو ته جوته ده چې دشته ستونزو دحل لاره یوازې او یوازې داسلام مقدس دین په پلي کولو کې ده ځکه اسلامي دین دژوند هرې څانګې لپاره اصول او ضوابط لري، په ژوند کې چې اوس کومه ستونزه شتون لري هغه دزړونو ناکراري او ډاډ نه موجودیت دی چې دترلاسه کولو لپاره یې هرڅوک دخپلی خوښۍ توکي او وسایل کاروي؛ څوک دلویديځ نه ختیځ ته پسی راغلل او هرډول جنایت یې ترسره کړ او په مسلمانانو یې ډیری ناخوالی راوستی او څوک خپله شتمني مصرفوي او څوک څه کوي او څه... خودغه موخې ته ونه رسیدل بلکه ناکراري یې لاپسی زیاته شوه، نو اړینه ده چې ددی ستونزی حل په اسلام کې ولټول شي، اسلام دزړونود ډاډ او اطمینان لپاره ډیره آسانه او ښکلی لار را ښودلې چې هیڅ پانګه پرې نه مصرفیږي او هیڅ وخت ورباندې نه راځي هغه نسخه دالله ﷻ ذکر (یادول) دي. غواړم پدې لیکنه کې د موضوع اړوند په لاندی ډول څه ولیکم:
۱- د ذکر لغوی معنی ۲- اصطلاحی معنا ۳- د ذکر حکم ۴- فضیلتونه د ذکر ۵- ذکر په قرآن کریم کې ۶- ذکر ډولونه ۷- ذکر موخې ۸- د ذکر گټې ۹- د ذکر کولو زیاتونه ۱۰- د ذکر په اړه دعلماء ویناوې.
لومړي: ذکر په لغت کې مصدره د ذکر ایشی، ینکره ذکر او ذکر څخه. امام کسای وایي: په ژبه ذکر کول دچپوالي ضد دي چې ذال زبر ولري، او په زړه دنسیان ضد دي چې ذال پېښ ولري.
او په څو معناؤ راځي: ۱- هغه څه چې په ژبه راځي یعنی چې خوله پرې خوځي.
۲- په زړه کې دیو څیز حاضرو، دنسیان

مرستندوی دي. لکه چې رسول الله فرمائي: (مثل الذی یدکر ربه والذی لا یدکر ربه مثل الحی والمیت).

ژباړه: هغه څوک چې خپل رب یادوي او هغه چې خپل رب نه یادوي دژوندي او مړي په څیر دي. لکه څنگه چې، ژوندی خپله بڼه دژوندپه رڼا او خپلی خوښی تصرف سره ښکلی کوي او خپل باطن دپوهی او ادراک په رڼا ښکلی کوي همداشان ذاکر هم خپل ظاهر دطاعت په رڼا او خپل باطن دمعرفت په رڼا ښکلی کوي او ذکر پریښوني هم ظاهر وران دي او هم باطن او اگرکه ژوندی ښکاري بلکه ژوند ته یې اعتبار نشته او دمړو په شان وي.

۸- ذکر ډیر آسانه عبادت دي او الله ﷻ ته ډیر غوره، پتمن او عزتمن دي، ځکه په ټولو اندامونو کې دژبی خوزښت ډیر آسانه دي. چې خوزښت سره یې ذاکرته ثواب رسي هغه که ناست وي، بازار کې وي، روغ وي، رنځور وي، په خوندونو کې وي او که بل حالت کې.

۹- ذکر ځانته خصوصیت لري چې نورو کې نشته، چې هغه اوچت حضور کې حاضریدل او هغه قرب ته رسیدل دي چې په حدیث کې په مجالست او معیت سره بیان شوي لکه چې الله ﷻ په قدسی حدیث کې فرمائي: (أنا جلیس من ذکرني) زه دهغه چا سره ناست یم چې ما یادوي.

د ذکر الفاظ: تهلیل، تسبیح، تکبیر، حمد، حوقله، حسبله، دالله ﷻ هر نوم، پیغمبر باندې درود استغفار او نور...

د ذکر ځینی ګټې: علامه ابن القيم رحمه الله وايي: په ذکر کې دسلونه زیاتې ګټې شته چې ځینی یې په لاندې ډول لیکل کېږي:

۱- شیطان شرې او ماتوي.
۲- رحمن ﷻ خوشحاله کوي.
۳- د زړه نه غم او اندېښنه لری کوي.

۴- زړه ته خوښي، خوشحالي او انبساط راولي.
۵- زړه او بدن ځواکمنوي.

۶- مخ او زړه تاند ساتي.
۷- روزي فراخوي.

۸- ذاکر کې شان، شوکت، خون اوتازه کی راولي.

۹- هسی مینه پیدا کوي چې داسلام روح ده او دنېکمرغی او نجات سرچینه ده.

۱۰- ذاکر کې مراقبت او څارنه توکوي آن چې داحسان درشل ته ننوځي بیا دالله ﷻ داسې عبادت

کوي لکه چې وینی یې.

۱۱- ذاکر کې انابت یعنی الله ﷻ ته ورګرځیدل پیدا کوي.

۱۲- ذاکر کې الله تعالی ته نزدیوالی راولي. د ذکر په کچه یې قرب الله ﷻ ته وي.

۱۳- دمعرفت سترو زاکر ته پرانستل کېږي.

۱۴- ذکر دزړه ژوند راولي.

۱۵- دزړه زنگ او خیره لري.

۱۶- ذکر دزړه او روح غذا ده، کله یې بنده له لاسه ورکړي نو تش کالبوت پاتی شي.

۱۷- ذکر ګناهونه له مینځه وړي.

۱۸- ذکر دبنده او رب ﷻ تر مینځ واټن راکموي.

۱۹- څوک چې الله ﷻ یاد کړي، الله ﷻ یې هم یادوي. ولذکر الله اکبر، فاذکرونی اذکرکم.

۲۰- کله چې بنده په آسانی کې په ذکر کولو سره الله تعالی ته ځان وروپېژني، الله ﷻ به یې په سختی کې وپېژني.

۲۱- ذکر دالله ﷻ له عذاب نه ژغورل کوي.

۲۲- ذکر دجنت نیالکی دي.

۲۳- ذکر دسکینې راکوزیدو، رحمت اویدو او دذکر په حلقاتو باندې دفرشتو...

۲۴- ذاکر دقیامت دورخی دپېښمانی نه په امان دي.

۲۵- ذکر ژبه دغیبت، جفلي، دروغ او فحش ویناونه را بندوي.

د ذکر نه کولو زیانونه:

۱- شیطان خپله مېسکه دانسان په زړه کې ږدي.

۲- دغفلت لامل ګرځي.

۳- دزړه دقساوت او سختی سبب ګرځي.

۴- ذکر نه کول دنفاق نښه ده.

۵- دالله ﷻ دنسیان باعث ګرځي.

۶- دقیامت په ورځ حسرت، افسوس او پېښمانی راولي.

۷- دالله ﷻ ذکر نکول دکفر په معنا دي لکه چې طبرانی په الأوسط کې دابوهریره رحمه الله روایت کړي دي دنمی ﷺ نه چې: الله ﷻ فرمائي: (یا ابن آدم اذا ماذکرتی شکرتمی واذا مانسیتنی کفرتی)

ژباړه: ای دآدم زوی! په یادولو سره دي زما شکر ادا کړي اوپه هیره ولوسره دی په ماکفر وګر.

ذکر په قرانکریم کې:

اللیاب تفسیر کې لیکي: ذکر په قرآن کریم کې په أنه معنا وراغلی دي:

۱- دطاعت په معنی: لکه په دی ویناې: ﴿فَاذْكُرُونِي أَذْكُرْكُمْ﴾ یعنی: زما اطاعت وکړئ وپه وینېم.

۲- دعمل(کار) په معنی: ﴿حُدُوا مَا آتَيْنَاكُمْ

يُقَوِّوْا وَادْكُرُوا مَا فِيهِ﴾ البقرة: ۶۳

یعنی: عمل پری وکړئ.

۳- پندپه معنی لکه: ﴿وَذَكِّرْ فَإِنَّ الذِّكْرَ يَنْفَعُ الْمُؤْمِنِينَ﴾ الذاریات: ۵۵

یعنی: پند او عبرت.

۴- شرف په معنی لکه: ﴿وَإِنَّهُمْ لَذَكَرُكَ وَلَقَوْلِكَ﴾ الزخرف: ۴۴

یعنی: دا ستا او ستا قوم لپاره شرف دي. او لکه: ﴿هَذَا ذِكْرٌ مِّنْ مَّعِي وَذِكْرٌ مِّنْ قَبْلِي﴾ الأنبياء: ۲۴

یعنی: دا شرف دی دهغو کسانو لپاره چې ماسره دي او شرف دی د پخوانیو لپاره.

۵- دقرآن په معنی لکه: ﴿أَمْ نَزَّلُ عَلَيْهِ الذِّكْرَ مِنْ بَيْنِنَا﴾ ص: ۸ آیا په مونږ کې یوازی په ده قرآن راکوز شوي؟

۶- دتورات په معنی لکه:

﴿فَسْتَلُوا أَهْلَ الذِّكْرِ﴾ النحل: ۴۳

تورات والانه پوښتنه وکړئ.

۷- دبیان په معنی لکه: ﴿أَوْعَجَّشْتُمْ أَنَّ جَاءَكُمْ ذِكْرٌ مِّنْ رَبِّكُمْ﴾ الأعراف: ۶۳

آیا پدی حیران شوي چې تاسوته دخپل رب لخوا بیان راځي؟

۸- دجمعی لمانځه په معنی لکه:

﴿فَاسْعَوْا إِلَى ذِكْرِ اللَّهِ﴾ الجمعة: ۹

۹- پنځه واړه لمنځونه لکه:

﴿فَإِذَا أَمِنْتُمْ فَأَذْكُرُوا اللَّهَ﴾ البقرة: ۲۳۹

۱۰- خبری کولو په معنی لکه:

﴿أَذْكُرْنِي عِنْدَ رَبِّكَ﴾ يوسف: ۴۲

۱۱- دوحی په معنی لکه:

﴿فَالْتَلَيْتَ ذِكْرًا﴾ الصافات: ۳

د ذکر ډولونه:

۱- دزړه ذکر- ۲- دژبی ذکر- ۳- ددواړو ذکر.

د ذکر موخې: خلک په ذکر کې دوه مقاصد لري:

۱- دعوامو خلکو موخه دثوابونو او اجرانو ترلاسه کول دي.

۲- دخواصو خلکو موخه چې قرب اوحضور دی او دواړو مقامونو کې ډیر واټن دي. څومره توپیر دي دهغه چا چې دپردو شاته خپل اجراو ثواب اخلي، دهغه چا سره چې دومره نزدی شي چې خواص الاحباب وګرځي.

د ذکر طریقې:

ځینی علماء وايي چې: ذکر په اوو طریقو ادا کېږي:

۱- دسترګو ذکر په ژړا ده. ۲- دغوږونو ذکر په اوریدو دي. ۳- دژبی ذکر په ثناء ویلو دي.

۴- دلاسونو ذکر په ورکړه دي. ۵- دبدن ذکر په وفا دي. ۶- دزړه ذکر په تقوا اورجاء دي. ۷- دروح ذکر په تسلیم او رضا دي.

کارکردها و گزارش ها

خبرنگار: حاجی توکل بخشی

د عیدگاه جامع جومات افتتاح

د افغانستان د اسلامي جمهوریت جمهور رئیس جلالتمآب محمد اشرف غني د عیدگاه جامع جومات له بیا رغاونې وروسته پرانیست او د جمعي لمونځ یې هم په کې ادا کړ.

د جمعي ورځ د غويي ۲۰ مه ۱۳۹۸ کال

د ارشاد، حج و اوقافو وزیر مولوی عبدالحکیم منیب په دې مناسبت جوړو شویو مراسمو کې جمهور رئیس او د افغانستان خلکو ته د دغه تاریخي جومات د باکیفیته بیا رغاونې د مبارکي پرمهال وویل، جمهور رئیس د دې جومات په بیا رغاونې سره د افغانستان د تاریخي، معنوي او د استقلال لور ارزښت د بیا رغاونې کار بشپړ کړ.

ښاغلي منیب وویل، لمونځ کوونکي به د جومات د پارک له ښکلا خوند واخلي او د هیواد د ملي خپلواکۍ د اتل غازي امان الله خان د خپلواکۍ غږ به یې چې له همدې ځایه یې پورته کړی وو، په زړه او ذهن کې انگازې وکړي.

نوموړي وویل، د افغانستان حکومت د جمهور رئیس په پاملرنه او لارښوونه د امامت درې نیم زره بستونه چې اجیران وو، رسمي ماموریت ته لوړ کړل، چې له دې سره د امامانو معاشونه له درې نیم او څلور زره څخه تر دولس او پنځلس زره افغانیو پورې لوړ شول. د دې ترڅنګ اوه سوه رسمي او درې سوه بالمقطع بستونه یې راکړل او په دې وروستیو کې جمهور رئیس یوځل بیا زر رسمي بستونه اضافه کړل.

د ارشاد، حج او اوقافو وزارت سرپرست وویل، پخوا د جوماتونو لپاره انکشافی بودجه له یو میلیون ډالرو څخه اضافه نه وه او نه هم هر کال دوامداره وه، مګر جمهور رئیس غني په لومړي ځل دا بودجه درې میلیونه ډالرو او د کال په منځ کې لس میلیون ډالرو ته لوړه کړه. هغه زیاته کړه، د جوماتونو ترمیم ته پخوا هیڅ بودجه نه وه، مګر جمهور رئیس د لومړي ځل لپاره د جوماتونو ترمیم ته دوه سوه میلیونه افغانی بودجه ځانګړې کړه. او زیاته یې کړه، د جمهور رئیس غني له لوري د جوماتونو ترمیم، جوړولو او تجهیزاتو ته پاملرنه د افغانستان په تاریخ کې بېسارې ده. مولوی عبدالحکیم منیب وویل، سړکال جمهور رئیس د عملیاتي واحد له لارې په ۳۴ ولایتونو کې ۳۶ جوماتونه جوړوي چې په هر جومات پنځه سوه زره ډالر لګښت راځي. نوموړی زیاته کړه، پخوا به ویل کېدل چې ډونران د جوماتونو جوړولو ته بودجه نه ورکوي، مګر جمهور رئیس غني په داسې حال کې له داخلي بودجې څخه جوماتونه تمویل، تجهیز او ترمیم کړل چې ډونران تللي او بانکونه خالي وو.

دیدار معین مسلکی وزارت ارشاد، حج و اوقاف بامعاون سفیر چین!

چهارشنبه ۲۵ ثور دوکتور امین الدین مظفری معین مسلکی وزارت ارشاد، حج و اوقاف د دفتر کارشان باوونګ معاون سفیر کشور خلق چین مقیم کابل دیدار نمودند. ابتدا آقای مظفری معاون سفیر چین را خوش آمدید گفته، افزودند: دولت

جمهوری اسلامی افغانستان با کشور خلق چین پیوندهای نیک فرهنگی، اجتماعی و سیاسی دیرینه داشته و ما خواهان تقویت و گسترش هر چه بیشتر آنیم.

سپس معاون سفیر چین با اظهار تشکرې گفت: چین و افغانستان پیشینه دوستی دارند در ضمن این دو کشور حامی یکدیگرند. ارزومندیم این روابط حسنه ادامه یافته و بهتر شود. وی افزود: هدف از این ملاقات دریافت مکتوبی از سوی وزارت خارجه شمابرای دعوت دوتن از علمای مسلمان از کشور چین در سمپوزیم بین المللی امام ابوحنیفه (رح) است که از این ناحیه اظهار قدردانی می نمایم و ما خواهان معلومات بیشتر در زمینه چگونگی سمپوزیم متذکره هستیم متعاقباً معین مسلکی وزارت ارشاد، حج و اوقاف به وی در رابطه به سمپوزیم بین المللی امام ابوحنیفه (رح) که قرار است مطابق هدایت رئیس جمهور کشور طی سال جاری بامدیریت وزارت ارشاد، حج و اوقاف برگزار شود، در قسمتی از سخنان شان گفتند: از آنجاکه امام ابوحنیفه (رح) یکی از چهره های بزرگ فقهی جهان اسلام می باشند، مردم افغانستان و اکثر کشورهای اسلامی پیرو این مذهب بزرگ اند و از سوی دیگر زادگاه ایشان نیز در این کشوری باشد، به همین دلیل برای معرفت و شناخت هر چه بیشتر با شخصیت و دیدگاه های اعتدال گرایانه شان، برای اولین بار این کنفرانس بین المللی در کابل دایر می گردد.

تمدید قرار داد انتقال پول متقاضیان حج میان این وزارت و بانک ملی افغان!

به تاریخ ۲۹ ثور قرار داد چگونگی جمع آوری و انتقال پول متقاضیان حج سال ۱۳۹۸ میان مولوی عبدالحکیم منیب وزیر ارشاد، حج و اوقاف و احمد جاوید وفا رئیس هیات عامل بانک ملی افغان درمقر وزارت ارشاد، حج و اوقاف به امضاء رسید. بر مبنای این قرار داد مکلفیت های بانک ملی افغان در ۳۸ بند و مکلفیت های وزارت ارشاد، حج و اوقاف در ۵ بند و مکلفیت های مشترک دوطرف در ۴ بند قید گردیده است این قرار داد زمینه امنیت و اطمینان پولی متقاضیان حج سال روان (۱۳۹۸) را برای حجاج کرام و متقاضیان حج فراهم می سازد.

توزیع تقدیرنامه توسط وزیر ارشاد، حج و اوقاف!

مولوی عبدالحکیم منیب وزیر ارشاد، حج و اوقاف به کارمندان اداره انکشاف زون پایتخت و شرکت های ساختمانی عزیز نعیم و سیف تقدیرنامه توزیع نمود دست اندرکاران و شرکت های ساختمانی ای که در تعمیر و ترمیم مسجد تاریخی و جامع عیدگاه نقش اساسی را ایفا نموده بودند، مورد تقدیر قرار گرفتند.

بدین مناسبت به دعوت وزیر ارشاد، حج و اوقاف نشست درمقر وزارت صورت گرفت. نخست وزیر ارشاد، حج و اوقاف ضمن خوش آمدید به مهمانان گفتند: زحمات شباروزی رئیس اداره انکشاف زون پایتخت و کارمندان شان همراه با دوشرکت ساختمانی در امر اعمار مسجد جامع عیدگاه، ستودنی است.

وی افزود: مسجد عیدگاه جایبست که از محراب آن اعلام استقلال و تصامیم بزرگ ملی اتخاذ گردیده است اعمار این مسجد مبارک از همه مهم تر و با ارزش تر است هر چند شما باید بیشتر از این مورد نوازش قرار می گرفتید، ولی اکنون با اهدای یک تقدیر نامه و یک جلد قرآن کریم برای شما اکتفا می نمایم.

سپس عبدالسمیع استانکزی رئیس اداره انکشاف زون پایتخت به نمایندگی از دیگران از وزیر ارشاد، حج و اوقاف و رهبری وزارت ابراز امتنان نمود.

در پایان از سوی وزیر ارشاد، حج و اوقاف تقدیرنامه ها و تحایف تهیه شده برای آنان توزیع گردید که با ابراز تشکری پذیرفته شد.

گزارش ریاست تعلیمات دینی و تدریس ائمه

در بخش اشتراک در جلسات:

- کنترول از شیوه تدریس استادان مدارس تحت پوشش این اداره و رهنمائی ایشان به شیوه های جدید تدریسی.
- اشتراک کمیسیون موظف ریاست در جلسه گزارش گیری و گزارش دهی ترینران (۱۱) باب مدارس دینی و دارالحفاظ خصوصی در مرکز و ولایت های پنجشیر و لوگر که از طریق موسسه آفرین تمویل می گردد.
- تدویر سیمینار سه روزه تحت عنوان تنظیم خانواده / فاصله دهی میان ولادت ها با اشتراک (۷۰) تن از تاریخ ۲۱ الی ۲۳ حوت سال ۱۳۹۷ به همکاری دفتر (unfpa) در شهر کابل.

در بخش آمریت انستیتوت تدریس ائمه:

- نظارت و کنترول دوامدار از روند تدریس استادان انستیتوت تدریس ائمه طبق تقسیم اوقاف تعیین شده.
- نصب (۸) تخته بلبورد و (۸۰۰) قطعه پوسترهای آگاهی دهی جهت شمولیت شاگردان در سمستر بهاری سال ۱۳۹۸ در نقاط مزدحم شهر کابل و ولسوالی های آن.

مدارس انائیه ارشاد القرآن:

فراغت (۶۵۰) تن از شاگردان از بخشهای مختلف علوم دینی و بخش خیاطی و طی محفل ویژه، با اشتراک هیئت رهبری

وزارت ارشاد، حج و اوقاف عده ی از رؤسای ادارات دولتی، علماء و اولیاء شاگردان در هتل برگ سبز شهر کابل دایر گردید.

جلالتمآب وزیر محترم ارشاد، حج و اوقاف، معین محترم مسلکی وزارت و رئیس محترم تعلیمات دینی و تدریس ائمه بالنوبه پیرامون موضوع مفصلاً صحبت نمودند.

در ختم محفل تقدیر نامه ها و تحایف که از طرف مدارس متذکره تهیه شده بود به فارغان توسط هیئت رهبری وزارت و بعضی از مهمانان توزیع گردید.

در بخش توزیع کتب:

- به تیراژ (۲۱۰) جلد کتب های دست داشته این ریاست (مجموعه مقالات حقوق زن و اضرار عرف و عنعنات ناپسند) که از مسایل مهم حقوق زن و منع خشونت زنان بحث می نماید به مدارس انائیه ارشاد القرآن و انائیه الفلاح توزیع و مورد استقبال قرار گرفت.

گزارش ریاست ارشاد، حج و اوقاف ولایت بامیان

مدیریت عمومی اوقاف:

- مبلغ (۵۱۴۲) افغانی عواید صندوق اعانه زیارت میرهاشم آغا تحویل د افغانستان بانک گردید.

- مبلغ (۵۱۲) افغانی کرایه غرفه علی جان در جوار مزار میرسید علی تحویل د افغانستان بانک گردید.
- تهجایی (۴) باب غرفه علی جان در جوار مزار میرسید علی تحویل بانک گردید.

آمریت ارشاد:

- در بخش کنترول از امور تبلیغی و دعوت در راستای امر به معروف و نهی از منکرات:
- در (۱۷) مرکزیت نماز جمعه در باره حرام بودن قتل و کشتار انسان های بی گناه، تشویق مردم به حلقهات درسی، اهمیت صلح از نظر اسلام اضرار و پیامد مواد مخدر در جامعه انسانی تبلیغ صورت گرفت.
- به صفت ناظر در مرکز به مدت سه یوم راجع به حقوق و محافظت اطفال.
- به همهء خطباء و امامان مساجد کتباً طبق هدایت مقام محترم وزارت که اغنیا و ثروتمندان را تشویق و ترغیب نمایند تا وجوه اسلامی و عشر و زکات خویش را برای فقراء و مساکین به شکل دوام دار کمک و مساعدت نمایند.

در بخش تفاهم و اشتراک در جلسات:

- تفاهم نامه همکاری خطباء و امامان مساجد با ریاست شاروالی.
- اشتراک در برنامه آموزشی رهبری و مدیریت و رفتار سازمانی به مدت شش روز که از سوی بورد مشورتی ولسوالی مرکز بامیان تدویر گردیده بود.
- معرفی یک تن از ملا امام رسمی در مرکز اصلاح و تربیت اطفال.
- اشتراک در جلسه هماهنگی شبکه زنان افغان و بیان جایگاه مقام زن از دیدگاه اسلام.
- بازدید از مزار میر هاشم آغا ومیر سید علی یخسوز جهت شناسایی فال بینان و رمالان که خوش بختانه هیچ مورد فعالیت نداشته.
- تدریس برای (۳۰) تن از اشتراک کنندگان سیمینار حقوق و محافظت اطفال به مدت سه روز.

مدیریت اطلاعات و ارتباط عامه:

- ۱- نصب و جابجا نمودن صندوق شکایات جهت دریافت شکایات مراجعین در داخل محوطه ریاست ارشاد، حج و اوقاف.
- ۲- در بخش بحث های علمی با هماهنگی ۱۰ نفر از خطبا جمعه و جماعت و کمیسیون مبارزه با مفساد اخلاقی جهت نشر و تبلیغ های مبارزه با مفساد اخلاقی و فساد اداری و بحث های علمی و مبارزه با فساد اخلاقی از طریق مساجد و منابر و ۴ مورد از طریق نشر رادیو محلی به طور روزانه صورت گرفت.

گزارش ریاست ارشاد، حج و اوقاف ولایت نیمروز

- ۱- بر گزاری کورسهای سه ماهه آموزش کمپیوتر برای علماء کرام به همکاری ریاست محترم شاروالی و ریاست محترم اطلاعات و فرهنگ.
- ۲- اشتراک علمای کرام و ریس ارشاد حج و اوقاف در جلسه روز هشت مارچ و بزرگداشت از مقام والای زن.
- ۳- اشتراک نماینده ریاست در جلسات هفته وار کمیسیون مبارزه با فساد اداری تحت ریاست مقام محترم ولایت نیمروز.
- ۴- اشتراک نماینده ریاست در مراسم دستاربندی حفاظ و قاریان کلام الله مجید مدارس دینی دارالعلوم سیاه چشمان و مدرسه دانش سرا.
- ۵- دیدار علمای کرام ولایت نیمروز با رئیس محترم جمهور و محترم عبدالحکیم منیب وزیر ارشاد حج و اوقاف و هیئت همراهشان.
- ۶- افتتاح کار ساخت مسجد جامع مرکزی شهر زرنج توسط رئیس محترم جمهور و محترم عبدالحکیم منیب وزیر ارشاد، حج و اوقاف.
- ۷- اخذ امتحان بست های ۳ و ۴ امامت از علمای کرام از طریق پروسه رقابت آزاد و ارسال اسناد هشت تن از کامیابان به مرکز جهت اخذ منظوری.

گزارش ریاست ارشاد، حج و اوقاف ولایت دایکندی

- ریاست ارشاد، حج و اوقاف ولایت دایکندی، یک اداره ارشادی بوده و به خاطر ارتقای ظرفیت علمی کارمندان و ملا امامان مساجد ضرورت ایجاد یک کتابخانه دارد که تاهنوز کتابخانه ای در این ریاست به علت نبود تخصیص کافی برای خرید کتاب های علمی از متون و منابع دینی ایجاد نگردیده و تقاضا می گردد که مقام محترم هدایت لازم را درباره ای خریداری کتاب های مورد نیاز از تخصیص دست داشته عنایت نموده ممنون سازید.
- محترم محمد علی رحمانی آمر ارشاد به اساس تصویب جلسه نماینده ای دفتر سازمان متحد (UN) با شورای علماء، ریاست ارشاد، حج و اوقاف، خطبای مساجد و فعالین مدنی در ولایت دایکندی، در میز گرد تحت عنوان (نقش علمای دینی در تقویه ای انسجام اجتماعی در راستای جلوگیری از منازعات محلی) که از طریق (رادیو صدای قریه) با حضور سه تن از نماینده گان جامعه مدنی و کارشناس امور اجتماعی و فعال حقوق زن و نماینده دفتر (UN) دایر گردیده بود اشتراک نمود.

گزارش ریاست ارشاد، حج و اوقاف ولایت کاپیسا

- ۱- مدیریت اطلاعات و ارتباط عامه همراه یک تن از کارمندان این ریاست روز های دوشنبه در ماه چهار مرتبه در

شفاخانه (۵۰) بستر تداوی معتادین مواد مخدر ولایت کاپیسا جهت توصیه های دینی حضور یافته که راجع به مضرت استفاده مواد مخدر به اساس آیه های قرآن کریم و احادیث نبوی (ص) برای مریضان مصاب به اعتیاد مطابق حال آنها توصیه گردید.

۲- مدیریت اطلاعات عامه اشتراک در جلسه محو خشونت علیه زن ماه یک مرتبه و در جلسه مردمی شفاخانه شهید عبدالصبور فرید و نیز در جلسه کمیته صحتی برای مریضان افسرده اشتراک نموده است.

۳- همچنین اشتراک در مجالس دیگری که در مقام محترم ولایت دایر گردیده است مثل نهم حوت روز ملی حمایت از نیروهای دفاعی و امنیتی کشور و اشتراک در محفل امنیت غذایی و سوی تغذی اشتراک نموده است.

۴- روز شنبه مورخ ۲۵ حوت محترم الحاج مولوی نجیب الله (روحانی) رئیس ارشاد، حج و اوقاف جهت بعضی از مشکلات علما در ولسوالی نجراب سفر نموده است که در این سفر چند موضوع را در نظر داشتند اشتراک در محفل عمومی دوره ختم بخاری شریف و بخاطر یک نشست عمومی با علمای ولسوالی های نجراب تگاب واله سای و جهت حل مشکلات علما که این سفر نتایج خوبی در قبال داشته است.

گزارش ریاست ارشاد، حج و اوقاف ولایت لغمان

به تاریخ ۱۳۹۷/۱۲/۲۵ اعضای کمیسیون ضد فساد اخلاقی این ریاست به همکاری منسوبین قوماندانی محترم امنیه ولایت لغمان از کمپیوتر کاران شهر مهترلام که قبلاً غرض فعالیت شان نیز خبر داده شده بود ولی باز هم در جوار سرک عمومی فعالیت داشته که باعث اذیت و آزار هموطنان ما می گردیدند ادامه داشته که بلاخره کمپیوتر های شان جمع آوری و به ریاست حج و اوقاف این ولا منتقل گردید.

قابل تذکر بوده که در جمع بعضی از کمپیوتر های فلم های نامطلوب که جوانان ما را به بی راه ها و محل و محیط را به فحشا و غیره منکرات مواجهه میساختند نیز استفاده نموده است. که در این پروسه به یاری خداوند (ج) یک مراتب به همکاری منسوبین قوماندانی محترم امنیه ولایت لغمان ادامه خواهند داشت.

د ننگرهار د ارشاد حج او اوقافو ریاست کاری راپور

د اطلاعاتو او عامه اړیکو مدیریت په برخه کې:

۱- د حوت په میاشتی کې د اطلاعاتو او عامه اړیکو مدیر د سیفن (CPAN) غونډه کې او دصحت عامی ریاست کې د ماشومانو تغذیه په ورکشاپ کې پراخه اخیستی او بیا د رسنیو له لاری خلکو ته ذکر شوو په غونډو کې اړه معلومات ورکول شوی.

۲- د حوت په میاشتی کې د جلال اباد ښار دیری کتاب خانی چک او کنترول شوی.

۳- د گوشتی ولسوالی ولسوال په صلحه کې د علماء کرامو ونډی تر سرخې لاندی غونډه کې علماء کرام معرفی شوی وو.

د احتساب عمومی مدیریت په برخه کې:

۱- د جلال اباد ښار د فساد او د غیر اسلامی فرهنگ نشرول، عامه خلکو ته د چرکانو جنگولو، قرض حسنه مروج کولو، لمانځه ته تشویق کولو، او د دوکاندار ته د احتکار او قیمته شیان پلورلو، او د چاپیریال ساتی په هکله په مختلفو غونډو او عام محضرونو کې پوره پوره تبلیغ او بیان شویدی.

۲- د ننگرهار په ولایت مقام کې د علماء کرامو سره گډ د افغانستان سرتاسری شورا رئیس مولوی قیام الدین کشاف سره غونډ ترسره کړه.

گزارش ریاست ارشاد، حج و اوقاف ولایت هرات

ترتیب پلانهای تبلیغی هر هفته توسط مدیریت اطلاعات و ارتباط عامه برای خطبای کرام و ارسال نقل آن به تلویزیون ملی جهت نشر:

هفته اول: توصیه به مردم مسلمان روی فضای صلح، امنیت و اخوت اسلامی و ضرورت مسلمین بر وحدت و اتفاق و دوری از هرگونه اختلافات که باعث ناامنی و بربادی کشور می گردد و همکاری اقشار جامعه همراه نیرو های امنیتی بمناسبت فرا رسیدن نهم حوت روز حمایت از نیرو های امنیتی در صورت یک صلح پایدار به رفاه و ترقی در زندگی روزمره و عبادت پروردگار خود با روحیه آرام می توان ادامه داد.

هفته دوم: پیرامون حرمت سود و گناه عظیم آن و اینکه قرآن کریم در مورد کسانی که معامله سود میکنند آنها را به عنوان محارب با خدا و رسول خوانده است.

هفته چهارم: راجع به مسئولیت والدین و اولیای اطفال در قبال فرزندان شان و تشویق اطفال ذکور و اناث جهت شمولیت به مکاتب و مدارس دینی غرض فراگیری علم و دانش.

تدویر محافل و جلسات بمناسبت های مختلف:

۱- تدویر محفل روز جهانی زن که از طرف ریاست امور زنان برگزار گردیده بود و در این محفل مقام ولایت، مسئولین دولتی ملکی و نظامی حضور داشتند جناب آقای شیرزادی رئیس ارشاد حج و اوقاف بطور مفصل پیرامون حقوق و جایگاه زن در اسلام صحبت نموده فرمودند که زن در زمان جاهلیت در حالت دشواری بسر می برد و از حقوق انسانی خود برخوردار نبود اما با ظهور دین مقدس اسلام و بعثت پیامبر بزرگوار اسلام (ص) و نزول قرآن کریم زن از مقام منزلت انسانی خود برخوردار گردیدند.

۲- اشتراک آقا صاحب شیرزادی در چند محفل دستار بندی و حفظ قرآن کریم در مدارس دینی و سخنرانی ایشان

پیرامون اهمیت فراگیری علم و دانش در شرایط کنونی کشور و نیاز مبرم جامعه به آگاهی دینی و مسئولیت علمای کرام در قبال کشور و مردم مفصلاً صحبت همه جانبه نمودند.

۳- در جلسه کمیته حل مشکلات ولسوالی کشک کهنه بحث روی چالشهای زنان در آن ولسوالی فیصله بر آن شد تا ولسوال، قومندان امنیه ولسوالی کشک کهنه در جلسه بعدی کمیسیون منع خشونت بخاطر رفع مشکلات زنان در آن ولسوالی دعوت شوند با آنان صحبت نموده در زمینه حل چالشها تصمیم بعدی اتخاذ گردد.

در بخش مدیریت های اوقاف، مساجد، تدریس، حج:

۱- در بخش اوقاف عواید ماه حوت بابت اجاره اراضی، دکانین، و غرفه جات مبلغ (۶۵۱۶۸۰) افغانی.

۲- در بخش تدریس ائمه بازدید از (۳۲۰) باب مدرسه و دارالحفاظ و ثبت و راجستر شش باب دارالحفاظ در شهر هرات.

۳- جمع آوری (۵۰۰) جلد پاسپورت از حجاج محترم که نوبت شان در سال ۱۳۹۸ بوده است.

د پکتیکا ولایت د ارشاد، حج او اوقافو ریاست راپور

د پکتیکا ولایت د ارشاد، حج او اوقافو ریاست په جامع مسجد کې په ۱۳۹۷/۱۲/۲۷ نېټې چې د دوشنبې له ورځې سره برابره وه د دیني عالمانو کانفرانس د ساری او خطرناکو ناروغیو او په خاص ډول د پولیو د ناروغۍ په له منځه وړلو کې دیني عالمانو د همکارۍ په موخه جوړه شوې وه چې په نوموړي کانفرانس کې د مرکز او ولسوالیو تکره او جید علما، د ارشاد حج او اوقافو د ریاست کارکوونکي، د پوهنې د ریاست دیني علما، د سیمې قومی مشرانو، ځوانانو، مدني فعالانو او له کابل څخه راغلي پلاوي گډون کړي وه چې غونډه د قرآنکریم د څو مبارکو آیاتو په تلاوت سره پیل شوه پرانستونکي وینا دوکتور عبدالهادي هاشمي وکړه ورپسې د نوبت سره سم ټولو گډوډوالو خپل ځانونه معرفي کړل همدارنگه د کوزې او نورو خطرناکو وژونکو ساري ناروغیو په هکله دوکتور عارف الله له خوا د مجلس گډون والو ته هراړخیز معلومات ورکړل ورپسې مفتي حنفي د اسلام د مقدس دين له مخې د صحت په هکله خبرې وکړې، همدارنگه د خلکو د ذهني تشويش د لري کولو په پار د پولیو او نورو واکسينونو په اړه سوال او ځواب ترسره شو.

گزارش ریاست ارشاد، حج و اوقاف ولایت کندز

برنامه ارشادي:

- ۱- اعلان تعداد (۲۴) بست کمبود امامان مساجد غرض اخذ امتحان رقابتي و توزيع فورمه و اخذ امتحان شان.
- ۲- نظارت از جریان کار چهار محراب مسجد که از بودجه مقام محترم وزارت جلیله ارشاد، حج و اوقاف اعمار میگردد.
- ۳- تهداب گذاری و تعیین جهت قبله چهارمحراب (مسجد نمونوی و سالون فاتحه خوانی، مسجد بندر کابل، مسجد سلمان بن فارس واقع قهوه خانه و مسجد شریف راجکی ها ناحیه پنجم).
- ۴- معرفی و اشتراک تعداد (۱۷۵) تن از علماء کرام در محافل و مجالس تحت عنوانین مختلف در طی یک ربع.
- ۵- تدویر محفل افتتاحیه صفه مسجد قباء و نهال شانی در صحن مسجد قباء با اشتراک علماء، اهالی محل و مقام محترم ولایت.

۶- اشتراک در محفل دستار بندی تعداد (۱۰) تن از حافظان قرآن کریم در مسجد شریف و مدرسه اسلم بای واقع زیر دوره.

۷- معرفی علمای کرام در میز های گرد و شبکه مختلف تلویزیون و رادیو ها راجع به جلوگیری حقوق اطفال، پیامد های ناگوار جنگ، نقش تعلیم و تربیه، مشروعیت مهر و نفقه، تعصبات قومی و لسانی، حقوق زن، نقش زنان در جامعه اسلامی، جایگاه زنان در اسلام، نکاح شغار از دیدگاه اسلام، نقش علماء در آوردن صلح، حفظ امنیت، صلح و ثبات در منطقه، اعتدال در اسلام، زندگی مشترک بین زن و شوهر میانه روی در اسلام، فرضیت و فضیلت عشر و زکات، صلح و آشتی، خشونت علیه زنان، صلح اجتماعی، تعویز نویسی و جادوگری، اخلاق و آداب در فامیل، فلسفه عشر و زکات، فضیلت تربیت دختران، حرام بودن سود، وحدت و یکپارچه گی بین مردم، حقوق والدین، فضیلت علم از دیدگاه اسلام، محو خشونت علیه زنان، ازدواج های اجباری، حفاظت محیط زیست (شهر خوب و شهروند خوب)، مواد مخدر، صحت، قاچاق اطفال، فساد اداری و جوابات

به سوالات مردم در عرصه های گوناگون زندگی اجتماعی و سیاسی از طرف مسولین ریاست و علماء کرام صورت گرفته است.

۸- راه اندازی، کمپاین و اشتراک کارمندان و رئیس ارشاد، حج و اوقاف، والی ولایت کندز و مسولین دوایر دولتی این ولایت غرض غرس نهال در شهرک سردوره کندز.

۹- محفل پیرامون واکسین فلج اطفال با اشتراک خطباء، امامان مساجد، وکلای گذر و محاسن سفیدان در مقر ریاست ارشاد، حج و اوقاف کندز به تاریخ ۱۳۹۸/۱/۶ دایر که ابتدا محفل با تلاوت کلام الله مجید توسط قاری صاحب محمد ابراهیم یکی از امامان مساجد شهر آغاز بعداً محترم مولوی عبدالرشاد (رشاد) رئیس ارشاد، حج و اوقاف کندز با خوش آمدید گفتن به مهمانان پیرامون واکسین فلج اطفال و با اهمیت بودن واکسین برای اطفال صحبت همه جانبه نموده و از خطباء و امامان مساجد تقاضا نمودند تا موضوع فوق را از طریق منابر مساجد در روزهای جمعه و نمازهای پنجگانه برای نمازگزاران تبلیغ نمایند.

برنامه حج و زیارت:

۱- به تعداد (۵۴۵) جلد پاسپورت متقاضیان حج سال ۱۳۹۸ جمع آوری گردیده است.

۲- کتاب های ثبت حجاج محترم از سال ۱۳۹۷ ترتیب و به مرکز ارسال گردیده است.
برنامه اوقافی:

- ۱- مبلغ ۴۹۴۴۹ افغانی عواید اوقافی جمع آوری و تحویل بانک گردیده است.
- ۲- قرار داد تهجایی دو باب دوکان پهلوی مسجد حاجی غیاث واقع مرکز کندز بعد از طی مراحل قانونی توسط هیات سه کانه به مبلغ ۲۰۴۵ افغانی.

گزارش ریاست ارشاد، حج و اوقاف ولایت پروان

برنامه ارشادی:

- ۱- تدویر جلسات علمای محترم در مقر ریاست در رابطه به موضوعات خشونت علیه زنان، قاچاق انسان از دیدگاه اسلام و فساد اداری دایر گردیده است.
- ۲- بررسی از تعداد (۱۰۱) محراب مساجد رسمی در مرکز و ولسوالی های مربوطه.

برنامه حج و زیارت:

- ۱- به تعداد (۴۲۰) جلد پاسپورت های حجاج سال ۱۳۹۸ جمع آوری به مرکز انتقال گردیده است.

برنامه اوقافی:

- ۱- عواید بدست آمده از نزد مشتریان اوقافی سال ۱۳۹۷ مربوط ربع اول سال ۱۳۹۸ مالی مبلغ (۷۰۵۰) افغانی به حساب مخصوص وزارت ارشاد، حج و اوقاف تحویل گردید.
- ۲- در رابطه به پرداخت عشر و زکات از طریق منابر توسط علماء و امامان مساجد تبلیغ صورت گرفته است.

برنامه اداری و مالی:

- ۱- اشتراک در جلسه (PDC) که از طرف ریاست اقتصاد در مقر ولایت دایر میگردد اشتراک صورت گرفته است.
- ۲- ارزیابی تعداد (۲۶) نفر امامان بست ۳ و ۴ از قدم اول به قدم دوم توسط هیات کمیسیون مستقل اصلاحات اداری و خدمات ملکی مورد ارزیابی قرار گرفته اند.

گزارش ریاست ارشاد، حج و اوقاف ولایت تخار

برنامه ارشادی:

- ۱- توزیع (۱۲) موضوع خطبه برای خطباء روی موضوعات مختلف، تعلیم و تربیه و حقوق زنان از دیدگاه اسلام، محیط زیست، صلح و امنیت، حمایت از نیروهای امنیتی.
- ۲- جمع آوری تعویذ نویسان و جادوگران کنار جاده ها و آگاهی دهی مردم در مورد تعویذ نویسی.
- ۳- توزیع (۲۲۰۰) اصله نهال مثمر و غیر مثمر برای سرسبزی مساجد و مقابر.
- ۴- غرس (۲۰۰) اصله نهال غیر مثمر در محوطه مسجد جامع مرکزی تالقان.

در بخش احتساب:

نظارت و کنترول از گیم خانه های چمن شهرداری و تعویذ نویسان کنار جاده.

در بخش رسانه ها:

- ۱- تدویر ورکشاپ آموزشی برای تمام خطبا و امامان رسمی در رابطه به لایحه وظایف و نحوه تطبیق پلان کاری در مسجد عبدالله ابن عباس.
- ۲- تدویر میز گرد در رابطه فیملی پلاننگ یا تنظیم خانواده در تلویزیون ماه نو بتاریخ ۱۳۹۷/۱۰/۱۷.
- ۳- تدویر میز گرد به ارتباط محیط زیست با رئیس محیط زیست در تلویزیون ماه نو.
- ۴- تدویر میز گرد با منشی شورای ولایتی در تلویزیون ماه به ارتباط جایگاه امنیت.
- ۵- مبارزه با خرافات، تعویذ نویسی و ایجاد محیط سبز در مساجد و مقبره ها.

برنامه اوقاف:

- ۱- قرار داد (۱۱۳) باب دکان اوقافی در اطراف مسجد جامع مرکزی و پل گاومالی.
- ۲- تحویلی (۲) دو میلیون افغانی در حساب اوقافی در د افغانستان بانک تخار.
- ۳- تسلیم دهی (۵) بسوه زمین باغچه مربوط مسجد سفید شهر کهنه به اهالی مسجد.
- ۴- تعقیب (۸) جلد دوسیه استراد ملکیت های اوقافی در ارگان های عدلی.
- ۵- نشست با ریاست محترم عدلیه غرض سرعت بخشیدن دوسیه های استرداد زمین های اوقافی.

برنامه حج و زیارت:

- ۱- ترتیب و تنظیم کتاب احصائیه حجاج مرکز و ولسوالی ها از سال ۱۳۹۸.
- ۲- جمع آوری (۶۰۰) جلد پاسپورت حجاج سال ۱۳۹۸ و جدول بندی آن برای نصب استیکر.

برنامه اداری و مالی:

- ۱- سفر رئیس حج و اوقاف به ولسوالی های ۱۶ گانه غرض ارزیابی کارمندان اداره و بررسی زمین های اوقافی در ولسوالی ها و بررسی پروژه های انکشافی این ریاست در سطح ولسوالی ها.

